

170935

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI

KORUMA YAKLAŞIMLARINA YENİ BİR BAKIŞ AÇISI OLARAK
“BÜTÜNLEŞİK KORUMA” - TRABZON ÖRNEĞİ

Mimar Sanem Lerzan ÖZEN

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
“Yüksek Lisans (Şehir ve Bölge Planlama)”
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 29.07.2005
Tezin Savunma Tarihi : 24.08.2005

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. A. Melih ÖKSÜZ

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Hamiyet ÖZEN

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Emin Zeki BAŞKENT

Trabzon 2005

ÖNSÖZ

Günümüzde uygulanan koruma yaklaşımlarına yeni ve çağdaş bir koruma yaklaşımı olarak gösterilebilecek “bütünleşik koruma” yaklaşımını Trabzon örneğinde irdelemeyi amaçlayan bu çalışma, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı’nda hazırlanmıştır.

Tez danışmanlığımı üstlenerek yaratıcı fikirleriyle beni yönlendiren, tüm çalışmam boyunca benden yakın ilgi ve desteğini esirgemeyen danışmanım sayın Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR’e teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca anket uygulanan okullarda yardımları destek olan değerli okul idarecileri ve öğretmenlerine, bu çalışma boyunca literatür konusunda desteğini aldığım sayın Prof. Dr. Saliha E. AYDEMİR ve Yrd. Doç. Dr. Hamiyet ÖZEN’e, bana anketimin değerlendirilmesinde yardımcı olan sayın Prof. Dr. Hakkı Yavuz ve Arş. Gör. Aydın KAHRİMAN’a, hep yanımda olduklarını bildiğim diğer tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma, özellikle de Ali İhsan KADIOĞULLARI, Süleyman ÖZGEN, Dilek ŞEN BEYAZLI, Murat TUTKUN ve P. Ebru SİNAN’a teşekkür ederim.

Bana her an manevi güç veren ve her türlü özveride bulunan Ahmet TURAN’a, kardeşim B. Sezen ÖZEN’e, babam Prof. Dr. İbrahim ÖZEN’e ve annem Ayla ÖZEN’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sanem Lerzan ÖZEN
Trabzon, 2005

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET.....	VI
SUMMARY.....	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VIII
TABLolar (ÇİZELGELER) DİZİNİ.....	XI
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Çalışmanın amacı.....	2
1.3. Kentleşme.....	3
1.3.1. Kentleşme kavramı.....	3
1.3.2. Aşırı kentleşme.....	8
1.4. Kentleşme – Kent kültürüne uyum sağlama.....	11
1.4.1. Kültür kavramı.....	12
1.4.2. Kültür varlığı / Kültür mirası kavramları.....	12
1.4.3. Kentsel kimlik.....	13
1.4.4. Kültürel süreklilik.....	14
1.4.5. Kentleşme / Kentleşememe.....	15
1.5. Tarihi çevre kavramı.....	17
1.5.1. Tarihi çevre tanımı.....	17
1.5.2. Tarihi çevrelerin ve taşınmaz kültür varlıklarının geçirdiği olumsuz süreçler.....	18
1.5.2.1. Tarihi çevrede eskime.....	18
1.5.2.2. Tarihi çevrede köhneme.....	20
1.5.3. Kentleşmenin tarihi çevreler üzerindeki etkileri.....	21
1.6. Koruma kavramı.....	22
1.6.1. Korumanın tanımı.....	22
1.6.2. Korumaya karşı görüşler.....	23

1.6.3.	Korumanın gerekçeleri/ niçin korumalıyız?.....	25
1.6.4.	Korumanın türleri/ nasıl korumalıyız?.....	27
1.7.	Koruma yaklaşımlarına/ yöntemlerine yeni bir bakış açısı olarak “BÜTÜNLEŞİK KORUMA”.....	33
1.7.1.	Bütünleşik kentsel koruma kavramı.....	33
1.7.2.	Bütünleşik kentsel korumanın ilkeleri.....	35
2.	YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	39
2.1.	Çalışma alanına ilişkin genel bilgiler.....	39
2.1.1.	Trabzon kentinin tarihi gelişimi.....	39
2.1.2.	Kent planlama çalışmaları.....	41
2.1.3.	Kentteki tescilli yapılar.....	44
2.1.3.1.	Kentteki tescilli yapıların durumlarına göre dağılımı.....	46
2.1.3.2.	Kentteki tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı.....	51
2.1.3.3.	Kentteki tescilli yapıların işlev türlerine göre dağılımı.....	56
2.2.	Araştırmada izlenen yöntem.....	61
2.2.1.	Anket yöntemi ve örneklemin seçimi.....	61
2.2.2.	Anketlerin değerlendirilmesi	63
2.2.3.	Yapılan analizler.....	63
3.	BULGULAR – İRDELEMELER.....	64
3.1.	Mimari kültürel mirasın yönetimi ve korumasında yeni eğilimler (trendler).....	64
3.2.	Deneklerin bireysel özellikleri.....	65
3.3.	Deneklerin Trabzon ve oturdukları mahalleler hakkındaki görüşleri.....	66
3.3.1.	Bireylerin kendilerini Trabzonlu hissedip hissetmediği hakkındaki görüşleri.....	66
3.3.2.	Bireylerin oturdukları mahalleyi sevip sevmedikleri hakkındaki görüşleri.....	68
3.4.	Deneklerin koruma hakkındaki görüşleri.....	69
3.4.1.	Korumanın önemi, ilişkili olduğu alanlar ve tescil işleminin ölçeği.....	69
3.4.2.	Trabzon kentinde korumaya değer yapılar/sokaklar/alanlar/meydanlar....	71
3.4.3.	Trabzon kent kimliği.....	75
3.4.4.	Korumanın Trabzon kentine katkıları.....	77
3.4.5.	Koruma uygulamalarında ortaya çıkabilecek eksikler/sorunlar.....	78

4.	SONUÇLAR	80
5.	ÖNERİLER.....	82
6.	KAYNAKLAR.....	86
7.	EKLER.....	93
	ÖZGEÇMİŞ.....	

ÖZET

Hızlı kentleşme sonucu yok olan tarihi değerler ve kültürel çevre tahribi beraberinde korumanın önemini gündeme getirmiştir. Ancak uygulanan koruma yaklaşımları sadece tekil yapıların fiziksel olarak korunup kollanmasından ibaret olduğundan uzun süreçte etkili ve başarılı olunamamıştır.

Korumaya kısa dönemli değil, ancak; etkili, kalıcı ve gelişime açık olabilmesi için, orta dönemde daha geniş çerçeveden bakılması gerekir. Öncelikle korunacak “alan” tanımı tekil yapılardan yapı gruplarına, çevre ölçeğine hatta fiziksel, sosyal, kültürel, tarihsel, ekonomik tüm özellikleriyle kent bütününe genişletilmelidir. Koruma olgusu salt bir saklama, koruma ve kollama kavramlarından çıkarılıp, “koruma-değerlendirme-geliştirme” kapsamında düşünülmelidir ve “bütünleşik koruma” kapsamında ele alınmalıdır.

Bu çalışmada, Trabzon kenti özelinde, değişime karşı direnmeden tarihi yapıları / çevreleri koruyacak, değerlendirecek ve geliştirecek, yani; kullanarak yaşatacak yeni ve çağdaş bir koruma yaklaşımı olan “bütünleşik koruma” yaklaşımı için neler yapılabileceği sorgulanmıştır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde, çalışmanın amacı, bu amaca ulaşmak için gerekli olan altyapıyı sağlayacak tanımlar ve kavramlar yer almaktadır.

İkinci bölümde, çalışma alanı olan Trabzon’a dair bilgiler ve çalışmanın yöntemi açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, araştırmadan elde edilen verilerle “bütünleşik koruma” yaklaşımı Trabzon kenti özelinde irdelenerek ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde, bu çalışma ile varılan sonuçlar açıklanmıştır.

Beşinci bölümde ise, çalışmanın devamı olabilecek öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Koruma, Tarihi Çevre, Kentsel Koruma, Kent Planlama, Bütünleşik Koruma.

SUMMARY

“Integrated Conservation” Approach – Trabzon Case Study

Many historical values and cultural environments have been lost or destroyed due to rapid urbanization that brought “the concept of conservation” in to the agenda. However, since the conservation practices, mainly related and perceived as ‘single building conservation’s physical attributes that has not been successful during the time. To be effective, longlasting and open to development, that has to be looked at as mid-term interest rather than short term. As priority, the concept of conservation has to be widened from single building scales to groups of buildings, to environmental scale and social, cultural, historical, economic aspects of urban environment.

Conservation no longer has been understud purely preservation, conservation and protection that has to be understud as “conservation- evaluation- development” in together which is termed as “integrated urban conservation” and is treated in the following chapters.

In this thesis, the steps to be followed and precautions to be taken to achieve “integrated urban conservation” are dealt with in the case of Trabzon city.

The thesis consists of five chapters:

First chapter devoted to the aim and backgrounds of conservation and concepts related to.

Second chapter deals with history and development of Trabzon and her cultural assets and the methodology followed.

Third chapter devoted the concept of “integrated urban conservation” and means of it in the light of research findings.

Fourth chapter highlights the outcomes of research..

Fifth chapter is related to some recommendations and policy issues.

Key words: Conservation, Historical Environment, Urban Conservation, Urban Planning and Integrated Urban Conservation.

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Türkiye-DKB-Trabzon İl- Trabzon Merkez toplam nüfus artış hızı.....	4
Şekil 2. Türkiye-DKB-Trabzon İl- Trabzon Merkez kentsel nüfus artış hızı.....	4
Şekil 3. Türkiye-DKB-Trabzon İl- Trabzon Merkez kentsel nüfus artış oranı....	5
Şekil 4. Türkiye-DKB-Trabzon İl- Trabzon Merkez kentleşme oranı	6
Şekil 5. Şanlıurfa İl Merkezinde tarım arazisi üzerine yapılmış konutlar(Köylü Kent)-2004.....	9
Şekil 6. Trabzon kenti kıyı şeridindeki çöp depolama alanları.....	10
Şekil 7. Trabzon kenti kıyı kullanımı.....	10
Şekil 8. Ankara Kaleiçi'ndeki Zenger Paşa Konağı Restoranı.....	19
Şekil 9. İstanbul Beyoğlu'ndan apartmanlar arasında kaybolan tarihi yapılara örnekler.....	20
Şekil 10. İstanbul Süleymaniye'de köhnemeye bırakılmış bir yapı.....	20
Şekil 11. Trabzon Kenti örneğinde yeşil alanlarla ilgili işlev değişiklikleri.....	22
Şekil 12. Eskişehir Odunpazarı evleri.....	25
Şekil 13. Eskişehir Kültür Merkezi.....	25
Şekil 14. Eskişehir 2002.....	25
Şekil 15. Kentsel koruma türlerine örnek olarak Fener-Balat semtleri.....	28
Şekil 16. Kırsal koruma yapılacak bir yerleşme, Misiköy-Bursa.....	28
Şekil 17. Antalya Köprülü Kanyon.....	29
Şekil 18. Tek yapı ölçeğinde koruma türlerine örnekler.....	30
Şekil 19. Yapı grupları ölçeğinde koruma türlerine örnekler.....	30
Şekil 20. Yerleşim birimi ölçeğinde koruma türlerine örnek olarak York kenti....	31
Şekil 21. Çevre ölçeğinde koruma türlerine örnekler.....	31
Şekil 22. Bölge ölçeğinde koruma türlerine örnekler.....	32
Şekil 23. Trabzon Akçaabat Ortamahalle.....	33
Şekil 24. Trabzon kenti tarihi gelişimi.....	40
Şekil 25. Trabzon kenti plan sınırları.....	44
Şekil 26. Trabzon kentinin konumu ve tescilli yapıların yoğunlaştığı mahalleler.	45

Şekil 27.	Trabzon kenti bütünündeki tescilli yapıların mahallere göre dağılımı...	46
Şekil 28.	Çömlekçi ve Esentepe mahallelerindeki tescilli yapıların dağılımı.....	48
Şekil 29.	Tescilli yapıların yoğun olduğu mahalleler.....	49
Şekil 30.	Ortahisar mahallesindeki tescilli yapıların durumu.....	50
Şekil 31.	Trabzon kenti bütünündeki tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı.....	51
Şekil 32.	Çömlekçi ve Esentepe mahallelerindeki tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımları.....	53
Şekil 33.	Trabzon’da tescilli yapıların yoğunlaştığı bölgelerde yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı.....	54
Şekil 34.	Ortahisar mahallesindeki tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı.....	55
Şekil 35.	Trabzon kenti bütünündeki tescilli yapıların kullanım türlerine göre dağılımı.....	56
Şekil 36.	Çömlekçi ve Esentepe mahallelerindeki tescilli yapıların kullanım türlerine göre dağılımı.....	58
Şekil 37.	Trabzon’da tescilli yapıların yoğunlaştığı bölgelerde yapıların kullanım türlerine göre dağılımı.....	59
Şekil 38.	Ortahisar mahallesindeki tescilli yapıların kullanım türlerine göre dağılımı.....	60
Şekil 39.	Deneklerin kendilerini Trabzonlu hissetmelerinin nedenleri.....	67
Şekil 40.	Deneklerin kendilerini Trabzonlu hissetmemelerinin sebepleri.....	67
Şekil 41.	Deneklerin oturdukları mahalleyi sevmelerinin nedenleri.....	68
Şekil 42.	Deneklerin oturdukları mahalleyi sevmemelerinin sebepleri.....	68
Şekil 43.	Deneklerin korumanın kimin için daha önemli olduğu hakkındaki görüşleri.....	69
Şekil 44.	Deneklere göre korumanın ilişkili olabileceği konular.....	70
Şekil 45.	Deneklerin tescil işleminin ölçeği konusundaki görüşleri.....	71
Şekil 46.	Deneklerin kent merkezinde korumaya değer gördükleri yapılar/sokaklar/alanlar.....	72
Şekil 47.	Deneklerin Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde korumaya değer gördükleri yapılar / doğal alanlar.....	73
Şekil 48.	Deneklere göre kıyı alanlarının korunmasının gereği.....	74
Şekil 49.	Deneklerin Trabzon kent kimliği hakkındaki görüşleri.....	75
Şekil 50.	Deneklerin Trabzon’un en çok tanıdıkları özellikleri.....	76

Şekil 51.	Deneklerin Trabzon'un kent kimliğini nasıl koruyabileceği hakkındaki görüşleri.....	76
Şekil 52.	Deneklerin Trabzon'un kültür mirasını korunmasının hangi alanlarda kente katkıları olabileceği hakkındaki görüşleri.....	77
Şekil 53.	Deneklerin tarihi yapıların/çevrelerin korunmasında karşılaşılan güçlükler hakkındaki görüşleri.	78
Şekil 54.	Deneklerin oturdukları mahallelerde ve Trabzon'da korumanın gerçekleştirilebilmesi için önemsedikleri konular.....	79
Şekil 55.	Trabzon kentine önerilebilecek bütüncül koruma yaklaşımı için şema..	83
Şekil 56.	Bütünleşik korumanın aşamaları.....	85

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Türkiye-DKB-Trabzon İl- Trabzon Merkez nüfus artış hızı (%).....	3
Tablo 2. Trabzon örneğinin nüfus artış hızı oranının Türkiye ve Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB) ile karşılaştırması.....	5
Tablo 3. Trabzon örneğinin kentleşme oranının Türkiye ve Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB) ile karşılaştırması.....	6
Tablo 4. Cumhuriyet dönemi öncesi Trabzon kenti mekansal özellikleri.....	40
Tablo 5. Trabzon kentindeki tescilli yapıların analizi.....	44
Tablo 6. Trabzon kentindeki tescilli yapıların mahallere göre durum analizi.....	47
Tablo 7. Trabzon kentindeki tescilli yapıların yapım dönemlerin mahallere göre analizi.....	52
Tablo 8. Trabzon kentindeki tescilli yapıların kullanım türlerinin mahallere göre analizi.....	57
Tablo 9. Ağırlıklandırma yapıldığında mahallelere düşen anket sayısı.....	62
Tablo 10. Deneklerin bireysel özellikleri.....	66
Tablo 11. Deneklerin meslekleri ile korumanın tescilli yapılar dışında ilgili görüldüğü alanlar arasındaki ilişki.....	70
Ek Tablo 1. Deneklerin bireysel özelliklerinin mahallelere göre dağılımı.....	109

1. GENEL BİLGİLER

1.1 Giriş

Castells [1], “mekan yalnızca toplumsal yapının açılımının bir sonucu olmayıp, üzerinde ‘bir toplumun özgüllük kazandığı tarihsel bir araya gelişin somut ifadesi, kendini belli edişi’ anlamını taşır” demektedir.

Tarihi çevreler bir toplumun tüm tarihini, gelişme sürecini, kentin tüm hikayesini fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutlarıyla gözler önüne sererler. Bu nedenlerle tarihi çevreler, toplumsal kimliğin aynalarıdır ve içinde oluşan sözlü, yazılı ve özellikle mimari kültürü süreklilik içinde yaşatacak önlemleri alarak özenle korunmalı, kollanmalı ve gelecek kuşaklara da bizlere devredildiğinden daha iyi koşullarda devredilmelidirler.

Kentlerimiz ve kültürel çevreleri, göçler, doğal artışlar nedeniyle aşırı bir nüfus baskısı altındadırlar ve kentlerimiz artık kentleşmeden “kalabalıklaşıyorlar”.

Diğer taraftan, birkaç kuşaktır kentlerde yaşayan ve kendini o kentli sayan kesim giderek azalmakta; yeni kentliler de geldikleri-gittikleri kentlerin kültürel mirasına, kendi öncelikleri barınma-beslenme olduğu için, en azından bir süre daha gereken değeri/önemi verememekte, kentsel kültürü, kent mimari mirasını benimsemekte duyarlılık gösterememektedirler.

Diğer yandan, hem uluslararası hem de ulusal düzenlemelerle kültürel miras konusunda duyarlılıklar, politikalar, önlemler ve planlamalar da gündemi oluşturmaktadır. Kimi kültürel miras ulusal, kimi kültürel miras uluslararası bir “değer” olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu ikilem içinde, her şeye rağmen, kültürel miras korunmalıdır. Koruma parçacı olmak yerine “bütünleşik” olmalı, bunun ilkeleri, yöntemleri ve araçları üzerinde tartışılmalı, yerele özgü çözümlerle sorgulanmalıdır. Bu çalışma, bu görüşlerden hareketle ele alınmaktadır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Günümüzde yaşanan çarpık kentleşme ile giderek artan niteliksiz yapılaşmalar sonucu fiziksel çevreler ve dolayısıyla tarihi çevreler de olumsuz yönde değişmektedirler. Bu değişim süreci, arka plana itilen tarihi çevrelerde yaşam kalitesinin düşmesine neden olmaktadır.

Halen süregelen koruma yaklaşımları ve uygulamaları ile kente kimlik kazandıran, kültürel sürekliliği sağlayan tarihi çevrelerin atıl alanlar olmaktan kurtulmalarını sağlamak, onları canlandıracak ve yaşanabilecek mekanlar haline getirmek olası değildir. Günümüzde uygulanan koruma yöntemleri tekil yapılar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Oysa tekil yapıların korunması, korumanın bütünlük olmasını sağlamamaktadır. Bütüncül bir koruma yaklaşımının kente katkılarının sadece estetik yönden değil, ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden de olabileceği vurgulanmalıdır.

Gelişme ile korumayı birleştirecek ve böylece sürdürülebilir gelişmeyi sağlayacak, aynı zamanda yasal mevzuatlarla yönlendirerek, katılım esasını da katarak, topluma kentlilik ve kente aidiyet duygularını aşılacak daha kapsamlı bir koruma yaklaşımına ihtiyaç duyulmaktadır [2].

Varolan koruma yöntemlerine yeni bir yorum getiren “bütünlük koruma”da korunacak “olanın” tanımı anıtlardan ve tekil yapılardan doğal ve kültürel mirası içeren, yerel ayrıcalıkları ön plana çıkaran kentsel alanlara genişletilmiştir. Yapı ve çevresi, çevre ve yaşam desteği işlevler, sosyal özellikler ve fiziksel özellikler birlikte oldukları zaman bütünlük korumadan söz edilebilmektedir. “Kent; içindeki yapılarla, doğal alanlarla, onların kullanım türleriyle, ulaşım ağlarıyla, kültürüyle, halkıyla bir bütündür” anlayışı ile koruma planlamaları yapılmalıdır. Bu planların gerçekleştirilmesi için gerekli yasal düzenlemelerle yapılacak/yapılabilecek koruma uygulamaları kentlinin, uzmanların, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin takım çalışmasının ürünü olmalıdır.

Bu çalışmanın amacı, Trabzon kenti için bütünlük koruma yaklaşımı çerçevesinde, koruma- canlandırma- kullanma olasılıklarını tartışmaktır. Korumanın ön koşulu kültür ve tabiat varlıklarına dair envanterin çıkarılmasıdır. Bu nedenle, Trabzon kentinin tescilli yapılarının envanteri çıkarılıp haritalanarak kentin fiziksel yapısı analiz edilmiştir. Ayrıca bütünlük korumanın ilkeleri düşünüldüğünde, kentte yaşayanlarda koruma olgusunu güçlendirmek, onlara bu olguyu benimsetmek ve aşılacak, bireylerin uygulanacak / uygulanabilecek koruma politikalarına katılım eğilimlerini sorgulamak / anlamak amacıyla

hazırlanan anketlerle Trabzon kentinde kentsel korumanın nasıl ve ne şekilde gerçekleştirilebileceği, korumada yaşanan sorunların ne olduğu sorgulanmıştır. Böylece koruma konusunda kentin sosyal yapısı da irdelenmiş ve Trabzon kenti için bütünsel korumaya yönelik öneriler geliştirilmiştir.

1.3. Kentleşme

1.3.1. Kentleşme Kavramı

Kentleşme, sanayi devriminin tetiklediği bir olgu olarak görülmektedir. Gerek sanayi devriminin etkisi ile gerekse de doğal değişim sürecinin etkisiyle, yeniliklerin, sosyal yapıdaki farklılıkların ve nüfus yoğunluğundaki artışın bir arada ve karşılıklı etkileşimi ile kentleşme süreci gelişmiştir.

Bu etkileşimler bütün olarak düşünüldüğünde kentleşmenin tanımı; “demografik, ekonomik, sosyo-kültürel bir yapısal dönüşüm” olarak yapılabilmektedir [3, 4, 5].

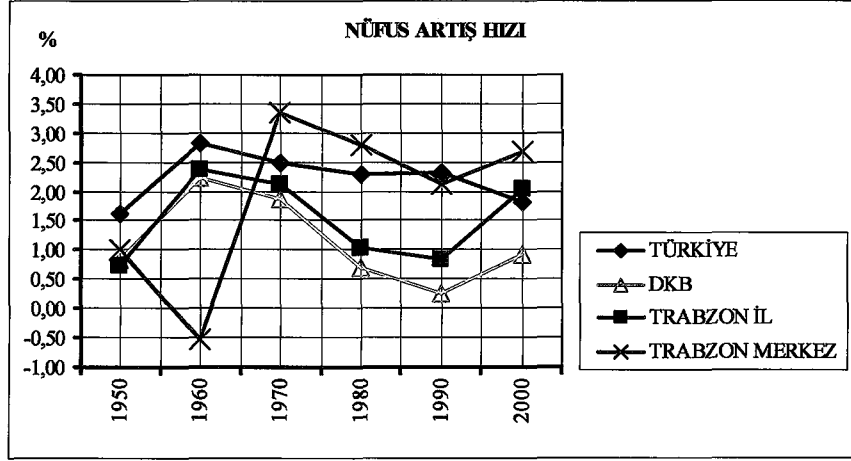
Demografik açıdan kentleşme, kent sayısının ve özellikle kırdan kente yapılan göçlerle beslenen kentsel nüfus yoğunluğunun artması olarak tanımlanmaktadır [6].

Bir ülkenin, bir bölgenin veya bir kentin kentleşme süreci irdelenirken, o alanın büyüme trendlerine bakmak, nüfus artış hızını hesaplanmak ve bu hesaplara göre ortaya çıkan tablonun yorumlamasının yapılması gerekir.

Devlet İstatistik Enstitüsü’nden (DİE) alınan verilere bağlı kalınarak, kentleşmenin (Tablo 1) ve nüfus artış oranlarının (Tablo 2) Türkiye, (Trabzon, Rize, Giresun, Gümüşhane, Artvin ve Bayburt illerinin oluşturduğu) Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB) ve Trabzon ile karşılaştırması yapıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

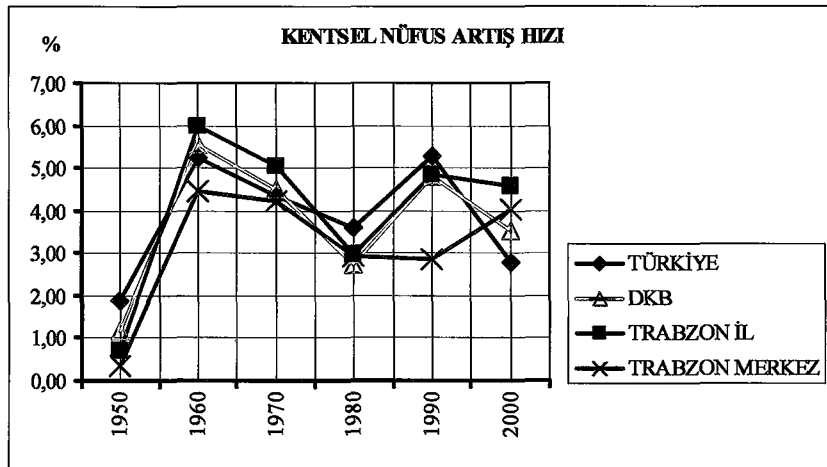
Tablo 1. Türkiye-DKB-Trabzon İl- Trabzon Merkez nüfus artış hızı (%)

	NÜFUS ARTIŞ HIZI											
	TÜRKİYE			BÖLGE			TRABZON İL			TRB MERKEZ		
	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır
1950	1,62	1,88	1,53	0,84	1,17	0,80	0,73	0,69	0,73	1,00	0,36	1,34
1960	2,81	5,24	1,85	2,25	5,54	1,75	2,38	5,97	1,83	-0,51	4,45	-4,56
1970	2,49	4,35	1,48	1,88	4,49	1,32	2,12	5,03	1,47	3,36	4,21	2,15
1980	2,28	3,61	1,35	0,71	2,72	0,14	1,04	2,99	0,45	2,81	2,94	2,60
1990	2,33	5,29	-0,81	0,27	5,23	-2,06	0,85	5,74	-1,59	2,12	4,01	-2,01
2000	1,83	2,78	0,28	0,93	3,13	-0,87	2,03	3,69	0,66	2,68	2,84	2,21

Şekil 1. Türkiye-DKB-Trabzon İl- Trabzon Merkez toplam nüfus artış hızı

Nüfus artış oranları incelendiğinde; günümüze kadar Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB) ve Trabzon Türkiye ortalamasının altında kentleşmiştir ve inişli çıkışlı değişken bir trend oluşturmaktadır. Ancak günümüzde Trabzon, ülke ortalamasını yakalamıştır. Tablo 1’de görüldüğü gibi, bunun nedeninin net göç oranında bir azalma ile yorumlanabilmesi olasıdır (Trabzon 1995–2000 net göç: -9,98). 1990’da kırsal nüfus artışı %-1,59 iken, 2000 yılı verilerine bakıldığında bu oranın %0,66’ya çıktığı görülmektedir. Bu artışın nedeni de 1999 yılında yaşanan Kocaeli depremi nedeniyle geriye göç olabilir. Trabzon merkez ilçede ise 1950–60 yıllarında yaşanan düşüşün hemen ardından, biraz da üniversitenin kurulmasıyla 1960–70 yılları arasında nüfus artış hızı büyük oranda yükselmiştir. 2000 yılı verilerine göre ise nüfus artış hızı ülke ortalamasının biraz üstündedir (Şekil 1).

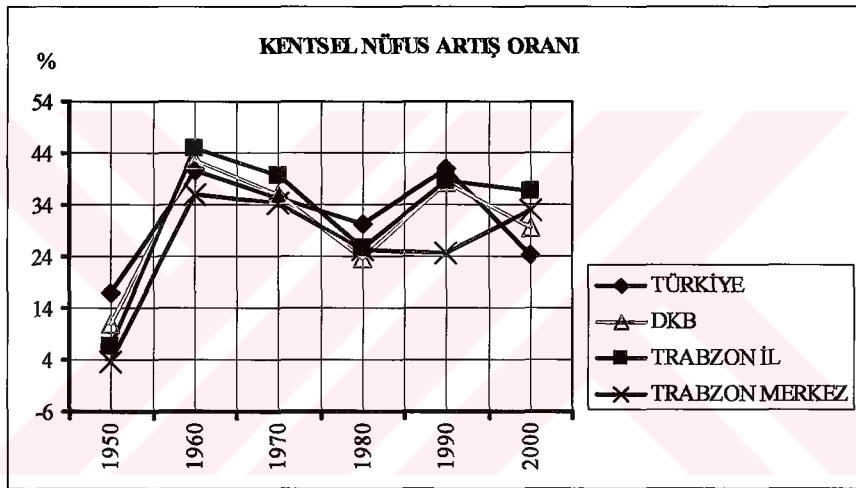

Şekil 2. Türkiye-DKB-Trabzon İl- Trabzon Merkez kentsel nüfus artış hızı

Kentsel nüfus artış hızları ve kentsel nüfus artış hızı oranları incelendiğinde ise; birbirleriyle uyumlu ancak inişli çıkışlı bir grafik ortaya çıkmaktadır (Şekil 2, 3).

Tablo 2. Türkiye-DKB-Trabzon İl- Trabzon Merkez nüfus artış hızı oranı (%)

NÜFUS ARTIŞ HIZI ORANI												
	TÜRKİYE			DKB			TRABZON İL			TRB MERKEZ		
	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır
1950	14,9	17,1	14,2	8,0	11,0	7,7	7,0	6,7	7,1	9,5	3,5	12,6
1960	24,5	40,8	16,9	20,1	42,5	16,0	21,1	44,9	16,7	-5,3	35,9	-57,8
1970	22,0	35,3	13,8	17,2	36,1	12,4	19,1	39,5	13,7	28,5	34,4	19,3
1980	20,4	30,3	12,7	6,8	23,8	1,3	9,8	25,8	4,4	24,5	25,5	22,9
1990	20,8	41,1	-8,4	2,7	40,7	-22,9	8,1	43,7	-17,2	19,1	33,0	-22,2
2000	16,7	24,3	2,7	8,9	26,9	-9,1	18,4	30,8	6,4	23,5	24,7	19,9

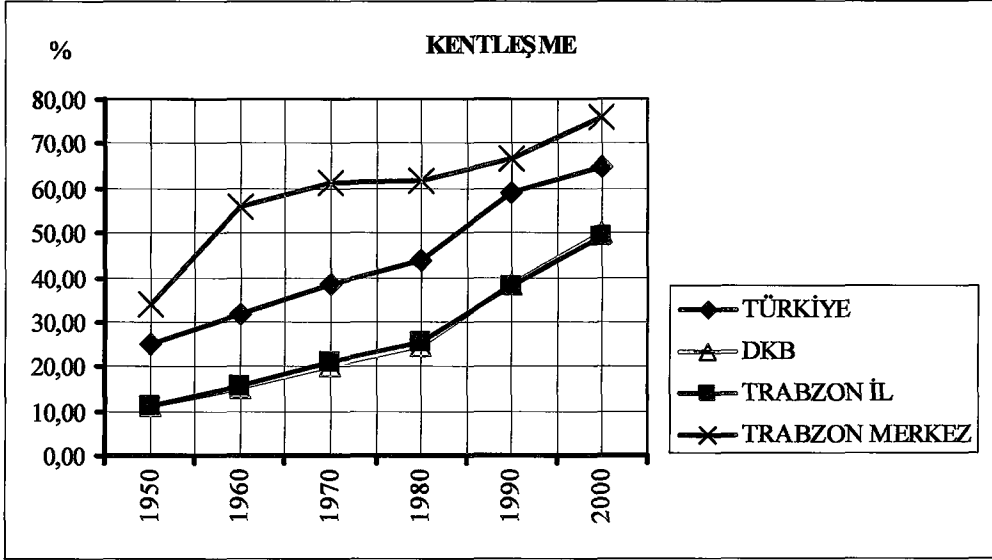

Şekil 3. Türkiye-DKB-Trabzon İl- Trabzon Merkez kentsel nüfus artış oranı

Bir ülkenin, bir bölgenin veya bir kentin kentleşme derecesi (kentleşme oranı) ise o ülke, bölge ya da kentin nüfusunun belli bir zaman kesitinde, belli bir tanıma/ölçüte göre, kent sayıları ve bu kentlerde yaşayanlarının ülke/bölge nüfusuna oranıdır [4].

DİE'nden alınan verilere bağlı kalınarak, Trabzon kentinin kentleşme oranının Türkiye ve (Trabzon, Rize, Giresun, Gümüşhane, Artvin ve Bayburt illerinin oluşturduğu) Doğu Karadeniz Bölgesi ile karşılaştırma sonuçları (Tablo 3):

Şekil 4. Türkiye-DKB-Trabzon İl- Trabzon Merkez kentleşme oranı

Tablo 3. Trabzon örneğinin kentleşme oranının Türkiye ve Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB) ile karşılaştırması (%)

	KENTLEŞME ORANI			
	TÜRKİYE	DKB BÖLGE	TRABZON İL	TRABZON MERKEZ
1940	24,4	10,7	11,0	36,4
1950	25,0	11,1	11,0	34,1
1960	31,9	15,4	15,7	56,0
1970	38,5	20,0	21,0	61,0
1980	43,9	24,4	25,5	61,8
1990	59,0	40,1	41,6	74,7
2000	64,9	50,0	49,1	75,9

Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB) ve Trabzon'da kentleşme oranlarının 1940–2000 dönemine göre paralellik gösterdiği gözlenmektedir (Şekil 4). Ancak bu oranlar ülke ortalamasının altında kalmıştır. 1940 yılında Trabzon ili kentleşme oranı %11,0, DKB kentleşme oranı %10,7 olarak görülmektedir (Tablo 3). Bu oran 1980 yılına kadar pek yükselmemiştir. 1980 yılında Trabzon ili kentleşme oranı %25,5, DKB kentleşme oranı %24,4 iken, 1990 yılında kentleşme oranında büyük bir artış yaşanmış ve bu oran Trabzon ili için % 41,6'ya, DKB için % 40,1'e ulaşmıştır.

Ancak kentleşmeyi sadece nüfus yoğunlaşması olarak tanımlamak ve demografik açıdan ele almak eksik olur.

Kentleşme süreci içerisinde kentler yalnızca demografik özelliklerinde ve fiziksel olarak geniş alanlara yayılmasında değil, ekonomik ve kültürel özelliklerinde de bir değişim göstermektedir [7].

Ekonomik olarak kentleşme, iş gücünün tarımsal faaliyetlerden sanayi ve hizmet sektörü gibi tarım dışı faaliyetlere geçmesi ve bu alanlarda yoğunlaşması olarak görülmektedir. Bu geçiş ve yoğunlaşma, tüm üretim denetleme işlevinin kentlerde toplanmasını zorunlu kıldığı gibi, kırdan kente göçü artırmakta, böylece kentlerin büyümesine ve yoğunluk kazanmasına, heterojenlik ve bütünleşme derecelerinin artmasına da yol açmaktadır [3, 4, 6].

Tolan [2], kentleşme sürecini, “hem kırsal bir toplumun kentsel bir topluma dönüşme süreci, hem de kentsel mekanın ve toplumsal pratiğin değişme ve evrimleşme süreci” olarak tanımlamaktadır.

Tolan’ın sözünü ettiği evrimleşme süreci sanayi devrimiyle hız kazanmıştır. Bu evre ile birlikte insanoğlunun yaşamında bütüncül olarak değişiklikler söz konusu olmuştur. Kentler de sanayi devrimi ile gelen bu değişimden kendi üzerlerine düşen payı almışlardır.

Kentler artık, tek başlarına salt kendileri adına değil, aynı zamanda endüstri toplumunun modeli olarak da ele alınmaya başlanmıştır. Endüstri toplumunun ve onun içerdiği kentin özellikleri: Sosyal ayrışmanın ve dönüşümün hızlı bir tempoda gerçekleşmesi, gerek ekonomik gerekse bunun dışındaki iş bölümünde uzmanlaşma, değer ve dünya görüşü konularında çoğulculuk – kültürel çeşitlilik olarak tanımlanabilir [3, 6, 8].

Bu açıdan bakıldığında ise kentlerin sosyo-kültürel açıdan da bir kentleşme süreci yaşadıkları görülmektedir.

Kentleşme sosyal yaşamın tüm dokusunda devrimsel değişiklikler ifade etmektedir, temel ekonomik ve teknolojik gelişmelerin ürünüdür, zamanla ortaya çıkarken varoluşun her yönünü etkilemiştir/etkilemektedir [4].

Hasol [9] kentleşmeyi geniş anlamda “sanayileşmeye ve toplumsal gelişmeye paralel olarak kent sayısının artması ve varolan kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci” olarak açıklamaktadır. Ancak kentleşme, gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkelerde aynı özellikler göstermemektedir. Az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerde kentleşme daha çok nüfus yığılması ve kalabalıklaşma şeklinde devam etmektedir.

1.3.2. Aşırı/Çarpık Kentleşme

Az gelişmiş ülkelerin kentleşmesi söz konusu olduğunda “hızlı”, “çarpık”, “aşırı”, “sahte”, “dengesiz” ve “tek yönlü” kentleşme gibi terimlerin kentleşme literatüründe sık sık kullanıldığı görülmektedir. Bütün bu terimlerle kentleşmenin belirli özelliklerine dikkat çekilmek istenmektedir. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1. Kentleşmenin demografik bir süreç olarak sanayileşmiş ülkelere oranla hızla artan, hiç olmazsa azalmayan bir yol izlemesi.
2. Büyük ve çok büyük kentlerin, orta büyüklükteki ve küçük kentlere oranla daha hızlı büyümesi ve ülke nüfusunun önemli bölümünün önemli birkaç kentte yığılması.
3. Kentleşme hareketlerinin kimi coğrafi bölgelerdeki kentlere yönelmiş olması nedeniyle, kimi bölgelerin kentleşme oranının düşük düzeyde kalması, gelişmiş bölgelerin daha da gelişmesi.
4. Kentleşen nüfusun kent ve kamu hizmetleri gereksinmelerinin karşılanmasında yetersizlikler baş göstermesi, aşırı büyüyen kentlerin alt yapılarının gereksinmelere cevap verememesi.
5. Kentleşen nüfusun istihdamına olanak verecek temel sanayi ve hizmet yatırımlarının yapılamaması yüzünden, işgücünün marjinal mesleklerde ve türlü hizmet dallarında yığılması [10].

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, “hızlı”, “çarpık”, “aşırı”, “sahte”, “dengesiz” ve “tek yönlü” kentleşme terimleriyle az gelişmiş ülkelerdeki kentleşme farkı vurgulanmıştır. Bu kavramlar geliştirilirken model olarak kullanılan “doğal kentleşme” kavramıyla gelişmiş ülke kentlerinin ifade edildiği ve gelişmiş ülkelerdeki kentleşme biçimine uymayan kentleşme biçimleri “hızlı”, “çarpık”, “aşırı”, “sahte”, “dengesiz” ve “tek yönlü” kentleşme ile anlatılmaktadır [11]. Bu tür kentleşmede nüfus artışı sektörel gelişmelerle paralellik göstermez.

Bir kentin sadece nicelik olarak büyümesi, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan niteliksel bir dönüşüm de geçirmemesi/geçirememesine doğal kentleşme denemez. Yani bir ülkede, bir bölgede veya bir kentte kentleşmenin demografik ya da fiziksel boyutu gibi tek boyutunun gerçekleşip diğer (ekonomik ve sosyo-kültürel) boyutlarının gelişmemesi ya da gerçekleşmemesi durumunda sağlıklı bir kentleşme olgusundan söz edilemez. Buna daha çok demografik şişme ya da kalabalıklaşma denilebilir. Aşırı/çarpık kentleşme, önceden öngörülmüş bir kent planlamasına uygun olarak gelişmeyen, çoğu kez belli

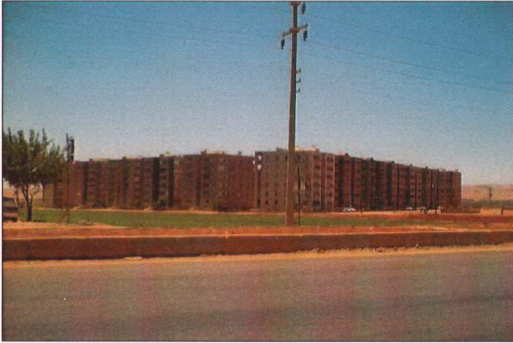
kentlerin nüfusunun gereğinden fazla şişerek, hizmet ve yaşam kalitelerinin düşmesine neden olan bir kentleşme biçimi olarak görülmektedir [5, 6]. Demografik açıdan kentleşme, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan kentleşmeden önde ve daha hızlı ilerlemektedir. Bu durum çarpık, plansız ve karmaşık kentlerin oluşması anlamını taşımaktadır.

Kavafis bir şiirinde “Bu şehir arkadan gelecektir.” der. Türkiye’de birçok şehir kentleşme bakımından arkadan gelmiştir. Önce nüfus hareketi ve istihdam, arkasından bu nüfusa yaşanabilir bir kent/kentsel çevre oluşturma çabası görülmüştür [12].

Yerleşim yerlerinin sık sık yıkılıp yeniden yapılaşmayla yenilenmesi, şehrin plansız, alt yapısız, gelişi güzel büyümesi yalnız aşırı/çarpık kentleşmeyi değil, bunun yanında ülke ekonomisinde büyük kayıplara neden olmuş, halkın sosyal ve ekonomik değerlerini de alt üst etmiştir [13].

Ülkemizde aşırı/çarpık kentleşmeyle ilgili olarak ayrıca şu konular da vurgulanabilir [12]:

1. Kentler birçok yerde en verimli tarım arazileri üzerine kurulmaktadır. Paksoy [14], bu konu için Şanlıurfa örneğini vermektedir (Şekil 5). 2004 yılı verilerine göre tarım arazilerinin daha çok amaç dışı, özellikle konut alanı (% 60,0) ya da kamu bina ve tesisleri (% 17,5), kullanıldığını ifade etmektedir. Genelde tarım topraklarının önemli bir bölümü kentsel kullanımlara ayrılmaktadır ve bu olgu yıllar içinde artarak devam etmektedir, buna arazi dönüşümü-“land conversion” denilmektedir.

Şekil 5. Şanlıurfa il merkezinde tarım arazisi üzerine yapılmış konutlar (köylükent) - 2004 [14].

2. Plansız gelişme sonucu parklar, kamuya açık dinlenme ve eğlence yerleri ve doğal alanlar yok olmaktadır. Yine kamuya ait olması gereken sahil kesimleri binalar tarafından işgal edilmekte ve kent sakinleri için adeta yasak bölgeler haline gelmektedir. Bu konu için belki de en uygun örnek Trabzon olacaktır. Kentli için artık deniz, sahil şeridi, özellikle de yapılmakta olan “Bölünmüş yol”-Karadeniz Sahil Geçiş Yolu ile ulaşılamaz, erişilemez hale gelmiştir. İmar planında rekreasyon alanı olarak planlanan sahil şeridinde itfaiye, lunapark, çöp depolama alanı gibi sınırlı kullanıma izin veren kamu binaları ile donatılmıştır (Şekil 6, 7).

Şekil 6. Trabzon kenti kıyı şeridindeki çöp depolama alanları [15].

Şekil 7. Trabzon kenti kıyı kullanımı [15].

3. Sonradan götürülen su, kanalizasyon, ulaşım ve diğer kamu hizmetleri daha pahalıya mal olmaktadır.

4. Gecekondulaşma ciddi bir hukuksuzluk ve kontrol edilemeyen bir keyfilik ortamı üretmektedir. Ankara Mamak bu konu için ciddi bir örnektir.

5. Nüfusun kentsel alanlara, metropol alanlara doğru kayması, buralara yatırım olanaklarının kısıtlı olması, eğitim yetersizliği gibi nedenlerle niteliksiz iş gücü arzında büyük boyutlara ulaşmaktadır.

6. Aşırı/çarpık kentleşme, sürdürülebilir kentleşmeyi engelleyen bir özellik göstermektedir. “Sürdürülebilir kentler” kavramı, insan gereksinmelerine günümüz kentlerinden daha iyi yanıt veren kentlerin oluşturulmasının yanı sıra, kent sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinmelerinin kısıtlanmasını engellemeyecek biçimde geliştirilmesi gerekliliğini tanımlamaktadır. Oysa; aşırı ve çarpık büyüyen kentlerde doğal kaynaklar hızla yok olmakta, doğa, bir daha dönüştürülemeyecek biçimde tahrip edilmektedir. Cingilli ve Çiftçi [16], kentleşme sürecinin yer üstü içme-kullanma su kaynaklarını kirleterek su toplama havzalarındaki ekolojik yapıyı olumsuz etkilediğini Konya örneği ile ifade etmektedirler. Bu olgu yalnızca Konya’da değil, hemen hemen her kentte, Trabzon’da da yaşanmaktadır.

Herhangi bir anda doğurduğu zarar, sağlayacağı yarardan fazla ise bu tür kentleşme aşırı/çarpık kentleşme olarak ifade edilebilir. Söz konusu bu zararları karşı alınabilecek önlemler belli bir ülkedeki kentleşme modelini “doğal kentleşme” olarak referans alınmamalıdır. Çünkü; her ülkenin tarihsel, ekonomik, toplumsal koşullarının farklı olması nedeniyle, kentleşmenin her toplumun sadece kendi tarihsel koşulları içinde ve mevcut toplumsal yapısı içinde ele alınıp kavramsallaştırılmasının daha doğru olacağı ileri sürülebilir [11]. Türkiye ancak bu gelişim ve değişim sürecini kontrol altına alabildiği ve kendi koşullarına uygun çözümler getirebildiği zaman gelişmiş ülkeleri yakalayabilecektir.

Yukarıda açıklandığı/açıklanmaya çalışıldığı gibi, kentleşme, özellikle göçle gelen nüfusun, kentsel mekan üzerinde barınma (konutlanma), istihdam gibi öncelikli sorunları da beraberinde getirmektedir. Kentsel mekanların kullanımı, çevreye duyarlılık ve mimari kültürel mirasa gösterilen/gösterilmeyen duyarlılık, Maslow’un belirttiği gibi [17], öncelikli konular değildir. Kentleşme, kentle bütünleşme, bu nedenlerle zaman alıcı bir süreç olarak yaşanmaktadır.

1.4. Kentleşme-Kent Kültürüne Uyum Sağlama

Hande Suher [3], kentleşmenin, kentsel nüfus birikiminden öte, kentsel karakteristiklere sahip olma, kentli kılınma hali olarak düşünülmesi gerektiğini savunur. Peki, kentsel karakteristiklere sahip olma, kentli kılınma halinden bahsederken neden söz

edilmektedir? Bunu açıklayabilmek için öncelikle kültür, kültür varlığı/kültür mirası, kültürel süreklilik, kentsel kimlik gibi kavramlardan söz etmek daha doğru olacaktır.

1.4.1. Kültür Kavramı

“Kültür, insanın “içsel” olgunlaşmasını belirtmekte kullanılır” [18].

Doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şey kültür olarak adlandırılır. Kültür, bir grubun veya ulusun maddi ve manevi olgularının bütünü, yaşadığı sosyal süreçlerin bileşkesidir. Kültür, içine her an yeni ürünler karışan bir birikimdir [11, 19, 20, 21].

“Kültür, sürekli değişerek insanı ve toplumu aşan zorunlu değişimlere onları adapte eden bir mekanizmadır” [19]. Zaman, göz ardı edilmemesi gereken önemli bir faktördür.

Çağdaş kültürün birbiriyle çelişik gibi görünen iki özelliği vardır; bir yandan izlenmesi ve özümsemesi zor bir hızlı değişim, öte yandan insanlık tarihinin en derin köklerine uzanmak ve giderek artan bir ilgi. Günümüzde tarihe ve geçmişin ürünü olan maddi ve manevi verilere bundan bir yüzyıl öncesi gibi bakılmamaktadır. Kuban [22], “bizim derin zamanlı bir kültür ortamında yaşamamız, tarihin maddi ve manevi verilerinin toplum yaşamını zenginleştireceklerine inancımızdan ileri geliyor, eskinin daha iyi olduğuna inanmaktan değil” diyerek değişimin önünde durulmaması ancak geçmiş de bir kenara atıp geleceği sil baştan yaratmamak gerektiğini vurgulamaktadır.

Francoise Choay, John Ruskin ve Pugin “güzelliği, çeşitliliği öne çıkararak, kültürün ve geleneğin mimarının kilidi” olduğundan söz etmektedirler [23]. Planlama ve tasarım yapılırken, kültür ve gelenekler yani geçmiş örnek alınmalıdır. O zaman günümüz kentlerinin yaşadığı birçok sorun çözüm bulabilir.

1.4.2. Kültür Varlığı / Kültürel Miras Kavramları

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kültür varlıklarını, “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yeraltında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar” olarak tanımlamaktadır [18].

Dünya kültürel ve doğal mirasının korunmasına dair sözleşmede, anıtlar, yapı toplulukları ve sitler kültür mirası kavramı tanımlı içinde yer almaktadır. “Anıtlar; tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte elemanlar veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri olarak, yapı toplulukları; mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı grupları olarak, sitler ise; tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar olarak tanımlanmıştır [24].”

Kültürel miras (kültür, dil, din, gelenek, yaşam tarzı, sanatsal ürün) ve mimari miras, yalnızca tek bir ulusun maddi ve manevi değerleri olarak değil, tüm insanlığın ortak değeri olarak görülmelidir. Yaşanabilir kentsel mekanların oluşturulabilmesi için kültürden / kültürel mirastan ve mimari mirastan yararlanılmalı ve tüm insanlığın geleceği için bu değerler gelecek nesillere iletilmelidirler. Avrupa’da Avrupa ülkelerinin, ortak mimari miraslarını koruma amacıyla birçok toplantı yapılmış, kararlar alınmış ve bu kararların uygulanmasına çalışılmıştır. Ancak ülkemizde hala bu konunun önemi yeterince algılanamamıştır.

“Antik Anadolu’dan Roma’ya, Bizans’a, Selçuklu’ya ve Osmanlı’ya aktarılan kültür mirası, Cumhuriyet Türkiye’si’ne olağanüstü bir birikim bırakmıştır. Ülkemizin bu mimari mirası, özellikle de zengin sivil mimarlık geleneği, Dünya mimarlığının içinde olduğu pek çok soruna ve krize çözüm olacak / olabilecek birikime ve ipuçlarına sahiptir. Bu birikim, kültürel sürekliliğimizin ve kültürel kimliğimizin besin kaynağı olarak özümsemeden, çağdaş uygarlık platformuna aktarılmadan, günümüzde ne yazık ki, yoğun bir yok olma sürecine girmiş durumdadır” [25].

1.4.3. Kentsel Kimlik

Kimlik kelimesi, herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özellikler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bir nesnenin ya da bir yerin kimlikli olabilmesi için onu diğerlerinden ayıran ve tanımlayan belirli özelliklere sahip olması zorunluluğu vardır [26].

Bir çok karmaşık özelliklerin bileşkesi olan kentsel kimlik, toplumların yaşamlarının tarihsel süreç içinde oluşan kültürlerinin fiziksel mekanlarda kültür varlıkları şeklinde yoğunlaşması ile meydana gelir. Doğal, kültürel ve tarihsel zenginlikler kentlere ve kent alt

bölgelerine okunabilirlik ve anlam veren, diğer bir deyişle kimlik kazandıran fiziksel öğelerdir [27, 28].

Her mimarlık yapısı, yani; kentin fiziksel öğeleri, görünümün taşınmaz malı olarak yerel, yani yaşamını sürdüreceği topraklara özgü olmalıdır [29]. Birbirinden farklı kültürler, iklimler, coğrafyalar, yaşanan tarihi, sosyal, fiziksel, yasal ve ekonomik süreçler kentlerin ya da kent alt bölgelerinin “öz”lerinin oluşmasına yardımcı olur. Kudüs, Mekke, Roma, Konya kentleri taşıdıkları dini simgesel kimlikleriyle; York, Venedik, Mardin, Safranbolu gibi kentler kent dokularıyla, vb. tanınırlar.

Kimlik zamanla bağlantılıdır, zamanla ortaya çıkar ve onun değişiklikleri zamanla orantılıdır [30]. Yaşanan değişim ve gelişmelerle uyum içerisinde. Ancak ülkemizde kentleşme doğal hızıyla gerçekleşemediğinden, yaşanan değişiklikler kentlerimizi olumsuz yönde etkilemiştir.

Sanayi devrimi, kentleşme, küreselleşme, teknolojik gelişmeler, aynı tip teknik ve malzeme, karlılık ve üretim-tüketim ilişkisi gibi çarpık kentleşmeyi doğuran iç içe geçmiş bu nedenler kentlerde yaşanan sorunların çözümünü de güçleştirmektedir. Bütün kentler / kentsel mekanlar birbirine benzemekte, monotonlaşmakta ve kimliksizleşmektedir [23, 25, 31].

Aslolan, bir kentin her şeyden önce o kentte yaşayanlar için huzurla yaşanabilecek bir ortam haline gelmesini sağlamak olmalıdır. Küresel gelişmelerin yanı sıra ekolojik denge, kültürel kimlik, tarihi miras korunup, kentin yerel özellikleri de geliştirilmelidir. Çünkü, kent, nüfus ve binadan çok öte bir anlam taşır. Her şeyden önce kentin yüzyıllara dayanan bir tarihi vardır. Barındırdığı insanları etkileyen, onlara kentli olma havası veren bir kültürü, kimliği vardır. Hatta dahası ruhu vardır [23].

Ivan Illich, “bir şehri, ancak ruhu yok edilirse tarihten silmek mümkün olur” demektedir [32]. Öyleyse biz ülkemiz kentlerini nasıl yaşatırız ve yok olmaktan kurtarırız, bunu düşünmeli ve bunun için çabalamalıyız.

1.4.4. Kültürel Süreklilik

Her kuşakta, kişilik ifade eden bir geçmiş öteki geçmişlerle arasında bir iletişim çizgisi taşır; yaşayan kuşak, ölmüş kuşak, ileride doğacak kuşak arasında iletişim vardır; bu geçmiş deneyimlere alıntı sağlar. İnsanın nasıl uygar bir çevre yarattığını anlatır; bu o kişi için tarihi bir keyif kaynağıdır [31].

Kültürlerin izlerini günümüzde ve gelecekte, buldukları kültür alanlarında tutarak, onları doğanın ve insanoğlunun acımasızlığına terk etmeden, bugünden yarına devredilmelerini sağlamak, korumak ve kollamak, bunun yol ve yöntemlerini bulmak, geliştirmek, geçmiş öğrenme-öğretme ve geçmişten bilgilenme adına geçmiş kimliği de yansıtan “kültürel süreklilik” anlayışı içinde değerlendirilmeliyiz [18].

Toplumların gelişmişlik düzeyi, yaşadıkları sağlıklı bir çevre, bu çevre içinde kültürel kimliğini koruyan tarihi kentler ve bunlara uyum sağlayan yeni gelişme alanları ile ölçülür. Diğer bir deyişle; geçmiş-şimdi-gelecek arasındaki bağlantının kurulması, yani; kültürel sürekliliğin sağlanması toplumsal gelişmişliğin bir ifadesidir [33].

Ülkemizde ise kent kimliği adına yapılan çalışmalarda yalnızca son dönem Osmanlı kent dokusunu simgeleştirilmekte, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda [34] bile, öncelik Osmanlı dönemi yapılarına verilmekte, Cumhuriyet sonrası mimari ürünleri görmezden gelinmektedir. Bu ise, kentin gelişim sürecinde kopukluk yaratmasının yanı sıra günümüz mimarlarının kendi kültürel geçmişinden yararlanarak doğal gelişimini sürdürmesini engellemiştir [35]. Biz, zaman ve mekan bütünlüğünü, bu doğal gelişimi ve kültürel sürekliliği sağlayamadığımız sürece gelişmiş ülkeler ve diğer gelişmekte olan ülkelere ayak uyduramayacak ve onlardan geri kalacağız.

1.4.5. Kentleşme/Kentleşememe

Kent ve kültür ilişkisinde; şehircilik, toplumsal uyum kadar kültürel boyutla da ilgilidir. Bu yanı bütünün bir parçası olma, aynı bütüne ait olma ile çok yakından ilgilidir. Kültürel boyut, kentlileri birbirine bağlayan, paylaştıkları değerler açısından birbirini tanımaya yardımcı olan bir özelliktir [36].

Farabi'ye göre, “insan küçük kainattır, kainatsa büyük insan”. Farabi'nin sözüne ettiği “kainat” bir konut, bir mahalle, bir kent olabilir. Yani aslında insan ve mekan bir bütünün farklı görüntüleridir [23]. Bir kenti sevmek, insanlarıyla, yaşam biçimleriyle ilişkilidir [37]. Bireyin kente bütünleşebilmesi ve o kentli olması yaşadığı mekanların tarihsel süreç içindeki yerini, önemini doğru algılaması ve yaşadığı kentin bütününe karşı sorumluluk duyarak yaşama katılması ile oluşmaktadır [28].

Kentleşme, bir toplumsal değişme, uyum ve bütünleşme sürecidir. Kısaca, kente göç eden nüfusun yeni koşullara uygun ilişkiler biçimi geliştirerek kentin bir ögesi olma sürecidir. Bu süreç, her bireyin geçmiş yaşam tecrübesi, kentte bulunma süresi, etkileşim

halinde olduğu sosyal çevreler, yaptığı iş/meslek, aldığı eğitim, yaş, vb. birçok değişkenle ilişkilidir. Kentleşme süreci hızlandıkça, bütünleşme süreci de artmaktadır [3, 11].

Günümüzde kentler büyük terminallere benzemeye başlamıştır. İnsanlar bir yerlerden gelip bir süre konakladıktan sonra, dinlenip güçlendikten sonra, yeniden bir başka terminale / kente gidiyorlar / göç ediyorlar. Böyle bir kent topluluğu kentleşemiyor, kent kültürünü kazanamıyor ve kentle bütünleşemiyor, mimari miras, estetik değerler, yaşanabilirlik konularını gündemine alamıyor [18].

Geleneksel konut gözden düşerken, kişilsiz ve biçimsiz betonarme evler, bu kentlilerin (!) düşlerini, idealini, amacını, saygınlık kazanmasını, toplum tarafından kabul edilmesini somutlaştırmaktadır [29].

Hiçbir yerde dayanak bulamayan, kent ve kentlilerin yaşam tarzlarına uyum sağlayamamış yeni kentli (!) veya kentleşmemiş köylülerin kabullenemediği, tutunamadığı toplumuna ve kendisine karşı yabancılaşma ile kendini gösterir. Bu duruma kimlik bunalımı olarak da bakılabilir [11].

Kentlinin kendini kentlikle özdeşirememesi çoğu kez sembolik ilişkinin eksikliğinden kaynaklanan bir olgudur. Bir yapının ya atmosferi vardır ya da yoktur. Ancak elle tutulamayanın gözle görünür kılınması, özdeşleşmenin ve anlam içeriğinin sembolik olarak temsil edilmesi, bu tür atmosferi yaşanır kılar ve katılan insan için karmaşık olanı azaltarak onun kendini yapıya bağlamış hissetmesini sağlar ve tanıdık bir duyguyla eve dönmelerini gerçekleştirir [8].

Halkın tarihi eserlerine, kültürel mirasına, doğasına yani kentnin bütününe sahip çıkmasının bir kentleşme sorunu olduğuna inanılması gerekir.

Önemli olan geleneklerle hayatımız arasında, geçmiş ile bugünümüz arasında bir bağ kurmak ve kendi ayaklarımız üzerinde yükselbilmektir. Bu zor coğrafyada ayakta kalabilmenin sosyal ve fiziksel saldırılara karşı koyabilmenin tek çıkar yolu da budur. En azından bir gün gerektiğinde, eğer o zamana kadar “siz kimsiniz?” sorusu sorulmazsa, kendimize has olanı bulup ortaya koyabilmek için bu hassasiyeti göstermek gerekiyor [23].

Bu nedenlerle, doğal, tarihi ve mimari çevrenin korumak, kollanmak, kültürel sürekliliğin devamı, onların yaşatılması ve gelecek kuşaklara bakımlı, işlevli ve canlı-yaşayan varlıklar “miras” olarak devretmek bu kuşakların sorumluluğundadır. Peki, bu “miras” olarak kabullenmemiz gereken “tarihi çevre” kavramı nedir?

1.5. Tarihi Çevre Kavramı

1.5.1. Tarihi Çevre Tanımı

Venedik tüzüğü'nün 1. maddesine göre tarihi anıt kavramının kapsamı bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de içerir. Bu kavram yalnız büyük bir sanat eserini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar [38].

UNESCO'nun 1976 tarihli genel kurul toplantısında; "Her tarihi alan ve çevresi, özel karakteri ve dengesi, onu oluşturan parçaların birbirleriyle kaynaşmasına bağlı olan ve yapılar, mekansal organizasyon ve çevresi kadar insan faaliyetlerini de içeren bir bütün olarak görülmelidir." ifadesine yer verilmiştir [39].

Tarihi çevreler yerleşim bölgelerini tarih öncesinden günümüze kadar geçen zaman sürecinde yaşamış insan topluluklarının ortaya koyduğu medeniyetlerinin birikimleri ve ürünleridir. Kentler bu değerleriyle kendi kimliklerini kazanırlar. Geçmişin bu değerli tanıklarına, öncelikle tarihsel ve duygusal değerleri göz önüne alınarak, saygı göstermek gerekir. Tarihi çevreler, insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmektedirler.

Tarihi çevreler, ancak binlerce yılda elde edilebilecek bir deneyimin; ustalığın ürünüdürler; yeni tasarımlara, zihinsel yeniden kurgulanmasına kaynaklık edebilecek belgelerdir. Yitirdiğimizde bir daha erişemeyeceğimiz [40] ...

Tarihi çevreler yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mimari ve diğer tüm özellikleri fizik mekanda oluşturan kent ve kent kalıntılarıyla, çeşitli tarihi olayların cereyan ettiği alanlar ve tespiti yapılmış tüm yapay ve doğal özellikleriyle bir bütünlük içerisinde korunması gereken alanlardır [34].

Tarihi çevrenin ve tarihi anıtların korunması, tıpkı doğal çevrenin korunması gibi, özel bir bilinçlenme sonucu olmaktadır. Buna tarih bilincinin yoğunlaşması ve nesnelleşmesi süreci diyebiliriz [19].

1.5.2. Tarihi Çevrelerin ve Taşınmaz Kültür Varlıklarının Geçirdiği Olumsuz Süreçler

Tarihi çevreler ve taşınmaz kültür varlıkları, eskime ve bu sürecin devamı olan köhneme süreci ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

1.5.2.1. Tarihi Çevrede Eskime

Eskime; “oluşum sürecinde başlangıç koşulları ile ele alındığı zaman dilimi koşulları arasındaki maddi ve manevi farklar” şeklinde tanımlanmaktadır [41].

Her toplumsal yapı, kendi yaşam koşullarına göre şekillendirdiği fiziksel çevrede günün koşullarının getirdiği gereksinimlerini karşılarken, bu alanlar zaman içerisinde oluşmuş / oluşacak bu farklar nedeni ile eskimiş fiziki mekanı ifade etmektedir [4].

Tarihi çevredeki eskime sorununu işlevsel, fiziksel, ekonomik ve görsel boyutlarıyla irdelemek gerekir.

- İşlevsel Eskime:

Bir kentsel mekandaki donatılar, yapıldığı dönemdeki işlevinin gerektirdiği biçimde oluşturulmuştur. Ancak zamanla toplumun gereksinimlerine bağlı olarak değişim istekleri gelişir ve söz konusu mekanın kullanım biçimi eskimiştir. Günün yaşam koşullarına göre başka işlevsel kullanımlara dönüşebilir [4].

Dünyadaki kentlerin bazılarının tarihi kesimlerinde günün işlevine uygun kullanılmayan ve çoğunlukla boş duran büyük bir yapı stoğu bulunmaktadır [42]. Örneğin; Antalya Alanya’da bulunan Şarapsa Han günümüzde özellikle turistlerin rağbet ettiği otantik bir yeme- içme mekanına dönüştürülmüştür. Ankara Kaleiçi’ndeki Zenger Paşa Konağı yine bir yeme-içme mekanına dönüştürülerek kullanıma sunulmuştur (Şekil 8.).

Şekil 8. Ankara Kaleiçi'ndeki Zenger Paşa Konağı Restoranı

- Fiziksel Eskime:

Tarihi mekanların zaman içerisinde malzeme açısından eskimesi, bazı parçalarının yok olması ve işlevini yerine getirememesi söz konusu olabilir. İklimsel etkenler, doğal felaketler ve savaşlar, vandalizm, bilinçli - bilinçsiz yıkımlar gibi insan eliyle oluşan etkenler fiziksel eskimeye neden olmaktadır [4, 39].

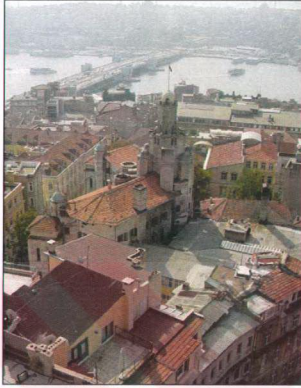
- Ekonomik Eskime/Değer Yitirme:

Tarihi çevrelerde en çok karşılaşılan eskime ekonomik eskimedir. Üretim biçimlerinin eskimesi ve yığınsal üretime geçilmesi ile birlikte oluşan eskime türüdür [42]. Özellikle tarihi kent merkezlerindeki dokunun artan rant karşısında ekonomik olmayışı, bu alanların eskimesi olarak algılanmaktadır. Bu alanlarda yeni işlevler getirilerek müdahaleler yapılmaktadır [4].

- Görsel Eskime:

Tarihi mekanlarda bilinçsizce yapılan ilaveler ve düzenlemeler, bu alanların özelliklerini yitirmelerine ve algılanamamalarına neden olmaktadır [4]. Ülkemizde tarihi kent merkezlerinin mevcut yüksek rantına göre bina yoğunluğu verilmesi imar planlarındaki en büyük yanlış olarak kabul edilebilir. Yüksek yapılaşmaya açılan tarihi

kent merkezlerinin cami ve benzeri taş yapılar dışında tümü yüksek katlı yeni yapılarla doldurularak mekanın karakteri bozulmuş, apartman aralarında algılanmaz hale gelmişlerdir [43] (Şekil 9).

Şekil 9. İstanbul Beyoğlu'ndan apartmanlar arasında kaybolan tarihi yapılara örnekler

1.5.2.2. Tarihi Çevrede Köhneme

Eskime sürecinin devamı olarak da algılanabilen köhneme; geçersiz duruma gelmek, çağdışı kalmak olarak tanımlanabilir.

Şekil 10. İstanbul Süleymaniye'de köhnemeye bırakılmış bir yapı [44].

Kentlerin mevcut fiziki yapısı günümüzün toplumsal, teknolojik, ekonomik ve kültürel gelişmeleri kadar hızlı değişmemektedir. Dolayısıyla da bu kentsel mekanlar günümüz koşullarının gereksinimlerine cevap veremez duruma gelmekte ve önce işlevsel ve ekonomik eskime, ardından fiziksel eskime ve sonunda köhneme sürecini yaşamaktadır (Şekil 10).

Bir bölgedeki köhnemenin sona erdirilmesi için, o bölgede yaşayanların bireysel girişimlerinden çok, yerel yönetimler gibi yönetsel birimlerin bölge adına karar vermeleri gerekir. Bu bir zorunluluk taşıyacağı için herkes belirli oranda bu yenileme çalışmalarına katılacak ve bu köhneme süreci zamanla sona erebilecektir [4].

1.5.3. Kentleşmenin Tarihi Çevreler Üzerindeki Etkileri

Nermi Uygur'a [45] göre; "Kent, yeniliği arar, sever; yeniliği gerçekleştirmede hiçbir çabadan çekinmez; yenilikle övünür; yeniliği günlük yaşama geçirmede tez ellidir, eski alışkanlıkları bırakmada kentli gibi tez akıllısı yoktur."

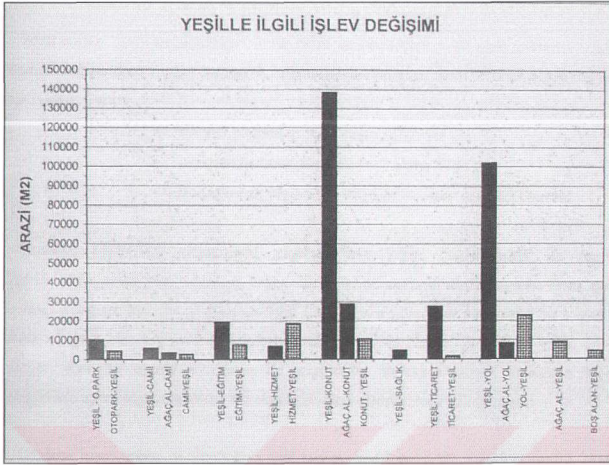
Eğer değişim engellenemiyorsa, en azından yeni yerleşim alanlarına doğru çok büyük boyutlarda gerçekleşen göçü önleyip geçmişle olan bağları mümkün olduğunca korumak amacıyla ılımlı ve kontrollü bir değişimden yana olunmalıdır [46].

Bu değişim eğer kontrollü gerçekleşmezse, daha önce de bahsettiğimiz gibi çarpık kentleşme sorunu gündeme gelmektedir. Türkiye bu değişimi ılımlı ve kontrollü yaşayamadığı için kentlerin çoğu önemli sorunla baş başa kalmıştır.

Ülkemizde 1950'li yıllardan günümüze, işsizlik, metropollerde büyüyen ekonominin çekim gücünün yarattığı göçler, yüksek orandaki nüfus artışı gibi hızlı toplumsal yapılanmalardan en çok etkilenen tarihi kentlerimiz olmuştur. Çünkü mevcut alt yapı ve üst yapı kurumlarının odaklandığı mekanlar kentlerimizin tarihi alanlarıdır [40, 47]. Bunun da nedeni iyi saptamalar yapılmaksızın düzenlenmiş imar planlarıdır.

Kentlerimizde yeşil alanlar azalmış, nitelikli, kimlikli, belirli bir dönemin mimari karakterini yansıtan değerli sivil mimari örneklerinden büyük çoğunluğu yıkılıp yok edilmiş, bunların yerine niteliksiz, hiçbir mimari tarza, estetik anlayışına, hatta Türk halkının yaşam biçimine de uymayan beton yığınları plansız, programsız olarak dikilmiştir [48] (Şekil 11).

Şekil 11. Trabzon kenti örneğinde yeşil alanlarla ilgili işlev değişiklikleri [7].

Kentsel mekandaki yığılmaların, kentsel büyümenin ve sanayileşmenin, hava, su, toprak kirlenmelerine yol açtığı, tarihi kentsel dokuyu tahrip ettiği, çölleşme, toprak erozyonu ve benzeri pek çok sorun yarattığı, insanın sağlıklı doğal ortamını olumsuz yönde etkilediği görülmeye başlamıştır [47].

Koruma olgusunun, kentleşmeyle beraber tam olarak gelişememesi nedeni ile tarihi çevreler köhnemeye ve sosyal çöküntü alanları olmaya başlamışlardır. Oysa doğru olan eski ve yeni arasında düzgün bir bağ kurabilmektir. Böylece tarihi çevreler yaşanabilir mekanlara dönüşürler.

Sağlıklı bir toplum, belki de, değişme ve geçmişini bilme arasında bir denge kuran ve değişimin her aşamasında toplumun ve insanın çok boyutlu kişiliğini yeniden zenginleştiren toplumdur [19].

1.6. Koruma Kavramı

1.6.1. Korumanın Tanımı

Kentbilim terimleri sözlüğünde [49] koruma, “kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapılarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün

yaşayanlar gibi gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması” olarak tanımlanmaktadır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası [34] ise 3. maddesinde koruma ve korunma için “taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir” demektedir.

Kuban [19], “tarihi çevre / yapı koruma temelde çağdaş bir kültürel istektir ve toplum kültürünün çağdaşlaşmasına paralel olarak gelişir” demektedir. O’na göre [22], “bir kültür sorunu olarak koruma uygarlık bilinci, insan ve yarattığı artifaktlara saygı, ulusal kimlik, özgün estetik duyarlık, çevre verilerinde çoğulculuk, toplumsal psikolojinin sağlamlığı gibi sorunları içeren çağdaş bir olgu ve konudur.”

Feilden’e [4] göre ise koruma; “bozulmanın önlenmesine yönelik bir eylemdir ve kültürel-doğal çevremizde geçmişten gelen mesajları aktaran obje ve değerleri kapsamaktadır.”

1.6.2. Korumaya Karşı Görüşler

Tarihi çevreyi koruma görüşüne karşısına çıkan en önemli engel, sanayileşme ile birlikte gelen çağdaş çevre, çağdaş konfor imgeleridir. Tarihi çevreyi koruma isteği bu imgelere karşı çıktığı savıyla, hem bir tür “tutuculuk”, hem de yenileşmeye engel olarak gösterilmeye çalışılır [19, 50].

Tarih, sadece dünden ibaret değildir. Çoğu kez bugün de tarihtir. Bugünün tarihini dün yazdıysa, geleceğin tarihini de bugün yazacaktır. Yenilik ve değişim süreklidir. Ancak bu tarihsel süreklilik kentlerde de hissedilmelidir. Bu nedenle; korumayı, 19.yy. yapılarıyla sınırlamak yerine bugünün modern mimari örneklerinin de bu kapsamda ele almak önemlidir. Kültürel süreklilik için bugünün de gelecekle birlikte yaşama hakkı olmalıdır. Böylece “kültürel süreklilik” kavramı toplumda içselleşecektir.

Daha önce de değinildiği gibi (Bkz. 1.4.4.) “Toplumların gelişmişlik düzeyi, yaşadıkları sağlıklı bir çevre, bu çevre içinde kültürel kimliğini koruyan tarihi kentler ve çevreleri ile bunlara uyum sağlayan yeni gelişme alanları ile ölçülür. Diğer bir deyişle; geçmiş-şimdi-gelecek arasındaki bağlantının kurulması toplumsal gelişmişliğin bir ifadesidir [33].”

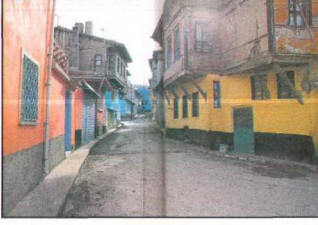
Avrupa Kentel Şartı’nda [51], şu görüşlere yer verilmektedir:

“Bir kentin karakteri, onun çağdaş mimarisi ve tarihi dokusundadır. Bir kentin çekiciliği ise, mevcut yapıların ıslahı ve yenilerin birbiriyle ve çevreyle çekici ve uyum içinde olmasıyla artırılır.”

Tarihi çevreleri korumada bazı çevrelerin korunacak yapıyı benimsememe, sahiplenmeme sorunu yatmaktadır. Bu sorunun altında bazen garip bir “milliyetçilik duygusu” yatmaktadır. Ülkemizde fazlasıyla karşılaşılan bu görüşe sahip kişiler, korunacak yapının “Osmanlı veya Selçuklu” yapısı olmadığı sürece korunmasına karşı çıkmakta ve hatta yıkılmasını istemektedirler. Asıl “tutuculuk” burada baş göstermektedir.

Korumaya karşı çıkanların ileri sürdükleri bir başka görüş ise ekonomik olarak verimsiz bulunan koruma çalışmalarının parasal olarak da olanaksız olduğudur. Bu tartışma özellikle kent merkezinin tarihi çekirdekle çakıştığı yerlerde, ticaret alanlarında yoğunlaşır ve kendini merkez krizi olarak gösterir. Bu duruma çözüm olarak getirilen yaklaşımlardan birisi de tarihsel merkezin belirli işlevlerde uzmanlaşmış kent dokuları olarak kullanılması, eski kent merkezinden biraz uzakta yeni alışveriş merkezlerinin geliştirilmesi önerisidir. Yeni merkezlerin yeterince canlanamaması, eski kullanıcılarını kaybetmesi ve önemini yitirmesi endişesi ile yeni merkezler girişimlerini, en azından toplumun bir kesimi, reddetmektedir [19, 50].

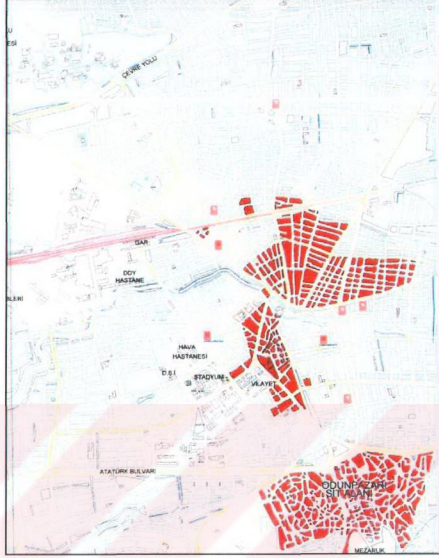
Eskişehir Odunpazarı örneğinde görüldüğü gibi, insanların evlerini yıkıp yenisini yapmamaları, kentin başka bir bölümde yapılaşmayı başlatmaları bu bölgeyi değişim süreci içinde kaybolmaktan kurtarmıştır. Bu belki bilinçli olarak yapılan bir koruma değilse bile bölgenin kültürel değerlerinin günümüze taşınmasını sağlamıştır. Eski sebze-meyve hali ise bir kültür merkezine dönüştürülmüş, kentle bağlantıları kurulmuştur. Bu işlevsel değişimle alansal bütünleşme de sağlanmıştır (Şekil 11, 12, 13). Planlamada yapılan düzenlemelerle bölgeye yeni işlevler kazandırılmıştır. Bu da sosyal ve ekonomik açıdan bölgenin, buna bağlı olarak kentin gelişimine zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda mevcut yapıların korunması ile kişilerin bu kent parçasını benimseyerek, yabancılaşmaları engellenmiştir [28].

Şekil 12. Eskişehir Odunpazarı evleri [28].

Şekil 13. Eskişehir Kültür Merkezi [28].

Şekil 14. Eskişehir 2002 [28].

“Tarihi çevresi yok olmuş bir toplum yapısı ve terk edilmiş bir teknoloji, artık arzu edilmeyen bir imgenin yaşatılması için yapılan bir dayatmadır” savı ise insan toplumunu boyutsuz ve sadece günü gününe yaşayan bir varlık olarak görme/gösterme isteğinin bir ifadesidir. Oysa, tarihin sürekliliği insan yaşamına anlam kazandıran en önemli olgudur [19].

1.6.3. Korumanın Gerekçeleri / Niçin Korunmalıyz?

Zeren [50],

- Kültürel değerleri:
  - Belgesel değer
  - Tarihsel değer
  - Arkeolojik değer
  - Estetik değer

- Mimari değer
- Kentsel görünüm değeri
- Doğal görünüm değeri
- Duygusal değerleri:
  - Merak
  - Hayranlık
  - Övünç
- Kullanım değerleri:
  - İşlevsel değer
  - Ekonomik değer
  - Sosyal değer
  - Siyasal değer

gibi kaygı ve görüşlerle koruma gerekçelerini özetlemektedir.

Toplumsal ilişkilerin bunca karmaşık boyutlara ulaştığı çağımızda, kişi ve topluma karşı olan sorumluluğun önemi gün geçtikçe belirginleşmekte/anlam kazanmaktadır. Sorumluluk duygusu toplumsal bir üründür. Birlikte yaşamının vazgeçilmez koşulu, başkalarının hak ve hukukuna saygılı olmaktır. Sorumluluk duygusu yalnız yaşamla da sınırlı değildir. Kişi, sadece içinde yaşadığı topluma karşı değil, gelecek kuşaklara karşı da sorumludur. Topluma mal olmuş, benimsenmiş gelenek ve göreneklerin, sağlıklı çevrenin, uygarcı ilişkilerin korunması, işte bu sorumluluk duygusu nedeniyle, aynı zamanda kişinin görevidir de [52]. Kültürel sürekliliğin sağlanması, fiziksel ve kültürel mirasın yaşattılarak gelecek nesillere aktarılması, bu değerlerin özel bir çaba ile korunması ve canlı tutulmasıyla olanaklı hale gelecektir.

Fitch'e [53] göre de korumanın ana amacı fiziksel ve kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılmasıdır. Fiziksel çevrenin korunan öğeleri, günümüzün hızla değişen dünyasında kişilerin ve toplumların kimliklerini belirleyen düşünsel ve duygusal ipuçları, yabancılaşmaya karşı tutunulacak değerlerdir.

Tarihi çevreler hayranlık uyandıran genel görünümleri, çeşitli üslup ve biçimleri barındıran zengin düzenlemeleri ve özenli işçilikleriyle geçmiş toplumların yaratıcılığının bir göstergesi olarak algılanmaktadır [39]. Tarihi çevrelerin korunmasına, gelecek kentsel oluşumları uyaran, etkileyen bir yol gösterici olarak bakılabilir [54]. Bu tür alanlar insan ölçüsüne göre düzenlenmiş mekanlar olarak da öğretici, ilgi çekicidirler [39].

Tarihi çevreler kültürel ve duygusal değerlerinin yanı sıra işlevsel, ekonomik, sosyal ve siyasal yönden de önemli ölçüde kullanım değerlerine sahiptirler.

Tüm kaynaklar gibi tarihi çevrelerin de en olumlu şekilde değerlendirilmeleri gerekliliğini savunan Zeren'e [50] göre, tarihi çevre, çevresel kullanım ve sosyal denge yönünden de insan ölçeğindeki mekanlarla ve süreklilik etkisiyle o yörede yaşayan halkın birbirleriyle sosyal bağlantısını sağlamlaştıran, insan ve çevresiyle olan sosyal bağlantısını sağlayan ve devam ettiren en önemli değerdir.

Korunacak olan yapı/çevre, sahip olduğu alt yapı donanımları ve yapı potansiyeli/değeri ile bir kaynak niteliğindedir ve ekonomik değer taşımaktadır. Günümüzde çok sayıda onarılarak geniş imkanlar sunabilecek tarihi çevrelere yeni işlevler yüklenerek yeniden kazanılabilir ve bu sayede ekonomik tasarruflar sağlanabilir.

Artık küreselleşme ile birlikte dünyamız her zamankinden daha da küçülmüş, daralmıştır. Ülkeler birbirlerinin sadece ticari işlerine, yaşam biçimlerine, toprak bütünlüklerine değil, tarihlerine de karışmaktadırlar. Bu baskılar altında tarihi çevrelerin zenginliği ve iyi korunmuşluğu somut bir tarihi kanıt ve etkileyici bir uygarlık göstergisidir. Tarihi çevreleri korumak uluslar arası platformda siyasal güç kazandırmaktadır [55]. Bu amaçla kurum/kuruluşlar ortaya çıkmış, sivil ve resmi örgütlenmeler oluşturulmuştur (ICOMOS, ICROM, vb.).

1.6.4. Korumanın Türleri / Nasıl Korumalıyız?

Koruma türlerini ölçüğe bağlı olarak ve buldukları bölgeye göre iki farklı boyutuyla irdelemek gerekir.

Buldukları bölgeye göre koruma türleri, kentsel koruma, kırsal koruma ve doğa koruma olarak gruplandırılabilir:

- Kentsel Koruma:

Kentsel koruma, elbette kentsel sitlerin korunması anlamında kullanılmaktadır [56]. Kentsel sit; "eski kentlerin uyumlu düzenini, mimari bütünlüğünü, donatılarını koruyabilmiş sokaklar, mahalleler, alanlar" olarak tanımlanmaktadır [39] (Şekil 15).

Kentsel korumanın özü, kentlerin hangi özelliklerinin ve nerelerinin korunacağıdır [57].

Şekil 15. Kentsel koruma türlerine örnek olarak Fener-Balat semtleri [58].

- Kırsal Koruma:

Kırsal sit; “yerleşme düzeni ve boyutlarıyla, dokuyu oluşturan yapıların türü ve yapım tekniğiyle, malzemesiyle köy, bağ, yazlık özelliği taşıyan yerler” olarak tanımlanmaktadır [39] (Şekil 16).

Kırsal alandaki yerleşmelerin korunması için kentsel koruma tekniklerinden faydalanılacağı gibi, çevresindeki doğal ortamla birlikte yaşamasını sağlamak için doğa koruma tekniklerinden de faydalanılmalıdır [4].

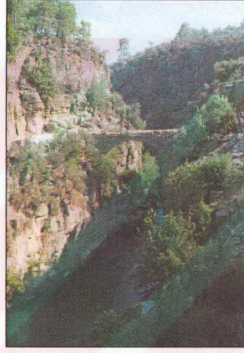

Şekil 16. Kırsal koruma yapılacak bir yerleşme, Misiköy-Bursa [4].

- Doğa Koruma:

Ülkemizde doğanın korunmasına yönelik olarak çok sayıda mevzuat bulunmaktadır. Koruma mevzuatındaki şekliyle doğanın korunması, belirlenen doğal sit alanları sayesinde gerçekleşmektedir [4].

Doğal Sitler; “jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gereken yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlar” olarak tanımlanmaktadır [34] (Şekil 17).

Şekil 17. Antalya Köprülü Kanyon [39].

Yıllardır tartışılan ve oldukça birikim ve eylemin gerçekleştiği kentsel koruma kavramı özellikle son yıllarda, koruma ile beraber yaşama ve yaşatma projeleri çerçevesinde toplumsal bilinçlendirmeyi oluşturmaya başlamıştır.

Sanayi devrimi ile birlikte yaşanan hızlı kentleşmenin sonucu oluşan kimliksizleşme, yok olan tarihi değerler ve kültürel çevre tahribi gibi olguların yanında artık doğal ve kırsal alan tahribatının da başladığı bir ortamda somut politikaların üretilmesi gerekmektedir.

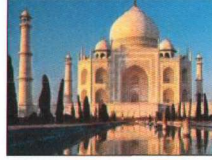
Yıllardır ihmal edilen ve bütüncül yaklaşımlarla ele alınmayan kırsal koruma ve yaşatma politikaları, kentsel koruma ve yaşatma politikaları ile birlikte düşünülmeli ve gereksiz alan kullanımları yoluyla kırsal karakter yozlaştırılmamalıdır [59].

Ölçeğe bağlı koruma türleri tek yapı ölçeğinde, yapı grupları ölçeğinde, yerleşim birimi ölçeğinde, çevre ölçeğinde ve bölge ölçeğinde olmak üzere beş gruba ayrılabilir:

- Tek Yapı Ölçeğinde Koruma:

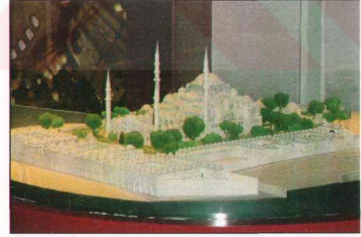
Belirli bir uygarlığa tanıklık eden, arkeoloji, tarih ve sanat yönünden önemi ve özelliği bulunan, çoğunlukla anıtsal nitelikli tek yapıların korunmasıdır [50]. Ayasofya, Tac Mahal, Dolmabahçe Sarayı, vb. örnekler verilebilir (Şekil 18).

Şekil 18. Tek yapı ölçeğinde koruma türlerine örnekler [60, 61, 62].

- Yapı Grupları Ölçeğinde Koruma:

Tek yapıların bir araya gelişleri ile oluşan sokak, komşuluk üniteleri, külliye gibi kentsel mekanlara ilişkin geliştirilen koruma planlamasıdır [4]. Kremlin Palace, Fatih ve Süleymaniye Külliyesi, vb. örnekler verilebilir (Şekil 19).

Şekil 19. Yapı grupları ölçeğinde koruma türlerine örnekler [63, 64].

- Yerleşim Birimi Ölçeğinde Koruma:

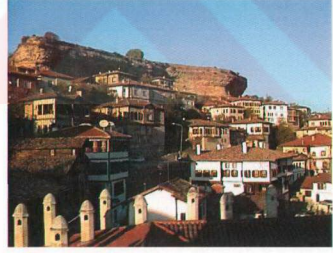
Tarihsel, mimari, arkeolojik ve sanatsal değerleri ile bütünlük gösteren dokuların oluşturduğu kentsel alanlara ilişkin geliştirilen koruma planlamasıdır. Bologna, Chester, York, Kariye, Ankara Kaleiçi, vb. örnekler verilebilir (Şekil 20).

Şekil 20. Yerleşim birimi ölçeğinde koruma türlerine örnek olarak York kenti [65].

- Çevre Ölçeğinde Koruma:

Geniş kapsamlı bir planlama türü olarak yalnız bir kent ve çevresini iyileştirme-geliştirme aşamasında ülke ve bölge düzeyinde hazırlanan plan hedeflerinin mekansal ifadesidir. Çevre ölçeğinde koruma planlaması ile, çeşitli sektörlerce gerçekleştirilecek kültürel, sosyal ve ekonomik yatırımların en uygun mekansal dağılımını, yine kültürel, sosyal ve ekonomik olanaklarla sağlamak amaçlanmaktadır [4]. Venedik, Safranbolu, vb. örnekler verilebilir (Şekil 21).

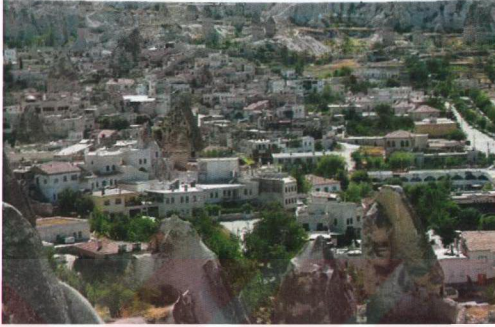

Şekil 21. Çevre ölçeğinde koruma türlerine örnekler [66, 67].

- Bölge Ölçeğinde Koruma:

Uluslararası sözleşmeler gereği oluşturulmuş ülke koruma politikaları ile ilişkilendirilen ve çevre koruma planlamasına girdi/veri veren üst ölçekli koruma kararlarından oluşur [4]. Birkaç kenti içine alan tarihsel, mimari, arkeolojik ve sanatsal

değerleriyle bütünlük gösteren bölgeler için geliştirilmiş koruma planlamasıdır [50]. Kapadokya, Ege ve Akdeniz bölgelerinin büyük bir kısmının korunması gibi örnekler verilebilir (Şekil 22).

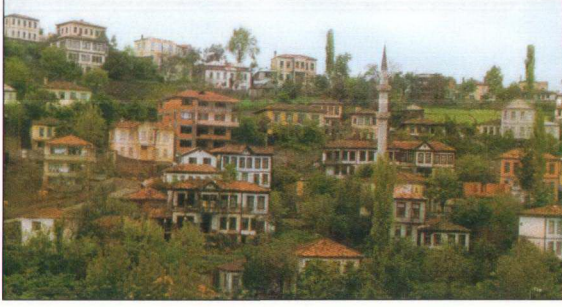

Şekil 22. Bölge ölçeğinde koruma türlerine örnek olarak Kapadokya [68].

Başlangıçta koruma, anıt eserler olarak tek yapı ve eser ölçeğindeki gitgide çeşitli dönemlerin özelliklerini günümüze yansıtan yeraltı, yerüstü, sualtı, doğal ve yapay tüm fiziksel veriler, taşınır taşınmaz mallardan kent parçalarına kadar geniş bir yelpazeye varan bir ölçeği kapsamına almıştır.

Kent parçalarının korunmasının kültürel mirasın aktarılması ile belgeleme ve eğitim amacı bulunmasının yanı sıra, estetik açıdan da önemi bulunur. Günümüzün gitgide birbirine daha çok benzeyen kentlerinde yerel farklılıkların ve değerlerin ortaya konması açısından, korunmuş çevreler tekdüzeliğe karşın zengin bir çeşitlilik sunmaktadır [57]. Tek yapı kolay akılda kalabilmektedir, ancak, kentsel koruma alanında geometriyi içinde saklamaktadır ki; bu geometri, mimarının temelini oluşturur. Böylece bunlar estetiksel kalitenin arka planına hizmet edebileceklerdir [69].

Çoğunlukla anıtsal özellikler gösteren, dönemin üst yapısını ve onun değerini temsil eden tekil yapıların korunmasına karşılık, kentsel dokunun korunmasının o dokuyu oluşturan toplumsal ilişkileri, üretim biçimlerini ve gündelik yaşamı içeren kapsamlı bulguları mümkün kıldığı söylenebilir [57]. Buna Trabzon Ortahisar, Akçaabat Ortamahalle (Şekil 23), Kayseri Suriçi örnek olarak verilebilir.

Şekil 23. Trabzon Akcaabat Ortamahalle

Kent parçaları koruma altına alınırken kimin nasıl etkileneceğinin düşünülmemesi, hangi kullanıcı grubunun hedeflendiğinin belirlenmemesi [57], korumanın sadece fiziksel boyutunun ön plana çıkarılması kent halkının korumaya bir “burjuva fantezisi” olarak bakmalarına ve korumanın sadece estetik boyutunu yaşamalarına neden olmaktadır. Oysa korumanın fiziksel ve estetik boyutu kadar sosyal ve ekonomik boyutu da önem taşımaktadır. Koruma politikaları uygulanırken kent halkın sosyal yapısı değiştirilmemelidir. Korumanın kimin için olduğu, korunanın kimler tarafından kullanılacağı unutulmamalıdır. Kent halkını yapılarıyla bütünleştirmek, yapılarını ve çevrelerini sevdirmek ve böylece mekanları yaşanır hale getirmek gerekmektedir. Bunu sağlamanın bir yolu ise “bütünleşik koruma”dır.

1.7. Koruma Yaklaşımlarına / Yöntemlerine Yeni Bir Bakış Açısı Olarak “BÜTÜNLEŞİK KORUMA”

1.7.1. Bütünleşik Koruma Kavramı

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Avrupa ülkelerinin, ortak mimari miraslarını koruma girişimlerini desteklemek amacıyla 1975 yılını “Avrupa Mimari Miras yılı” olarak ilan etmiştir. 21-25 Ekim 1975 tarihleri arasında toplanan Avrupa Mimari Mirası Kongresi’nin Sonuç Bildirgesi’nde (Amsterdam Bildirgesi), dünya kültür mirasının korunmasına ilişkin olarak şu saptamalara yer verilmiştir:

- Avrupa mimarlık mirası kavramı, yalnız anıtlardan ibaret değildir. Eski kentlerdeki yapıları, doğal ve insan elinden çıkmış varlıkları, kırsal alanların özelliklerini de kapsamaktadır.

- Mimari miras, yerine başka bir şey konulamayacak olan ruhsal, kültürel, toplumsal ve ekonomik bir malvarlığını anlatır.

- Tarihsel merkezler ve sit alanları, toplum yapısında ahenk ve denge sağlar.

- Mimarlık mirasının eğitimdeki rolü büyüktür.

- Bu mirasın tehlike altında olduğu görülmektedir.

- Bütünleşik koruma, bu tehlikeleri önleyebilecek bir planlama yöntemidir [70, 71].

Bu toplantılarda ortaya çıkan “bütünleşik koruma yaklaşımı” ekonomik, sosyal, yönetsel ve yasal araştırmaların verilerini değerlendirmeyi öngören bir koruma modeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Koruma planları sosyal ve ekonomik gelişmelerin bakış açısını her zaman yansıtmalıdır; sonuçta sadece bütünleşik bir yaklaşım başarılı olabilir [54].

Bütünleşik kentsel korumayı “çağdaş koruma yaklaşımı” olarak betimleyen Çeçener [72], sokağı, bahçe duvarı, kaldırım, ağacı, eski dükkanı, çeşmesi, camisi ile, gelenekleri, görenekleri, yani insanı ile koruma yapılması halinde, tam bir korumadan söz edilebileceğini savunmaktadır.

Avrupa Kentsel Şartı’nda [51], Çeçener’in bu koruma anlayışına hak verilmekte ve;

“Bir kent, modern gelişmeyle tarihi mirasın korunması arasında dengeyi kurmalı, eskiyi tahrip etmeden yeniyile bütünleşmeli ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerini sağlayabilmelidir. Geçmiş olmayan bir kent, hafızasını yitirmiş bir insana benzer. Kent dokuları, yapılar, ağaçlar, kiliseler, kütüphaneler, insanların kentlerdeki yaşamışlıklarının, çalışmışlıklarının ve kişisel tarihlerinin izleridir.” denmektedir.

Yalnızca kültürel kaygılarla ortaya atılan ve yapıların oluşturduğu yapay ortamı korumaya yönelik bir çaba toplumsal-siyasal bir içerikten yoksunsa yetersizdir ve sonucu da genellikle başarısızlık olacaktır. Koruma bir bütünsel ve müzeci olmayan, aksine yaşayan bir olguysa, korunan fiziksel yapının içeriğini de kapsayacaktır. Bu boyuttan bakıldığında tarihi çevreye ya da korunacak tüm yapısal çevreye sadece bir kültürel değer olarak bakmanın yetersiz kalacağı görülmektedir. Tüm altyapı donanımları ve kolaylıklarıyla birlikte bir konut, ticaret, kültür stoğu oluşturan bu yapısal çevre bir ekonomik kaynak değerinde taşımaktadır [73].

Sorun, yapıların fiziksel eskimesi ile ekonomik eskimesi arasındaki ilişkide ortaya konabilir. Ekonomik eskimeyi önlemek yapıdan elde edilen yararın, yapılacak bakım-onarım vb. giderlerinin yüksek olması durumunda gerçekleşeceğine göre burada yarar kavramı önem kazanmaktadır. Bu da bir yandan yapıların sahiplerinin/kullanıcılarının bireysel özelliklerine, bir yandan da çevrenin kullanışa getirdiği çevre-yerleşme kapsamı içinde düşünülmesi gerektiği bu açıdan da ortaya çıkmaktadır [73].

Bütünleşik koruma ile salt korumanın yerini koruma- değerlendirme- geliştirme amacına yönelik bir yaklaşım almaktadır [74].

20. yy.da giderek yapıların bir mekan kurgusu içinde yerleştirilmiş buldukları çevrelerinden koparılmadan bütün halinde ele alınmaları gerektiği, yaratacakları etkinin böylesine bir yaklaşımla büyüyebileceği benimsenmiştir [75].

1.7.2. Bütünleşik Korumanın İlkeleri

Bütünleşik korumada asıl amaç olarak;

- Kişiye özel koruma yaklaşımından yerel halkın katılımını da içeren kapsamlı bir koruma kavramına geçiş,
- Kültür ve mekan arasında kurulacak bağ,
- Restorasyon çalışmalarında kullanılan kaynakların yeni yapılan yapılarda kullanılan kaynakları ile karşılaştırılacak ekonomik bedeli gibi, sürdürülebilir gelişme ilkelerine yeni bir yorum getirmek

olarak görülmelidir [76].

Amsterdam Bildirgesi'nde [70, 71, 77], bütünleşik korumanın ilkeleri açıklanmıştır:

- **Politik Sürdürülebilirlik:** Koruma, şehir ve bölge planlamada marjinal bir konu değil asıl hedef olarak tartışılmalıdır.

Avrupa Birliği Komisyonu'nun 1990'da yayımladığı "The Green Book on the Urban Environment" adlı kitapta, korumanın kentsel mekan düzenlemeyi amaçlayan tüm girişimlerin bir parçası olması gerekliliği savunulmaktadır [76].

Kent formunun tüm alanları mimari mirasın parçası olarak düşünülmalıdır. Onları ihmallerin, kasıtlı yıkımların, yeni yapılarla olan uyumsuzlukların ve aşırı trafiğin yarattığı tehditlerden koruma sorumluluğu olmalıdır [78, 79].

- **Yönetimsel Sürdürülebilirlik:** Bütünleşik koruma yerel yönetimlerin sorumluluklarını da kapsar ve halkın katılımını gerektirir.

Avrupa Kentsel Şartı'nda [51], kentsel mirasın korunması için bilgilendirme politikalarının gerekliliğinden bahsederek; "İyi bir koruma, halkı aydınlatma ve mülk sahiplerini de sahip oldukları değer konusunda bilgilendirme ve bilinçlendirme ile sağlanır" denmektedir.

Yerel yönetimlerin ise kentsel mimari mirasın korunmasında koruma konusunda çalışan bilim adamlarıyla işbirliği ile kapsamlı çalışmaları gerekmektedir. Bütünleşik koruma ilkelerini uygularken, kentsel ve kırsal topluluklardaki mevcut toplumsal ve fiziksel gerçeklerin sürekliliği de hesaba katılmalıdır. Gelecek geçmiş pahasına kurulamaz, kurulmamalıdır, ancak, geçmiş de gelecek pahasına korunmamalıdır [78].

- **Sosyal Sürdürülebilirlik:** Herhangi bir bütünleşik koruma politikasının başarıya ulaşması toplumsal etkenlerin göz önüne alınmasına bağlıdır.

Koruma politikaları aynı zamanda kültürel miras ile sosyal yaşamın bütünleşmesi anlamına gelir. Gösterilecek koruma çabası, yalnızca yapıların kültürel değeriyle değil, onların kullanım değerleriyle de ölçülmelidir. Eski mekanların rehabilitasyonu, yaşayanların sosyal özelliklerinde büyük değişimlere gerek kalmadan sağlanabilir. Bütünleşik korumanın toplumsal sorunları ancak bu iki değerler grubu eş zamanlı olarak ele alınırsa halledilebilir [77, 78, 79].

Halkın programların hazırlanmasına katılmasına olanak tanımak için, onlara bir yandan korunacak yapıların tarihsel ve mimari değerlerini anlatarak, diğer yandan da sürekli ve geçici yeniden yerleşme konusunda tüm ayrıntıları vererek durumu anlamaları için gerekli gerçekler ortaya konmalıdır. Bu katılım en önemlisidir; çünkü iş artık birkaç öncelikli yapının restore edilmesi değil bölgelerin tümüyle iyileştirilmesi olayıdır [70, 78].

- **Bilimsel Sürdürülebilirlik:** Bütünleşik koruma yasal ve yönetimsel önlemler alınmasını gerektirir.

Kültür değerlerinin korunması her şeyden önce yeterli mevzuatın yapılması ve ekonomik olanakların sağlanmasına bağlıdır. Ancak bu bilincin, yetkililerde ve halkta yeterince yaratılmaması halinde, sonuç vermesi mümkün değildir [80].

Bütünleşik koruma yerel yönetimlerin sorumluluklarını kabul etmelerini, halkın katılımını, kent bütünündeki tek yapılar ve yapı gruplarının hepsine dair koruma hareketleri sağlayacak olan yasaların iyileştirilmesini gerektirmektedir [79].

- Ekonomik Sürdürülebilirlik: Bütünleşik koruma uygun parasal araçların varlığını gerektirir.

Bütünleşik korumanın ekonomik sorunlarını çözebilmek için şu etken önemlidir; yeni yapıların çevreleriyle uyum içinde olmalarını sağlayacak bazı hacimsel ve boyutsal kısıtlamalar getirecek bir yasa hazırlanmalıdır [70, 78].

- Teknik Sürdürülebilirlik: Bütünleşik koruma restorasyon ve iyileştirme yöntem ve teknikleri daha iyi araştırılmalı ve kapsamı genişletilmelidir.

Amsterdam Bildirgesi'nde açıklanan sürdürülebilirlik kavramları/tanımları bir arada değerlendirilmesi gereken yaklaşımlardır ve bu yaklaşımlar Tessa Jowell'in dediği gibi [81]; "İlgimiz sadece mimari mirasımızın en iyilerini yorumlamak ve korumak değildir. Evet, geçmişe karşı bir görevimiz var, fakat; biz aynı zamanda günümüz ve geleceğimize karşı da sorumluyuz. Yapılarımız görsel olarak, materyal olarak, bizim ne kadar biz olduğumuzu söylerler." derken yukarıda sürdürülebilirlik terimleri ile ifade edilen içerikleri öz olarak açıklamaktadır. Bu tanımla bir anlamla bütünleşik korumanın çok genel bir çerçevesini de çizmektedir.

Bütünleşik korumayı kültür ya da kentsel kültür ile yakından bağlantılı olarak ele alan yaklaşımlar da vardır. Palmer [82]; "geleneksel olarak koruma stratejileri tekil yapılara ve yörelere hitap etmektedir, ancak bu görüş artık yeterli değildir. İnsanlar yörelere bir anlam bütünü olarak değerlendirmektedirler. Tekil yapılar ve sitler yerine yerleri-yörelere (sitleri) bir bütün olarak değerlendirme ve onların popüler kültür ve sosyal tarihle benzerlikleri yönünden dikkate alınmalıdır. Bu mimari estetik değerleri ihmal etmek anlamına gelmemeli, daha çok kentsel ve kırsal peyzajı içeren daha geniş ve kapsamlı yaklaşım olarak anlaşılmalı ve onları nasıl korumamız ve güçlendirmemiz yolundaki yaklaşımları" bütünleşik koruma olarak dile getirmektedir.

Yine Jowell'in dediği gibi [81]; "tarihi yapılar ve yapılar ve onların içinde yer aldığı çevreler geçmiş ve kültürel gelişmeyi kapsar ki, bizim bugün nereye geldiğimizi de gösterirler. Bunlar birer müze parçaları değildir. Hepsi tarihi yerler ve yapılarıdır. Hala insanların yaşamlarının bir parçasını oluştururlar. Bunların bazıları etkin kullanımdadırlar,

bazıları vazgeçilmez kültürel ve eğitim kaynakları olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda tarihi anlama, bunların tasarımı ve önemi bizler için vazgeçilmez önemdedir, eğer gelecek için tümüyle bilgilenmiş ve bilgilendirilmiş kararlar üretecek isek.”

Yukarıdaki görüşlerden de anlaşıldığı gibi, koruma; teker teker yapıları, sit alanlarını korumaktan öte bunları daha geniş içerik ve anlamda ve onları sadece kültür varlıkları olarak görmek yerine, kültürün odağı olarak görmeyi bütünlük koruma olarak ifade etmektedirler.

Bu anlamda bütünlük koruma örnekleri olarak “Palermo: The City of Opportunities The Industrial Heritage Network Plan [78]”, “Integrated Conservation in Netherlands on behalf of the case of Nijmegen [83]”, “Integrated Conservation and the Rehabilitation of Housing Stock [84]”, “Conservation and Regeneration in the Nottingham Lace Market [85]” ve “Manchester Planning and Regeneration Strategies [86]” verilebilir. İstanbul’da Balat ve Zeyrek bölgeleri için yapılan koruma planlamaları en azından Avrupa yakası ile bu anlamda bütünlük korumalıydı. Bütünlük koruma ve bütüncül yeniden kavramsallaştırmaya ilişkin yakın dönem görüşlerine Bulgular Bölümü’nde yeniden değinilecektir.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Çalışma Alanına İlişkin Genel Bilgiler

Çalışmanın amacına uygun olarak, birçok değişik uygarlığın izlerini taşıyan zengin kültür mirasına sahip olan, ancak, bu değerlerine gerektirdiği kadar önem vermeyen ve onları koşulların elverdiği ölçüde koruyup, kollayarak değerlendiremeyen Trabzon kenti çalışma alanı olarak seçilmiştir (Şekil 26).

2.1.1. Trabzon Kentinin Tarihi Gelişimi

Tarihsel süreçte birçok değişik uygarlığın egemenliğine girmiş, imparatorluklara başkentlik yapmış Trabzon Anadolu'nun olduğu kadar dünyanın da en eski kentlerinden biridir. Bazı kaynaklara göre Miletli sömürgeciler tarafından M.Ö. 756'da kurulduğu söylenen Trabzon'un, yapılan araştırmalar ve derlenen seyahatnamelere göre ise, Turanilerin M.Ö. 2000 yıllarında bu yöreye göç etmeleriyle kurulduğu saptanmıştır [87, 88, 89, 90].

Konumu nedeniyle yüzyıllardır önemli bir liman kenti ve ticari, idari, eğitim ve kültür merkezi olan Trabzon kentinin kronolojik tarihi şu şekilde sıralanmaktadır [91, 92, 93, 94]:

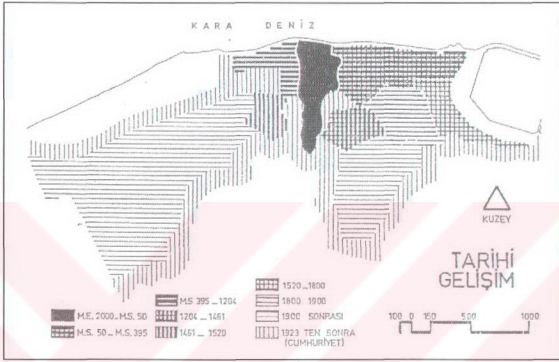
- Kuruluşundan Serbest Kent oluşuna kadar geçen devir (M.Ö. 2000-750)
- Serbest Kent Devri (M.Ö. 750-M.S. 50)
- Roma Devri (M.S. 50-395)
- Bizans Devri (M.S. 395-1204)
- Komnenoslar Devri (M.S. 1204-1461)
- Türk Devri (M.S. 1461 ve sonrası)

1. Osmanlı İmparatorluğu Devri (1461-1923)

2. Türkiye Cumhuriyeti Devri (1923 ve sonrası)

Kuruluş ve Serbest Kent Devri yerleşmesi Ortahisar mahallesinin tamamını, Pazarkapı ve Çarşı mahallelerinin bir kısmını, Roma Devri yerleşmesi Çarşı, Kemer kaya ve İskenderpaşa mahallelerini, Bizans Devri yerleşmesi Hızırbey ve Gülbaharhatun

mahallesinin bir kısmını, Komnenoslar Devri yerleşmesini Yenicuma ve Cumhuriyet mahallelerinin bir kısmını, Osmanlı İmparatorluğu Devri yerleşmesi Gülbaharhatun, Erdoğan, İskenderpaşa, Boztepe, Ayasofya, Yenicuma mahallelerinin bir kısmını ve Çömlekçi mahallesinin tamamını kapsamaktadır (Şekil 24) [41]. Planlı döneme kadar olan kentsel gelişim Tablo 4'te özetlenmiştir. Planlı dönemi ise Bölüm 2.1.2'de anlatılacaktır.

Şekil 24. Trabzon kenti tarihi gelişimi [95].

Tablo 4. Cumhuriyet dönemi öncesi Trabzon kenti mekansal özellikleri [96].

ÖZELLİKLER	TANIMLAMALAR
Topoğrafya	Dağlık, ulaşılması güç bir bölge, yüksek tepeleri, yeşil sırtları oldukça etkileyici köprülerden geçilerek ulaşılan, etrafı dere yatakları ile çevrili düzlüğün tepesindeki kayalıklar üzerinde oturan bir kent.
Doğal etmenler	Deniz üzerinde bir kent, sahilde özellikle kalepark, kente denizin birleştiği bir nokta görünümündedir. Kent deniz kenarı üzerine kurulmuş, bir anfityatroya benzemektedir. Tabakhane, Zağnos dereleri kağıt köprülerle geçilmiş, Değirmendere ise etrafındaki piknik yerleri ile bir mezire yeridir.
Kent silueti	Deniz , arkasında sırasıyla parlak frenkli pitoresk evler, onların arkasında portakal ve zeytin ağaçları, yer yer zarif ölçülerde minareler sıralanmaktadır.
Yapılaşma	Konut; küçük ve dikdörtgen tabanlı avlu içinde konut sistemi ağırlıklıdır, bütün evler az yada çok yeşillikle çevrilidir.
	Yollar; oldukça dar, eğri ve dik yollar mevcuttur. Çıkma yollar ve belli noktalarda genişlemeler dikkat çekicidir. Denize paralel, sahil boyunca uzanarak ticaret merkezine varan bir cadde (çok kuvvetli bir olasılıkla Kunduracılar caddesi olabilir) ve Uzun Sokak, kentin ana ulaşım omurgasını oluşturur.
	Meydanlar; Kabak meydanı; bayrak günlerinde şenliklerde halkın toplandığı meydandır. Gavur Meydanı; kentin sosyal merkezi niteliğindedir.
	Limanlar; Çömlekçi, kentin büyüme ve doğal limanı iken, Kanita, Mumhane önü, Kemerkaya ve Moloz da küçük limanlardır.
	Ticaret; Molozkapı civarında deniz kenarında katlı dükkanlarda yoğunlaşan ticaret alanı, Bedestenin içinde zengin tüccarlar ve Ortahisar'daki küçük esnafın oluşturduğu küçük pazar yeri bulunur. Aşağıhisar ticaret ve üretim yeri iken Gavur Meydanı Avrupalı tüccarların mallarının bulunduğu bir alandır.

2.1.2. Kent Planlama Çalışmaları

Birinci Kent Planlama Dönemi - Lambert Planı:

Osmanlı dönemi sonrası Trabzon kenti için hazırlanan ilk planlama deneyimi, 1937 yılında Fransız kent plancısı Jacques H. Lambert tarafından ve 1938 yılında yürürlüğe giren "Lambert Planı"dır.

Lambert Planı'nın ana planlama kararları:

1. Maraş caddesini ana cadde ve ticaret aksı haline getirmek, güneyde doğu-batı yönünde mahalleleri birbirine bağlayan "Yeni Yol"un açılması,
2. Mevcut kentin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için kuzey-güney yönünde denize dik geniş yollar, yeşil alanlar düzenlemek,
3. Kentin ekonomik gelişmesi için liman-Asya yolu bağlantısını sağlamak,
4. İş ve hizmet faaliyetlerini varolan bir noktada toplamak,
5. Mevcut mahallerde parklar, kültür merkezleri, görüntü noktaları kurmak,
6. Mevcut kentin batısında bahçeli düzende yeni yerleşmelerin oluşturulmak ve bu yerleşmelerin mevcut kentten ayrı olarak ele alınmasını sağlamak,
7. Anıtsal nitelikli yapıların etrafını yeşille donatarak ortaya çıkarmak,
8. Sanayiye Erzurum kavşağında toplamak

olarak sıralanabilir [7, 41].

Lambert Planı Trabzon kentini önemli bir liman ve ticaret merkezi konumuna getirerek kente planlı bir kimlik kazandırmıştır. Ancak konut alanlarında amaçlanan gelişmeler gerçekleşmeden plan bütünlüğü bozulmuştur. Tek yapı ölçeğinde gerçekleştirilen koruma anlayışı ile kentteki birçok sivil mimarlık örneği yıkıma uğramıştır [95, 97].

İkinci Kent Planlama Dönemi:

1967-68 yılında İller Bankası tarafından açılan ulusal yarışmayı İrfan Bayhan, Hüseyin Kaptan ve Emre Aysu ekibi kazanmıştır. 24.07.1970 tarihinde onanan Karadeniz Teknik Üniversitesi sınırından Ayasofya Mahallesi sınırına kadar olan alanda planlanmıştır.

1970 planının ana planlama kararları:

1. Toplayıcı, üretken ve koruyucu olarak tanımlanan “Tanjant Yolu”nu ulaşımda ana iskelet olarak düzenlemek,
  2. Değirmendere bölgesinin sanayiye ayrılarak düzenli gelişmesini sağlamak,
  3. Kent içi yapılaşmada ayırık nizam yerine bitişik nizam bir yapılaşma önermek,
  4. Trabzon kentinin çekirdeğini oluşturan en eski yerleşmeleri (Orta-İçkale tarihi yerleşmesi, Çarşı ve Pazarkapı Mahalleleri) tarihi yapısıyla korumak amacıyla protokol alanı ilan ederek yapı yasağı getirmek
- olarak sıralanabilir [7, 41, 95].

1975-1977-1984 yıllarında revizyon imar planları yapılmıştır. Böylece batıda Söğütlü köyü, doğuda Yomra ilçesine kadar olan alan imar planı sınırları içine alınmıştır. Planların öngördüğü yoğun yapılaşma, oyun ve dinlenme alanlarının dağılımındaki dengesizlikler ve yanlış yer seçimleri nedeniyle kent dokusu tahrip olmuştur [7, 95]. Eski kent dokusu yerini niteliksiz yapılaşmaya bırakmıştır. Sahil yolun yapılması ile kentli kent kimliği olarak da kabul edilen denizden uzaklaştırılmıştır.

Üçüncü Kent Planlama Dönemi:

İmar planlarının yerleşmiş nüfusa yetersiz kalması nedeniyle kent imar planının yeniden revizyon edilmesi ve ilave imar planı yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Yüksek mimar Bülent Berkman tarafından hazırlanan plan 1989 yılında onaylanıp yürürlüğe girmiştir [7, 95].

İlave imar planı çerçevesinde alınan planlama kararları:

1. Sanayi ve küçük sanayi işlevleri Değirmendere mevkiinde, konut dışı kentsel çalışma alanları ise Kaşüstü köyü yamaçlarında toplamak,
  2. Bölge merkezi ve liman kenti olan Trabzon’un yeni kent merkezi olarak liman çevresine doğru genişletmek,
  3. Ulaşım ağı olarak “Korniş Yol” ile eski merkez-liman-yeni merkez arasında bağlamak,
  4. Doğal zenginlikleri değerlendirerek kent yaşantısına katmak
- olarak sıralanabilir.

Oysa Trabzon kenti imar planlaması çalışmalarında planın öngördüğü gelişme tam olarak gerçekleştirilememiştir. Çoğu bölgelerde yoğunluk planlananı aşmıştır, plandaki

yeşil kuşak amacına ulaşamamıştır. Kent planlarına rağmen plansızlığa mahkum edilmiştir [7].

Dördüncü Kent Planlama Dönemi:

2002 planının ana planlama kararları:

1. Jeolojik etütlere bağlı olarak yapı yoğunluğu önerisi yapılmış, mevcut sahildeki yoğun yapılaşma kademelendirilerek güney yamaçlarda az yoğun ve geleneksel yapılanmayı öngörmüştür.

2. Bölgesel, Ülkesel ve Uluslar arası niteliği dikkate alınarak Merkezi İş Alanları oluşturulmuş ve bu alanlarda geniş yolların olduğu yenilenme önerilmiştir.

3. Yeni karayolu projesi, uluslararası liman, yat limanı, balıkçı barnakları, karayolu geçişi, geniş park alanları, spor ve fuar alanlarını içeren Kıyı Planı, kurum görüşleri de dikkate alınarak yapılmıştır.

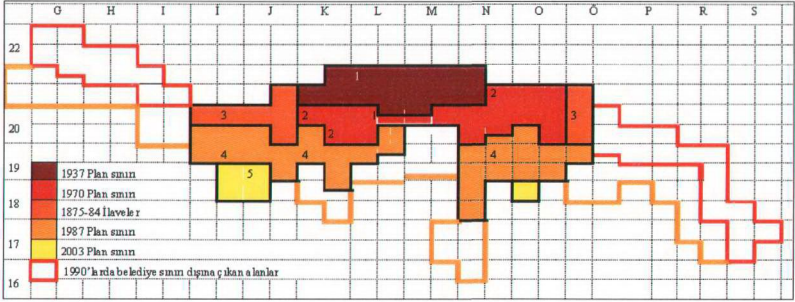
4. Güney Çevre Yolu Projesi; tüm Doğu Karadeniz'in sahil kesiminden geçen ve kent ile deniz ilişkisini kesen kıyıda ki karayolu geçişinin yükünü ileride güneye kaydırarak ve trafik yükünü üstüne alacak proje Karayollarının görüşü doğrultusunda Erişme Kontrollü yol (Otoyol) olarak plana işlenmiştir.

5. Trabzon'un doğal yapısı gereği merkezde bulunan ve kısmen yapılaşmış vadi alanları, halkın kullanımına açık doğal yeşil alanlar olarak planlanmış ve bu alanların statüsü bazı alanlarda özel planlama alanı olarak gösterilmiştir.

6. Planlamada hedeflenen Trabzon Kent Merkezi'nin Kimliği'nin oluşturulması çabası olmuştur.

2002 Plan kararlarının gelecekte kentin gelişimini nasıl yönlendireceği konusu oldukça önemlidir. Ancak geçmişten gelen deneyimler, Trabzon kenti imar planlaması çalışmalarında planın öngördüğü gelişmelerin tam olarak gerçekleştirilemediği, kentin kimliğinin, tarihinin gün geçtikçe yok olduğunun kanıtlarıdır. Kent, tarihini, plan vizyonunu hiçe sayarcasına plansız gelişimine devam etmektedir.

2002 planı ile Trabzon'un planlı alanı 3878 hektara ulaşmıştır (Şekil 25). 2 Nolu Beşirli ve Üniversite mahalleleri arasındaki alan planlanmış, bunlara ilaveten Çilekli, Çamoba, Bektaş, Kireçhane, Bengisu Mücavir Alan sınıırına dahil edilirken, önceki plan sınıırından farklı olarak belediye olan beldeler - Pelitli, Yeşilköy, Yalıncaak, Kaşüstü, Çukurçayır, Yeşilova, Gürbulak, Akyazı, Yıldızlı plan sınıırının dışında bulunmaktadır [96].

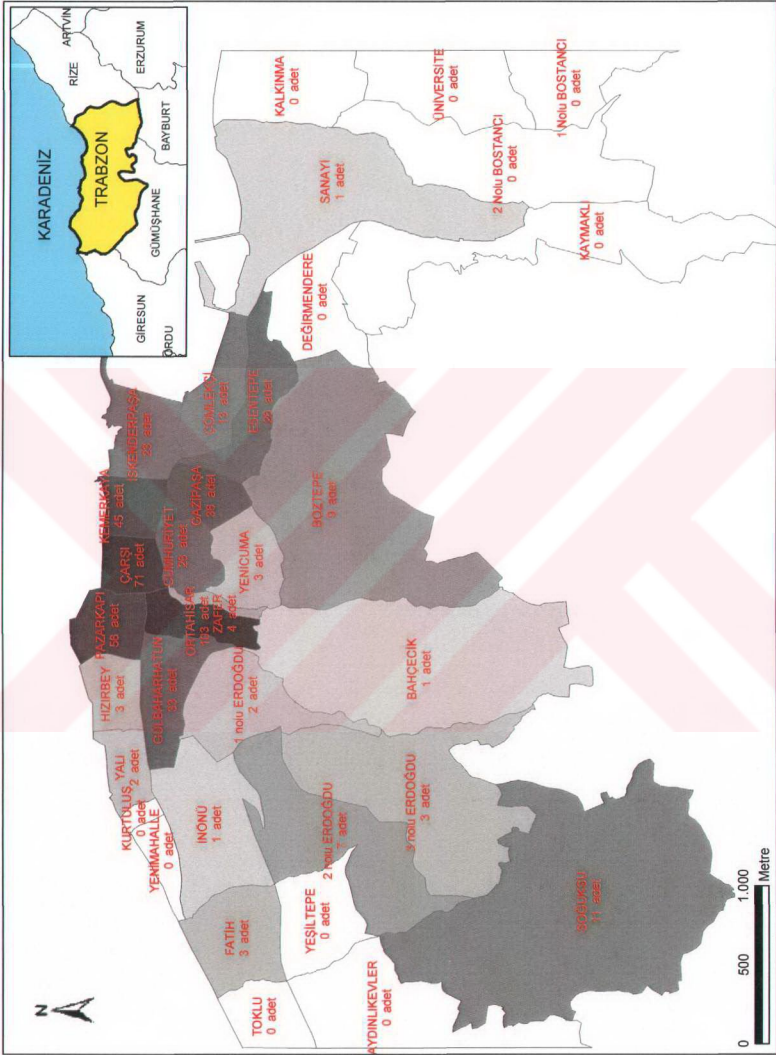
Şekil 25. Trabzon kenti plan sınırları [96].

2.1.3. Kentteki Tescilli Yapılar

Kentteki tescilli yapıların envanterinin çıkarılması için Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndaki arşiv dosyaları incelenmiştir. Bu bilgiler ışığında analiz tabloları ve haritalar üretilmiştir. Trabzon kentindeki tescilli yapılar durumlarına, yapım dönemlerine ve işlev türlerine göre Tablo 5'te özetlenmiştir:

Tablo 5. Trabzon kentindeki tescilli yapıların analizi

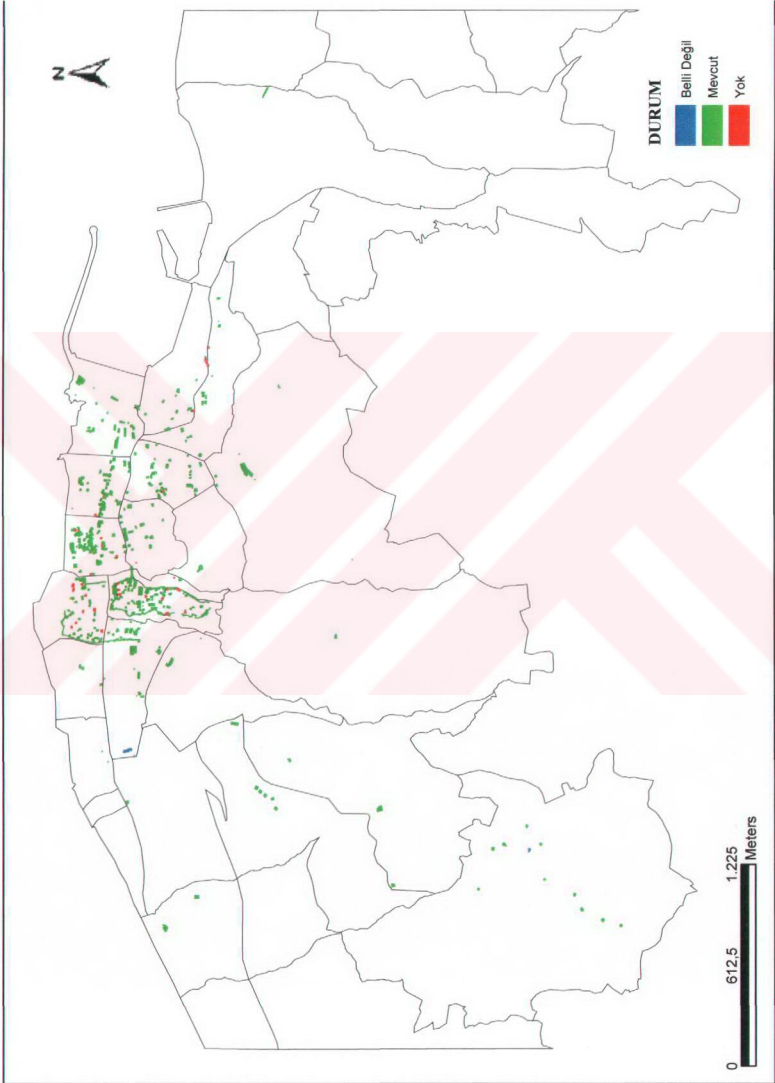
	Durum	Sayı	Yapım Dönemi	Sayı	İşlev Türü	Sayı
Trabzon kenti	Belli Değil	2	Belli Değil	69	Belli Değil	64
	Mevcut	438	Cumhuriyet	28	Askeri Yapılar	13
	Yok	42	Osmanlı	357	Dini Yapılar	49
			Roma Bizans	28	Eğitim ve Kültür	27
					Endüstri	5
					Resmi ve İdari	25
					Sivil Mimari	177
					Su yapıları	25
Toplam		482		482	Ticari yapılar	97

Şekil 26. Trabzon kentinin konumu ve tescilli yapıların yoğunlaştığı mahalleler

2.1.3.1. Kentteki Tescilli Yapıların Durumlarına Göre Dağılımı

Şekil 27. Trabzon kenti bütünündeki tescilli yapıların mahallere göre dağılımı

Tablo 6. Trabzon kentindeki tescilli yapıların mahallere göre durum analizi

	DURUM		
	Mevcut	Yok	Belli Değil
1 NOLU ERDOĞDU	2		
2 NOLU ERDOĞDU	7		
3 NOLU ERDOĞDU	3		
BAHÇECİK	1		
BOZTEPE	9		
CUMHURİYET	25	1	
ÇARŞI	65	6	
ÇÖMLEKÇİ	13		
ESENTEPE	21	5	
FATİH	3		
GAZİPAŞA	35	1	
GÜLBAHARHATUN	31	1	1
HIZIRBEY	3		
İNÖNÜ	1		
İSKENDERPAŞA	23		
KEMERKAYA	43	2	
ORTAHİSAR	87	16	
PAZARKAPI	47	9	
SANAYİ	1		
SOĞUKSU	10		1
YALI	2		
YENİCUMA	3		
ZAFER	3	1	

Tablo 6'dan da anlaşılacağı gibi Ortahisar, Çarşı, Pazarkapı, Kemer kaya mahallelerinde tescilli yapılar yoğunlaşmaktadır (Şekil 27). Tescilli yapıların yoğunlaştığı bölgelere ait daha detaylı haritalar aşağıda verilmiştir (Şekil 28, 29, 30). Veriler Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan elde edildiğinden ve bu verilerde günümüzde yapımı tamamlanmış olan "Tanjant Yolu" göz ardı edildiğinden, bu yolun yapımı esnasında yıktırılan yapılar analizlerde ihmal edilmiştir. Önceliklerimizi doğru ve düzgün sıralayamadığımız sürece Tablo 6'daki sayıların giderek azalacağı unutulmamalıdır.

Şekil 28. Çömlekçi ve Esentepe mahallelerindeki tescilli yapıların dağılımı

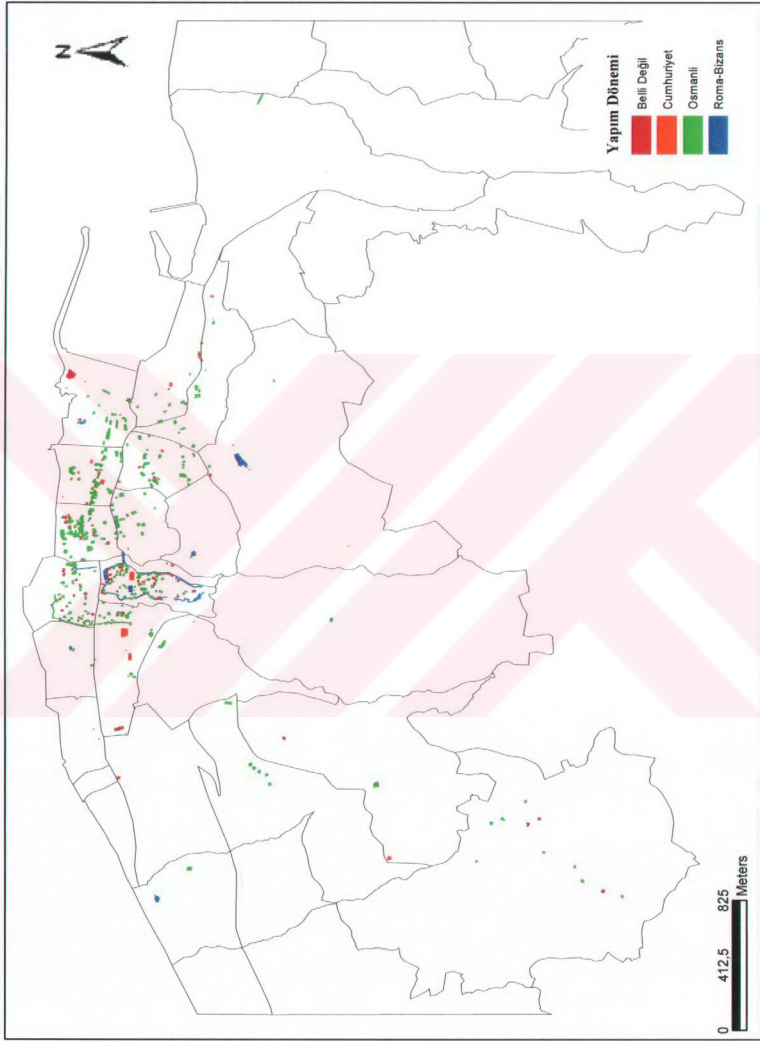

Şekil 29. Tescilli yapıların yoğun olduğu mahalleler

Şekil 30. Ortahisar mahallesindeki tescilli yapıların durumu

2.1.3.2. Kentteki Tescilli Yapıların Yapım Dönemlerine Göre Dağılımı

Şekil 31. Trabzon kenti bütünündeki tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı

Tablo 7. Kentteki tescilli yapıların yapım dönemlerinin mahallere göre analizi

	YAPIM DÖNEMİ			
	Cumhuriyet	Osmanlı	Roma- Bizans	Belli Değil
1 NOLU ERDOĞDU		1	1	
2 NOLU ERDOĞDU	1	6		
3 NOLU ERDOĞDU		3		
BAHÇECİK			1	
BOZTEPE		6	1	2
CUMHURİYET	1	24		1
ÇARSI	4	57	1	9
ÇÖMLEKÇİ	1	9	2	1
ESENTEPE	1	20		5
FATİH		1	2	
GAZİPAŞA	1	32		3
GÜLBAHARHATUN	2	26	1	4
HIZIRBEY		2	1	
İNÖNÜ	1			
İSKENDERPAŞA	1	17	3	2
KEMERKAYA	6	37		2
ORTAHİSAR	6	63	10	24
PAZARKAPI	2	41	3	10
SANAYİ		1		
SOĞUKSU		8		3
YALI		2		
YENİCUMA		2	1	
ZAFER	1		1	2

Tablo 7'den de anlaşılacağı üzere tescilli yapıların çoğu Osmanlı dönemi yapılarıdır. Halkımızdaki ulusalcılık tutumu yasalarımıza da yansımıştır. Yürürlükte olan koruma kanunda bile önceliğin Osmanlı dönemi yapılarına verilmesi gereği yer almaktadır. Cumhuriyet dönemi yapıları ancak özel önerilerle korunabilmektedir. Roma- Bizans dönemine ait yapılar ise halk tarafından sahiplenilmediğinden yok olmaya mahkum bırakılmışlardır. Tescilli yapıların yoğunlaştığı alanlar için bu analizler haritalanmıştır (Şekil 32, 33, 34).

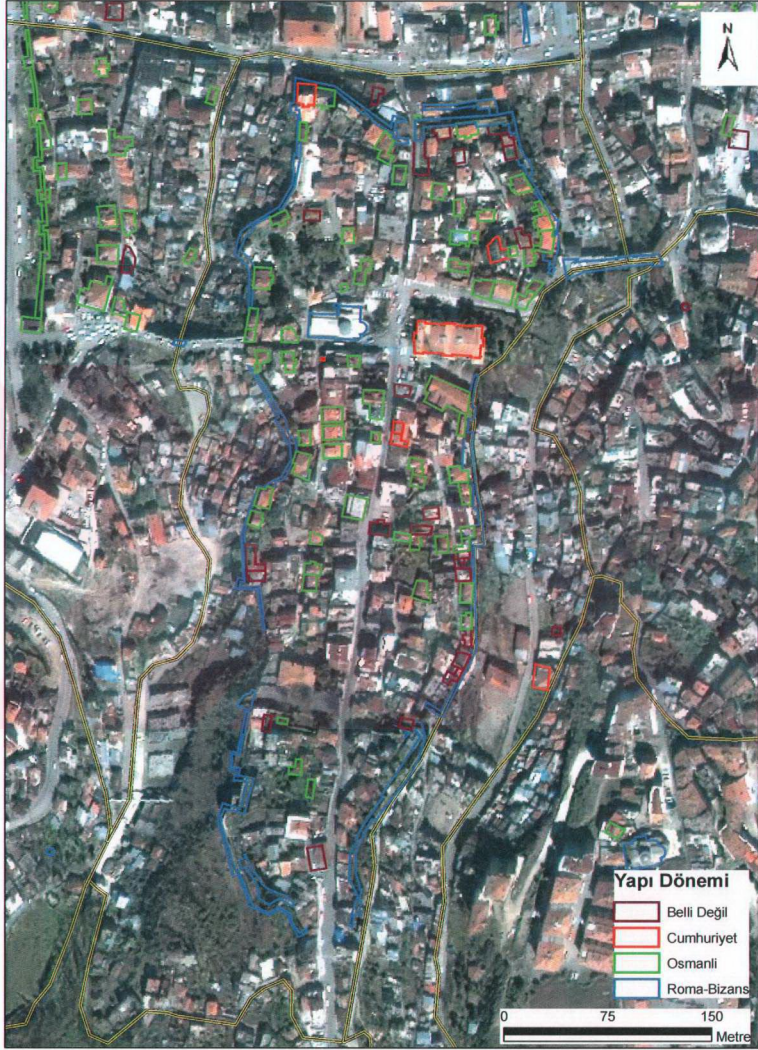

Şekil 32. Çömlekçi ve Esentepe mahallelerindeki tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımları

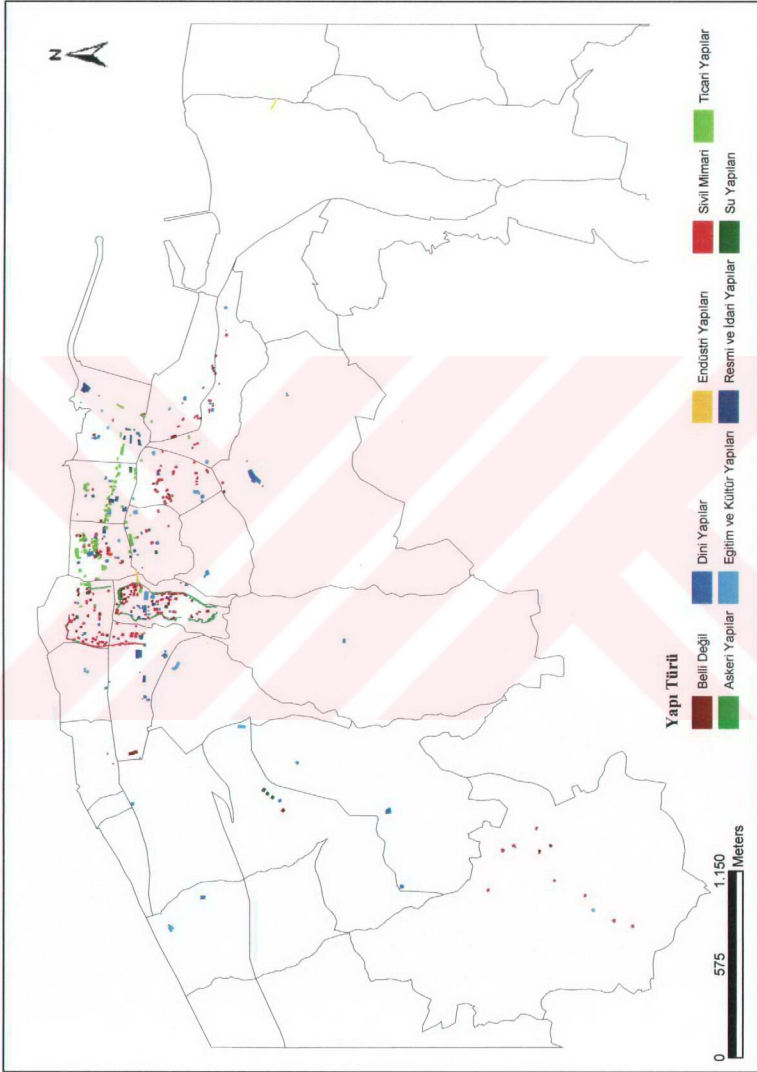

Şekil 33. Trabzon'da tescilli yapıların yoğunlaştığı bölgelerde yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı

Şekil 34. Ortahisar mahallesindeki tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı

2.1.3.3. Kentteki Tescilli Yapıların İşlev Türlerine Göre Dağılımı

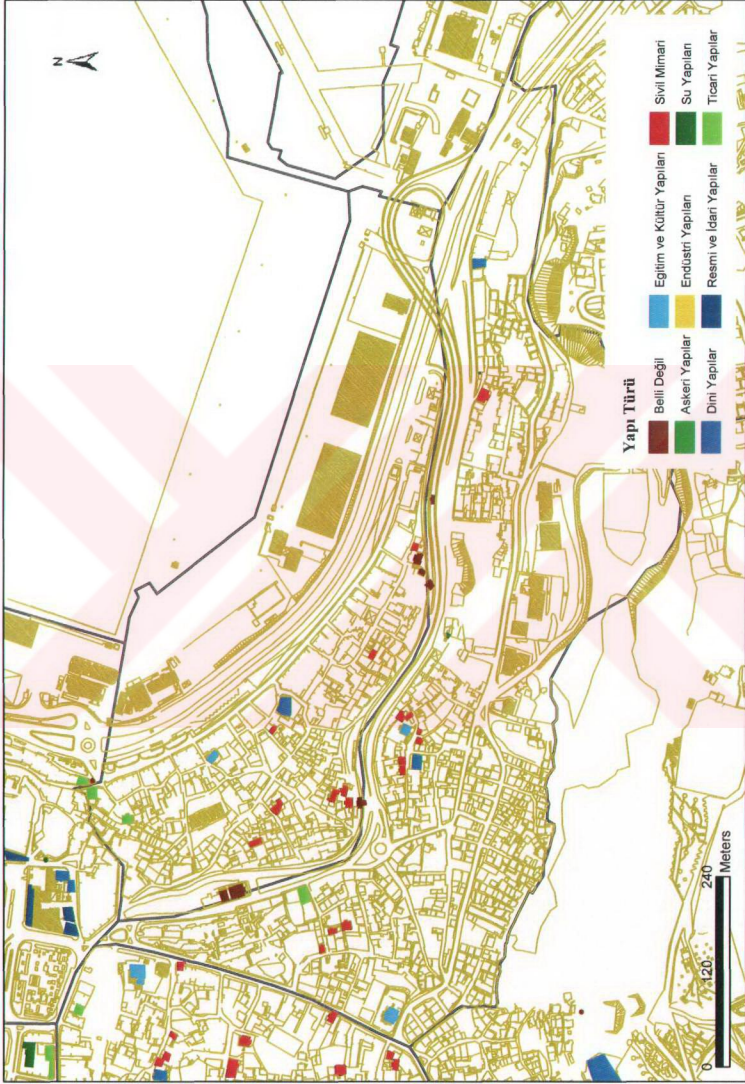

Şekil 35. Trabzon kenti bütünündeki tescilli yapıların kullanım türlerine göre dağılımı

Tablo 8. Trabzon kentindeki tescilli yapıların kullanım türlerinin mahallere göre analizi

	KULLANIM TÜRÜ								
	Askeri y.	Dini y.	Eğitim ve Kültür y.	Endüstri y.	Resmi ve İdari y.	Sivil Mimari	Su y.	Ticari y.	Belli Değil
1 NOLU ERDOĞDU			1	1					
2 NOLU ERDOĞDU		2	1				3		1
3 NOLU ERDOĞDU		2							1
BAHÇECİK		1							
BOZTEPE		4				1	1	1	2
CUMHURİYET		2	2		5	6	2	9	1
ÇARŞI		5	2		3	18	1	35	8
ÇÖMLEKÇİ		1	1			7		3	1
ESENTEPE		2	2			11	2	1	8
FATİH		1	1				1		3
GAZİPAŞA		2	3			25		3	3
GÜLBARHATUN		6		1	3	15	5	1	2
HIZIRBEY		1	2						
İNÖNÜ		1							
İSKENDERPAŞA	1	4	2		6	1	2	6	1
KEMERKAYA		2	2		4	1	2	32	2
ORTAHİSAR		9	6	6	4	51	2	2	23
PAZARKAPI		3	2	1		33	3	5	9
SANAYİ				1					
SOĞUKSU			1			8			2
YALI							2		
YENİCUMA			3						
ZAFER			1		2				1

Yapıların çoğunluğu sivil mimari yapıları ve ticari yapılarıdır. Cumhuriyet, Çarşı ve Kemer kaya mahallelerindeki tescilli yapılar genellikle ticari yapılarıdır. Çömlekçi, Esentepe, Gazipaşa, Gülbaharhatun, Ortahisar, Pazarkapı ve Soğuksu mahallelerindeki tescilli yapılar ise genellikle sivil mimari örnekleridir. Kentteki endüstri yapıları Gülbaharhatun, Sanayi ve Zafer mahallelerindedir. Dini yapılar Ortahisar, Gülbaharhatun, Çarşı, Boztepe ve İskenderpaşa mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Bahçecik ve İnönü mahallelerindeki tek tescilli yapılar dini yapı olarak kullanılmaktadır (Tablo 8). Daha detaylı incelemeler için haritalamalar yapılmıştır (Şekil 36, 37, 38).

Şekil 36. Çömlekçi ve Esentepe mahallelerindeki tescilli yapıların kullanım türlerine göre dağılımı

Şekil 37. Trabzon'da tescilli yapıların yoğunlaştığı bölgelerde yapıların kullanım türlerine göre dağılımı

Şekil 38. Ortahisar mahallesindeki tescilli yapıların kullanım türlerine göre dağılımı

2.2. Araştırmada İzlenen Yöntem

Çalışmanın amacı doğrultusunda konu hakkında literatür taramaları yapılmıştır. Kentsel korumanın doğru çözümlerle gerçekleştirilebilmesi için çalışma alanına dair kültür varlıklarının saptama ve belgelemesinin yapılması gereğinden yola çıkarak, Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan alınan veriler ışığında kentteki mevcut tescilli yapı stoğunun envanteri çıkarılarak ArcGIS programının yardımı ile analiz tabloları ve haritaları çıkarılmıştır (Bkz. Bölüm 2.1.3).

Ayrıca bütünlük korumanın ilkeleri düşünüldüğünde, kentte yaşayanlara koruma bilincinin aşılması ve bireylerin uygulanacak/uygulanabilecek koruma politikalarına katılım sağlamları amacıyla anket formu hazırlanmıştır.

Anket soruları bireysel özellikler dışında (yaşı, cinsiyeti, mesleği, vb.), bireyin koruma hakkındaki görüşlerini, koruma bilincini ve kentte yaşayanlarca Trabzon kentinde kentsel korumanın nasıl ve ne şekilde gerçekleştirilebileceğini, korumada yaşanan sorunların ne olduğunu sorgulamaya yöneliktir. Aynı zamanda, açıkça belirtilmemiş olsa da, deneklere, özellikle bütüncül bir yaklaşımla, kentsel koruma olgusunu düşündürecek, koruma bilincini yerleştirecek ve sorgulayacak özellikler taşımaktadır.

2.2.1. Anket Yöntemi ve Örneklem Seçimi

Örneklem büyüklüğü için aşağıdaki formül kullanılmıştır;

$$n = N t^2 p q / d^2 (N-1) + t^2 p q$$

Formülde;

N: hedef kitledeki birey sayısı,

n: örnekleme alınacak birey sayısı,

p: gerçekleşme olasılığı,

q: gerçekleşmeme olasılığı,

t: belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer ve

d: olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen $\pm$ örnekleme hatasıdır [89].

Bu çalışmada;

N: Trabzon kenti nüfusu olan 211020,

p=q= 0,5,

t= %99 güven aralığında t tablosunda bulunan 2,58 ve

$d = \pm \%5$ örnekleme hatası kabul edilerek $n = 662$ örneklem büyüklüğü kullanılmıştır.

Örnekleme yapılacak birey sayıları mahallelerin nüfuslarının Trabzon kenti nüfusu içerisindeki oranlarına göre ağırlıklandırılmıştır (Tablo 9).

Tablo 9. Ağırlıklandırma yapıldığında mahallelere düşen anket sayısı

MAHALLE KODU	MAHALLE ADI	MAHALLE NÜFUSU	KENT NÜFUSUNA ORANI	ANKET SAYISI
1	1 NOLU BEŞİRLİ	4996	2,37	16
2	1 NOLU BOSTANCI	696	0,33	2
3	1 NOLU ERDOĞDU	11567	5,48	36
4	2 NOLU BEŞİRLİ	10226	4,85	32
5	2 NOLU BOSTANCI	1510	0,72	5
6	2 NOLU ERDOĞDU	8958	4,25	28
7	3 NOLU ERDOĞDU	9867	4,68	31
8	AYDINLIKEVLER	6821	3,23	21
9	BAHÇECİK	8462	4,01	27
10	BOZTEPE	12193	5,78	38
11	CUMHURİYET	5238	2,48	16
12	ÇARŞI	2120	1,00	7
13	ÇÖMLEKÇİ	3462	1,64	11
14	DEĞİRMENDERE	5207	2,47	16
15	ESENTEPE	4861	2,30	15
16	FATİH	11564	5,48	36
17	GAZİPAŞA	4423	2,10	14
18	GÜLBAHARHATUN	4719	2,24	15
19	HIZIRBEY	3144	1,49	10
20	İNÖNÜ	14117	6,69	44
21	İSKENDERPAŞA	2640	1,25	8
22	KALKINMA	6634	3,14	21
23	KANUNİ	517	0,25	2
24	KARŞIYAKA	3056	1,45	10
25	KAYMAKLI	5412	2,56	17
26	KEMERKAYA	2371	1,12	7
27	KONAKLAR	2806	1,33	9
28	KURTULUŞ	1347	0,64	4
29	ORTAHIŞAR	3278	1,55	10
30	PAZARKAPI	2746	1,30	9
31	SANAYİ	3043	1,44	10
32	SOĞUKSU	5192	2,46	16
33	TOKLU	8631	4,09	27
34	ÜNİVERSİTE	6299	2,99	20
35	YALI	3953	1,87	12
36	YENİCUMA	2258	1,07	7
37	YENİMAHALLE	8253	3,91	26
38	YEŞİLTEPE	6333	3,00	20
39	ZAFER	2100	1,00	7
	TOPLAM	211020	100,00	662

Hazırlanan anket çalışmasının kentte farklı noktalara dağılımını sağlamak için merkezdeki ilköğretim okullarından yararlanılmıştır. Trabzon kent merkezinde yer alan ilköğretim okullarında okuyan 7. ve 8. sınıf öğrencilerin arasından olasılıklı örnekleme yapılmak üzere sistematik olarak seçim yapılmıştır. Seçilen öğrenciler aracılığıyla ailelere (deneklere) ulaştırılacak anket sayısı, yapılan ağırlıklandırma ve anketlerin dağıtılıp geri alınmasında çıkabilecek aksilikler de göz önüne alınarak toplam 1000 adet anket yapılmasına karar verilmiştir. Deneklerin tümüne dağıtılan bu anketlerden 662 adeti değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Deneklerin 18 yaşından büyük olmaları istendiğinden anketimizde 0-18 yaş grubu ihmal edilmiştir.

2.2.2. Anketlerin Değerlendirilmesi

Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde:

A bölümü; bireysel özellikleri sorgulayan 9 soru,

B bölümü; kent ve mahallesi hakkındaki görüşlerini sorgulayan 7 soru,

C bölümü ise; koruma konusundaki görüşlerini sorgulayan 21 soru

olmak üzere toplam 37 soru bulunmaktadır (Ek-1).

Anket formlarının değerlendirilmesi sonucu 82 bağımsız değişken türetilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen değişkenler (Ek-2) ve değişkenlerin veri kodları ise (Ek-3) eklerde görülmektedir.

2.2.3. Yapılan Analizler

Anketlerden elde edilen veriler işlendikten sonra tanımlayıcı; frekans dağılımları ve nedensel ilişkiler (ilişkili-ilişki yok); ki - kare testi ile değerlendirilmiştir. İstatistik testleri SPSS programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

Frekans dağılımları yardımıyla tüm mahallelerin sosyal dokusu (yaş, cinsiyet, mesleği, memleketi, eğitim durumu vs.) ve ankette sorulan sorulara verilen cevaplar her bir soru için irdelenmiştir. Ki - kare testleri ile de değişkenler arasındaki ilişkiler sorgulanmıştır (Ek-4).

3. BULGULAR - İRDELEME

3.1. Mimari Kültürel Mirasın Yönetimi ve Korumasında Yeni Eğilimler (Trendler)

Mimari miras alanları ve elemanları geçmişle ve insan yerleşmelerinin tarihiyle, bitkilerin, hayvanların ve fiziksel peyzajın oluşumuyla fiziksel bağlar sağlar. Miras bizim yer duygumuzu tanımlar. Mirasın içinde bulunduğu koşullar, üzerindeki baskılar veya yönetimlerin ve toplumların miras korumanın önemi hakkındaki tepkileri global trendlerin baskısı veya etkisi altında değişmektedir:

- Devlet / Yönetimin bazı sorumluluklarından arınması.
- Toplum değerleri ve özel ilgi arasındaki değişen dengeler.
- Beşeri, finansal ve profesyonel kaynak eksikliği.
- Küresel ekonomik ilişkilerin baskınlığı.
- Kültürlerin, yapım endüstrisinin, pratiklerin global trendler altında standartlaşması/aynılaşması.
- Bozulmanın artan oranda ve giderek büyümesi.
- Nüfus artışı, hareketlilik ve yoksulluğun artması.

Kültürel çevrelerdeki dönüşüm kısmen yukarıdaki trendlerle oluşuyor; kültürel kimlik ve kentsel alanlardaki süreklilik ve bunların miras koruma ile ilişkileri, tarihi yerleşmelerdeki mekanların rehabilitasyonu, yaşam alanlarındaki değişim, kentsel alanlardaki yerel toplumların uyumu, kültürel turizm ve tarihi alanların taşıma kapasiteleri ve kaynakları ile ilişkilidir.

Yeni kavramsal yaklaşımlar gelişmeyi ve korumayı uzlaştırmayı amaçlamakta; kurallar (yönetmelikler) yerine katılımı, sürdürülebilir gelişmeyi, demokratik toplum-vatandaşlık ve sosyal bütünleşmeyi önemsemektedir.

Toplumların dönüşümü kültürel çevreye karşı yeni bir bakış ve vizyon gerektirmektedir. Bu bağlamda, mimari mirası tanımlamada birtakım anlam kaymaları yeni trendler olarak ortaya çıkmaktadır; toplumda mirasın rolü, kültürel miras alanlarının boyutu, bu alanlarla ilgili profesyonellerin tanımı, mirasın önemi ve yorumu, mirasa karşı sorumluluklar vb. gibi.

En önemli kavram kaymaları şunlardır:

- Mimari miras tanımı: Anıtsal yapılardan peyzaja, doğal ve kültürel değerlere doğru anlam kayması olarak değerlendirilmektedir. Bu bakış mimari mirasın kavram ve içeriğini genişletmektedir. Yapılar yerine kentsel alanlar, yöreler yerine tarihi çevre / kültürel miras tanımları öne çıkmaktadır.

- Mimari mirasın rolü: Toplumda milli birlik kavramı kültürel zenginlikle yer değiştirmekte.

- Karar verme: Merkezi yönetimden bölgesel ve yerel yönetime, emredicilikten ve otoriteden demokratikleşme ve katılımcılığa anlam kayması olmakta. Mimari miras yukarıdan aşağıya bir süreç olmak yerine aşağıdan yukarıya doğru bir süreç olarak görülmekte.

- Profesyonellerin tanımı: Uzmanlar yerine kolaylaştırıcı ortam hazırlayıcılar, tek disiplinlilik yerine çok yönlü becerili profesyonelliğe, tarihi bilgiden yönetim becerisine doğru bir anlam kazanmaktadır.

- Mimari mirasın yorumu: Uzman yönlendirmesinden toplum yönlendirmesine, daha yaratıcı yorumlar ve tanımlamalar getirilmesi.

- Mimari mirasa karşı sorumluluk: Merkezi yönetim yönlendirmesinden toplum ve özel sektör yönlendirmesine, miras sektörü yerine çevresel sektöre doğru bir kavramsal değişim, vb.

Yukarıdaki trendlere karşın miras korumada toplum desteği ve ilgisi hakkında hala bazı şüpheler görülmektedir. Tarihi mirasla ilgilenme ve alaka duyma azalmaktadır. Ne bireyler ne de kamu bunları, özellikle mimari miras ve koruma üzerindeki samimiyet olarak, içselleştiremedi [2].

İzleyen bölümlerde kısmen bu anlam kaymaları ya da korumaya karşı yeni bakış açıları yapılan anketlerden alınan bilgilerle sınanmaktadır.

3.2. Deneklerin Bireysel Özellikleri

Daha önceden de belirtildiği üzere (Bkz. Bölüm 2.2.2.), anketin A bölümünde deneklerin bireysel özellikleri sorgulanmıştır.

Buradan elde edilen verilere göre deneklerin meslek, yaş, cinsiyet, eğitim ve oturdukları konutlara ilişkin dağılımları Tablo 10.'da, bu özelliklerin mahallere göre dağılımı ise Ek Tablo 1'de verilmiştir. Deneklerin %67'sinin erkek ve deneklerin olduğu çoğunun 40 yaş üstü olduğu gözlenmiştir. Ankete katılan deneklerin eğitim düzeyinin

çoğunlukla ilkokul mezunu ve yine çoğunluğunun mesleklerinin ev hanımı, esnaf-serbest meslek ya da işçi olarak dağıldığı söylenebilmektedir. Deneklerin çoğunlukla apartman türü konutlarda yaşadığı görülmüştür.

Tablo 10. Deneklerin bireysel özellikleri

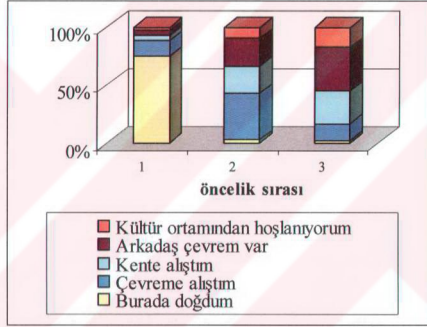
DENEK ÖZELLİĞİ	GRUPLAMA	Frekans dağılımı (%)
Meslek	Memur	20,1
	Esnaf-Serbest meslek	26
	İşçi	20,7
	Emekli	5,1
	Ev hanımı	22,8
	İşsiz	2,7
	Öğrenci	2,6
Yaş	18-25	6,9
	26-40	43,7
	40+	49,4
Cinsiyet	Erkek	67,2
	Kadın	32,8
Eğitim	Okuryazar değil	0,8
	Okuryazar	1,7
	İlkokul mezunu	36,4
	Ortaokul mezunu	18,4
	Lise mezunu	27,9
	Üniversite mezunu	14,8
Konut türü	Apartman	78,9
	Müstakil ev	19,3
	Tescilli konut	1,8

3.3. Deneklerin Trabzon ve Oturdıkları Mahalleler Hakkındaki Görüşleri

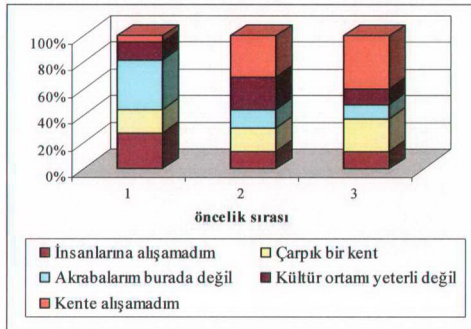
Bölüm 2.2.2.'de belirtildiği üzere anketin B bölümünde bireylere Trabzon kenti ve oturdıkları mahalleler hakkındaki görüşleri sorulmuştur.

3.3.1. Bireylerin Kendilerini Trabzonlu Hissedip Hissetmediği Hakkındaki Görüşleri

Deneklerin %70'i Trabzon doğumludur. Deneklerin kendilerini Trabzonlu olarak hissetmelerinin öncelikli nedeni Trabzon doğumlu olmalarıdır. Bunu sırasıyla çevrelerine alışmaları (%37) ve arkadaş çevrelerinin burada olması (%35) izlemektedir. Deneklerin kendilerini Trabzonlu hissetme/hissetmeme nedenleri Şekil 39, 40'da ayrıntılı olarak verilmiştir. Kente alışmama nedenleri ise sırasıyla; akrabalarından uzak olma ve kente alışamamadır. Kültür ortamının yetersizliği ve kentin çarpık gelişmesi/kentleşmesi de Trabzon'a alışmama nedenleri arasında yer almaktadır.

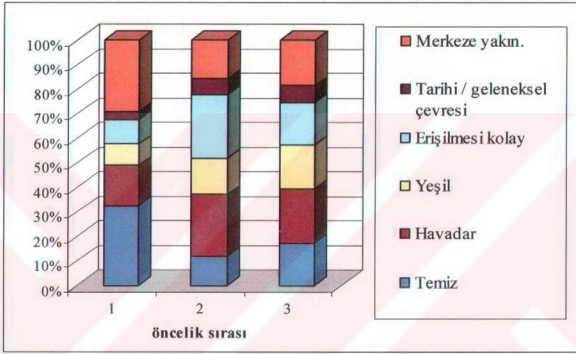
Şekil 39. Deneklerin kendilerini Trabzonlu hissetmelerinin nedenleri

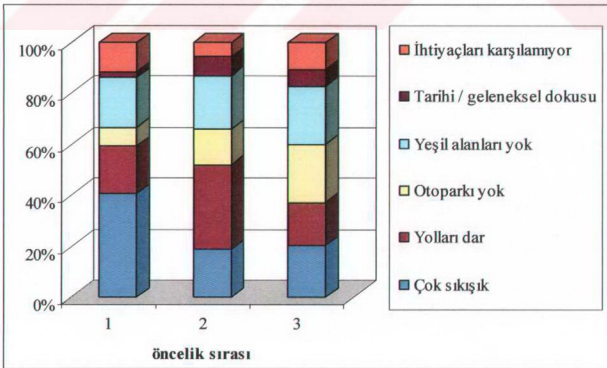
Şekil 40. Deneklerin kendilerini Trabzonlu hissetmemelerinin sebepleri

3.3.2. Bireylerin Oturdıkları Mahalleleri Sevip Sevmedikleri Hakkındaki Görüşleri

Deneklerin %82'si oturdukları mahalleleri sevmektedirler. Deneklerin mahallelerini sevmelerinin öncelikli nedenleri sırasıyla; mahallelerinin temiz, erişilmesi kolay ve havadar olmasıdır. Mahallelerini sevmemelerinin birinci dereceden nedeni olarak çok sıkışık olması, ikinci dereceden nedeni olarak yolların darlığı ve üçüncü sırada da yeşil alan ve otopark yetersizliği yer almaktadır. (Şekil 41, 42).

Şekil 41. Deneklerin oturdukları mahalleleri sevmelerinin nedenleri

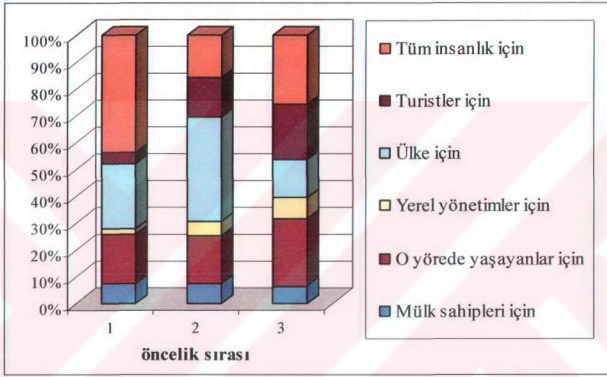

Şekil 42. Deneklerin oturdukları mahalleleri sevmemelerinin sebepleri

3.4. Deneklerin Koruma Hakkındaki Görüşleri

Anketin C bölümünde deneklere koruma hakkındaki görüşleri sorulmuştur (Bkz. Bölüm 2.2.2.). 21 soruluk bu bölümden elde edilen bilgiler aşağıdaki belirtilen başlıklar altında yorumlanmıştır.

3.4.1. Korumanın Önemi, İlişkili Olduğu Alanlar ve Tescil İşleminin Ölçeği

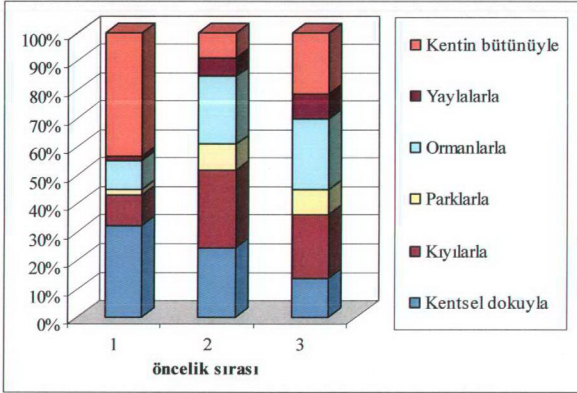
Şekil 43. Deneklerin korumanın kimin için daha önemli olduğu hakkındaki görüşleri

Deneklerin %43'ü korumayı öncelikli olarak “Tüm insanlık için”, %39'unun “Ülke için” önemli görülmüştür (Şekil 43.). Korumanın turizm için (%20) de önemli olduğunu belirtenler de vardır.

Deneklerin yaş grupları ile korumanın kimin için önemli olduğu görüşü arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2= 19,94$; $df:10$; $sig: 0,030$):

Korumayı tüm insanlık için önemli gören 18-25 yaş grubundakiler tüm deneklerin %2,8'ini oluşturmaktadırlar. 26-40 yaş arasındakiler (%18) ve 40 yaş üstünde olanlar (%23) öncelikli olarak korumanın tüm insanlık için önemli olduğu görüşündedirler.

Şekil 44. Deneklere göre korumanın ilişkili olabileceği konular

Deneklerin %25'i korumanın sadece tescilli yapılara karşı uygulanması gereken bir önlem olduğu görüşünü savunmaktadır. Ankete katılanların %75'i ise korumanın tescilli yapılardan başka konularla da ilişkili olabileceğini belirtmektedirler. Deneklerin %33'ü korumanın “kentin bütünüyle” ilişkili olabileceği cevabını verirken, “kıyılarla” (%21) ve “ormanlarla” (%18) ilişkili olabileceği cevabını verdikleri görülmüştür (Şekil 44).

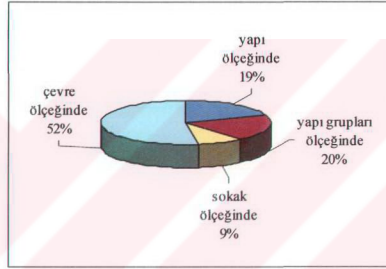
Deneklerin meslekleri ile korumanın tescilli yapılar dışında ilgili görüldüğü alanlar aşağıdaki gibi belirtilmiştir ve her ikisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2= 48,14$; $df:30$; $sig: 0,019$):

Tablo 11. Deneklerin meslekleri ile korumanın tescilli yapılar dışında ilgili görüldüğü alanlar arasındaki ilişki

Meslek	İlgili görülen alan	Önem derecesi (%)
Memur	Kentsel dokuyla	9,2
Esnaf – Serbest meslek	Kent bütünü	12,6
İşçi	Kent bütünü	9,0
Emekli	Kent bütünü	2,8
Ev hanımı	Kent bütünü	9,0
İşsiz	Kentsel dokuyla	1,4
Öğrenci	Kent bütünü	1,6

Tüm deneklerin %9'u birinci derecede korumanın tüm kentsel doku ile ilgili olarak ele alınması gereği üzerinde duran memurlardan, %8'i kentin bir bütün olarak korunmasından yana olan memurlardır. Diğer meslek gruplarının değerlendirmelerine ilişkin görüşler Tablo 11'de görülmektedir.

Tescil işleminin ölçeği hakkında ise deneklerin %52'si çevre ölçeğinde olması gerektiğini belirtmişlerdir (Şekil 45.). Bu önemli bir değerlendirmedir ve bütünlük koruma için bir dayanak niteliğindedir. Sokak ölçeğinde korumayı da çevre ölçeği içinde değerlendirdiğimizde bu oran %60'lara çıkmaktadır ki; her on kişiden 6'sı bütünlük çevre korumadan yana tercih belirtmiş olmaktadır.

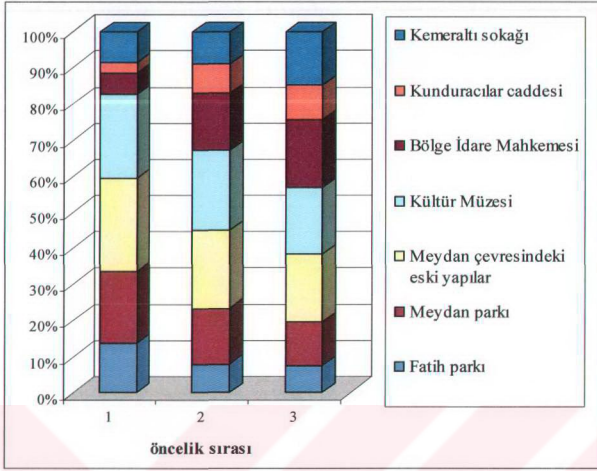
Şekil 45. Deneklerin tescil işleminin ölçeği konusundaki görüşleri

Buradan da anlaşılabilir olduğu gibi, korumanın sadece ve tek olarak yapı ölçeğinde düşünülmemesi gerekliliği kentli tarafından da fark edilmektedir. Kentin, içindeki her özelliği ile ve çevresi ile bir bütün olduğu ve bütüncül koruması yolunda bir duyarlılık olduğu anlaşılmaktadır.

3.4.2. Trabzon Kentinde Korumaya Değer Yapılar/Sokaklar/Alanlar/Meydanlar

Deneklere kent merkezinde, kent içinde (sokak aralarında, Ortahisar mahallesinde, Kemer kaya mahallesinde, Çömlekçi bölgesinde, liman bölgesinde, vb.), Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde korumaya değer yapılar / sokaklar / alanlar olup olmadığı ve ayrıca kıyı alanlarının korumaya değer olup olmadığı sorulmuştur.

Deneklerin %92'si kent merkezinde korumaya değer yapılar / sokaklar / alanlar olduğunu belirtmişlerdir.

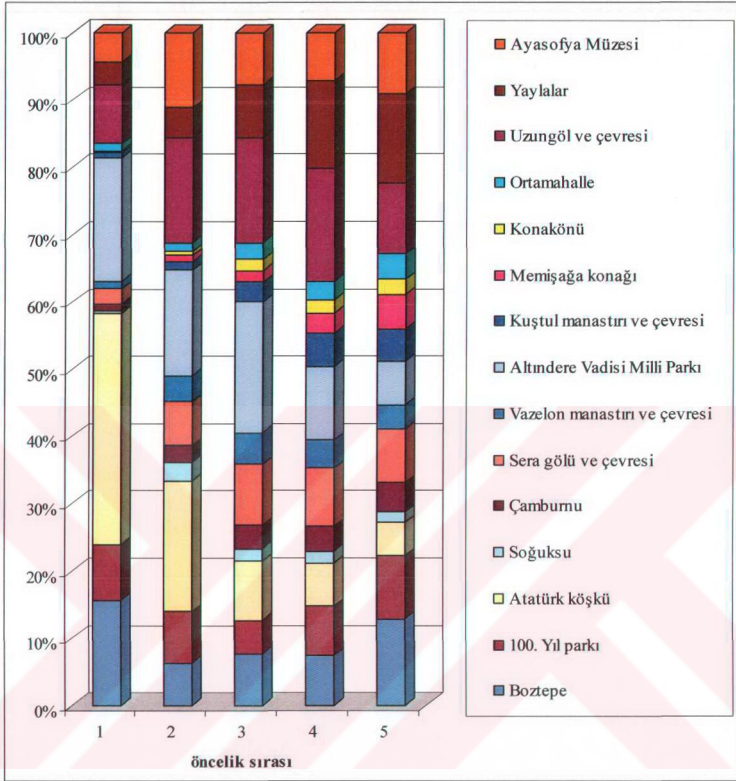
Şekil 46. Deneklerin kent merkezinde korumaya değer gördükleri yapılar / sokaklar / alanlar hakkındaki görüşleri

Deneklerin %24'ü kent merkezinde öncelikli olarak “meydan çevresindeki eski yapılar”ın korumaya değer olduğu cevabını vermektedirler. İkinci sırada (%20) “Kültür müzesi”, üçüncü olarak da (%17) “meydan çevresindeki eski yapılar” cevabını verdikleri görülmüştür (Şekil 46).

Deneklerin eğitim düzeyleri ile kent merkezinde korunacak kültür ve tabiat varlıkları arasındaki ilişki sorgulandığında ($\chi^2= 23,39$; $df:12$; $sig: 0,025$); okuryazar olmayan, okuryazar olan, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan denekler meydan çevresindeki eski yapıları ve Kültür Müzesi’ni, üniversite mezunları ise meydan çevresindeki eski yapıları ve Meydan Parkı’nı korumaya değer olarak görmektedirler.

Deneklerin %83’ü kent içinde (sokak aralarında, Ortahisar mahallesinde, Kemeraya mahallesinde, Çömlekçi bölgesinde, liman bölgesinde, vb.) korumaya değer yapılar olduğunu belirtmişlerdir.

Deneklerin %98’i Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde korumaya değer yapılar / doğal alanlar olduğunu belirtmişlerdir.

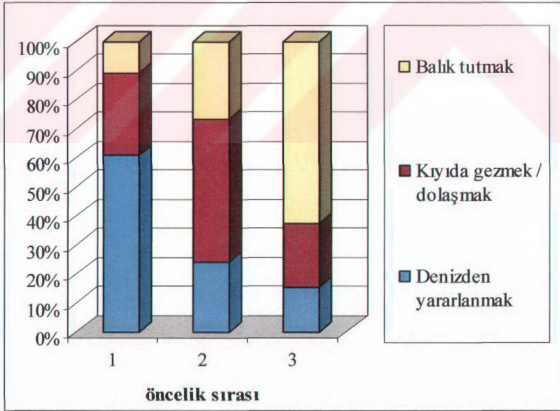

Şekil 47. Deneklerin Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde korumaya değer gördükleri yapılar / doğal alanlar

Denekler Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde öncelikli olarak (%34) ve ikinci sırada (%19) “Atatürk Köşkü”nün korunmaya değer olduğu cevabını vermektedirler. Üçüncü sırada (%19) “Altındere Vadisi Milli Parkı”, dördüncü sırada (%16) “Uzungöl ve çevresi” cevabını ve beşinci sırada ise (%13) “yaylalar” cevabını verdikleri görülmüştür (Şekil 47). Bu sıralamalardan da anlaşıldığı gibi, koruma sadece bir yapı, bir alan değil, geniş bir çevre-bölge ve çevrenin içerdiği kültür ve tabiat varlıklarını kapsar. Bu ise, bütünlüğe koruma için güçlü bir neden oluşturmaktadır.

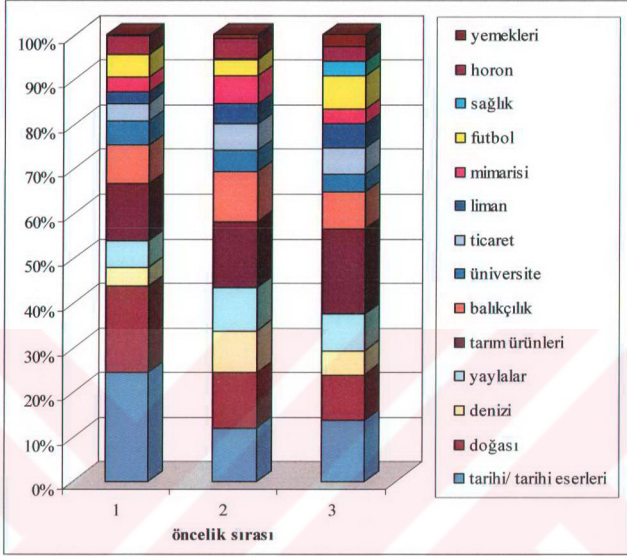
Deneklerin eğitim düzeyleri ile kent merkezi dışında korunacak kültür ve tabiat varlıkları arasındaki ilişki sorgulandığında ($\chi^2= 45,89$; $df:26$; $sig: 0,009$); okuryazar olmayan, okuryazar olan ve ilkokul mezunu olan denekler kent merkezi yapılarından ayrı olarak Atatürk Köşkü'nü (%14,8) ve Boztepe'yi (%6,3), ortaokul ve lise mezunları Atatürk Köşkü'nü (%14,7) ve Altındere Vadisi Milli Parkı'nı (%10,0), üniversite mezunları da Atatürk Köşkü (%4,8), Boztepe ve Uzungöl'ü (%2,3) korumaya değer olarak görmektedirler.

Deneklerin %99'u kıyı alanlarının da korumaya değer olduğunu belirtmişlerdir. Kıyı alanlarını korumaya değer görmeyenler sadece "korunacak bir şey kalmadı" cevabını vermişlerdir. Doğu Karadeniz kıyısı boyunca yapılamakta olan "Bölünmüş yol" inşaatları kıyıları doldurarak, kıyıların ekolojisini, morfolojisini bozarak devam etmektedir. Buradan da toplumun bunu benimsemediği görülmüş oluyor. Deneklerin %60'ı kıyı alanlarının öncelikli olarak "Denizden yararlanmak (yüzmek)" için korunmaya değer olduğu cevabını vermektedirler. İkinci neden olarak %49'unun "Kıyıda gezmek-dolaşmak" cevabını, üçüncü neden olarak ise %62'sinin "Balık tutmak (dinlenmek)" cevabını verdikleri görülmüştür (Şekil 48).

Şekil 48. Deneklere göre kıyı alanlarının korunmasının gereği

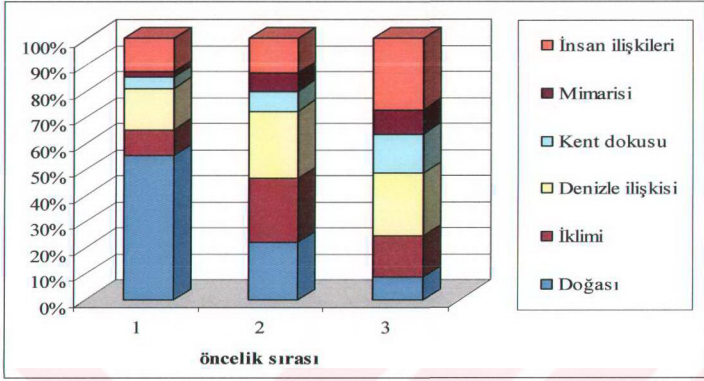
3.4.3. Trabzon Kent Kimliği

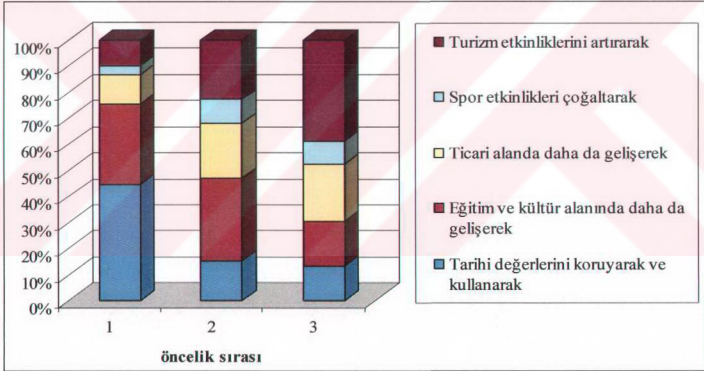
Şekil 49. Deneklerin Trabzon kent kimliği hakkındaki görüşleri

Açık uçlu bırakılarak sorulan Trabzon kent kimliği sorusuna deneklerin verdiği cevaplar gruplandığında; deneklerin %24'ünün tarihinin/ tarihi eserlerinin Trabzon kent kimliğini oluşturduğu cevabını verdiği görülmektedir. İkinci (% 10 ile) ve üçüncü (%6 ile) tercih olarak “tarım ürünleri” cevabı öncelik kazanmıştır (Şekil 49). Yani fındığı, çayı, vb. ile Trabzon’un kimlik sahibi olduğu görüşü dile getirilmektedir.

Deneklere Trabzon’u en çok hangi özellikleri ile tanıdıkları sorulduğunda; deneklerin % 55’i öncelikli olarak “doğası” cevabını vermişlerdir. Yine deneklerin % 26’sı tercihlerini “denizle ilişkisi” cevabından, %27’si tercihlerini “insan ilişkileri” cevabından yana kullanmışlardır (Şekil 50). Ancak nitelsiz yapılaşmalar devam ettiği sürece Trabzon doğasından çok şeyler kaybedecektir. Mevcut devlet sahil yolu ve günümüzde bitirilememiş olan “Bölünmüş yol”-sahil geçiş projesi tamamlandığında kentli “bir denizi” olduğunu unutacak hale gelecektir. O zaman da sadece “insan ilişkileri”nden söz etmek zorunda kalacağız.

Şekil 50. Deneklerin Trabzon'un en çok tanıdıkları özellikleri

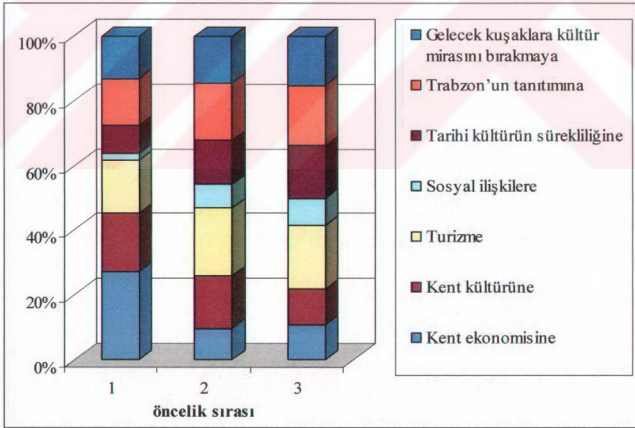
Şekil 51. Deneklerin Trabzon'un kent kimliğini nasıl koruyabileceği hakkındaki görüşleri

Deneklerin %45'i kent kimliğini korumanın öncelikli olarak "Bugüne kadar ayakta kalabilen tarihi değerlerini koruyarak ve kullanarak" olabileceği görüşünü belirtirken, %32'si "Eğitim ve kültür alanında daha da gelişerek" ve %39'u "Turizm etkinliklerini artırarak" cevabını vermişlerdir (Şekil 51). Bu görüşlerin hepsi bütünlük koruma yoluyla sağlanabilir. Böylece de Trabzon kenti bir eğitim, kültür ve turizm kenti olma yolunda gelişme gösterebilir.

Trabzon kent kimliğini oluşturan etkenler ile bu kimliğin nasıl korunabileceği arasında yapılan sorgulamada anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır ($\chi^2= 244,12$; df: 52; sig: 0,000). Her 6 denekten biri Trabzon kent kimliğini kentin tarihinin/tarihi değerlerinin oluşturduğunu ve bunları koruma ve kullanma yoluyla gelecek kuşaklara aktarılabilceğini, deneklerin %5'i kentin tarihi değerlerinin korunmasında eğitim ve kültür düzeyinin yükseltilmesinin önemli olduğu görüşündedir. Yaklaşık her 25 denekten biri üniversitenin kente kimlik kazandırdığı ve bunun korunmasında eğitim ve kültür düzeyinin yükseltilmesinin etkili olabileceği görüşündedir.

3.4.4. Korumanın Trabzon Kentine Katkıları

Deneklere Trabzon'un kültürel mirasının korunmasının kente katkıları olup olmayacağı sorulduğunda deneklerin % 96'sı olumlu görüş bildirmişlerdir. % 26'sı korumanın öncelikli olarak "kent ekonomisine", daha sonra "turizme" katkı sağlayabileceğini düşünmektedirler (Şekil 52).

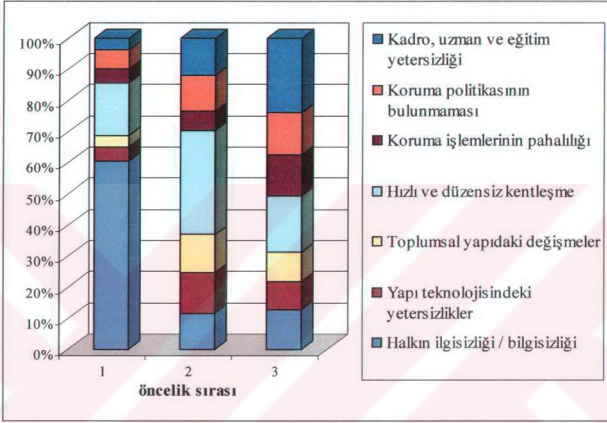

Şekil 52. Deneklerin Trabzon'un kültür mirasını korunmasının hangi alanlarda kente katkıları olabileceği hakkındaki görüşleri

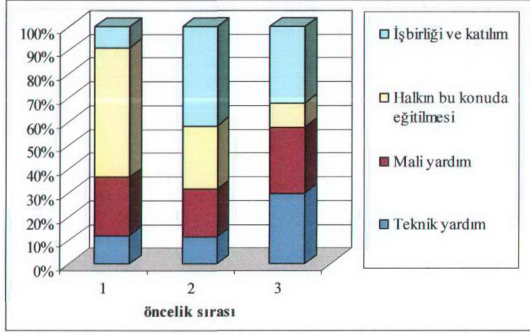
3.4.5. Koruma Uygulamalarında Ortaya Çıkabilecek Eksikler/Sorunlar

Deneklerin %61'i tarihi yapıların/çevrelerin korunmasında karşılaşılan sorun olarak öncelikle ‐Halkın ilgisizliği ve bilgisizliği‐ üzerinde durmuşlardır. Bunu sırasıyla ‐Hızlı ve düzensiz kentleşme‐ ve ‐Kadro, uzman ve eğitim yetersizliği‐ izlemektedir (Şekil 53).

Şekil 53. Deneklerin tarihi yapıların / çevrelerin korunmasında karşılaşılan güçlükler hakkındaki görüşleri

Deneklerin eğitim düzeyleri ile koruma uygulamalarında karşılaşılan güçlükler arasındaki ilişki sorgulandığında; halkın ilgisizliği/ bilgisizliği, yapı teknolojilerindeki yetersizlikler, toplumsal yapıdaki değişmeler, hızlı ve düzensiz kentleşme, koruma işlemlerinin pahalılığı, devletin koruma politikasının bulunmaması ve kadro, uzman ve eğitim yetersizliği olarak düşünölen seçenekler arasından ‐halkın ilgisizliği/bilgisizliği‐ her eğitim düzeyinde ön plana çıkmaktadır ($\chi^2 = 37,74$; $df:12$; $sig: 0,000$).

Şekil 54. Deneklerin oturdukları mahallelerde ve Trabzon’da korumanın gerçekleştirilebilmesi için önemsedikleri konular

Konu Trabzon ve kendi mahalleleri olduğunda ise denekler (%55) korumanın gerçekleştirilebilmesi için öncelikli olarak yine “Halkın bu konuda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi” gerektiğini belirtmişlerdir. İkinci (%42 ile) ve üçüncü (%32 ile) öncelikli olarak “işbirliği ve katılım” yer almaktadır (Şekil 54).

4. SONUÇLAR

Kültürel Mirasın Mekansal Dağılımı:

- Trabzon'da kültürel mimari miras/tescilli yapılar çoğunlukla tarihi kent dokusu içerisinde (Ortahisar, Çarşı ve Pazarkapı mahallelerinde) yer almaktadır (Şekil 26).
- Mimari mirasın büyük bir çoğunluğunu sivil mimari örnekleri (konut) ve ticaret yapıları oluşturmaktadır.
- Dini yapılar da (camiler, kiliseler, manastırlar, türbeler, vb.) kültürel mirasın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Tablo 8).

Kent Sosyo-ekonomik Yapısına İlişkin Sonuçlar:

- Ankete katılanların yaklaşık yarısı (%45,9) ücretli, dörtte biri esnaf-serbest meslek sahibi,
- yaş ortalaması 40,
- eğitim düzeyleri ilkokul mezunu (%36,4), ortaokul ve lise mezunu (%46,3), üniversite mezunu (%14,8),
- oturdukları konut türleri %79 apartman, %19 müstakil konut ve %2 tescilli yapıdır.

Koruma Konusundaki Sonuçlar:

- Deneklerin yarıya yakını korumayı öncelikle tüm insanlık için önemli görmektedir.
- Korumayı %33'lük bir bölüm kent bütününde önemli görmektedir.
- Korunacak yapılar için tescil işlemlerinin öncelikle çevre ölçeğinde yapılması yönünde görüş bildirmektedirler.
- Deneklerin eğitim düzeyleri ile kent merkezinde korunması gereken/korunacak yapılar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($\chi^2= 23,39$; df:12; sig: 0,025).
- Kıyıların korunmasını önemseyenler büyük çoğunluğu oluşturmaktadır (%99), korunacak bir şey kalmadığı için kıyıları korumadan söz etmeyi gereksiz bulanlar azınlıktadır (%1).

Trabzon'a Kimlik Veren Ögeler/Özellikler:

- Trabzon'u tarihi değerleri ile kimlik sahibi olarak görenleri (%24,3), fındığı, çayı, doğası ve denizi ile kimlik sahibi olduğu görüşünde olanlar izlemektedir.

- Ayakta kalan tarihi değerleri koruyarak kent kimliğinin korunabileceği yönünde bir uzlaşma vardır. Bununla bağlantılı olarak, eğitim, kültür ve turizmi de geliştirerek kimliğin güçleneceği yönünde görüşler de bulunmaktadır.

Korumanın Kente Katkıları:

- Kültürel mimari mirası korumanın, yapıları korumanın yanında, kent ekonomisine ve turizme (gelirlerine) katkısı olacağı/olabileceği belirtilmektedir.

Koruma Sürecinde Karşılaşılan/Karşılaşılacak Engeller:

- Korumanın kamuoyunda benimsenmesinde, eğitim düzeyinin çok önemli olmadığı görülmektedir, çünkü; eğitim sürecinde kültürel miras ve bunun korunması yolunda bir eğitim verilmemektedir.

5. ÖNERİLER

Daha önceden belirtilen eğilimlerle (Bkz. Bölüm 3.1.) tam örtüşme bile korumanın toplumca ne ve nasıl olması ve korumanın kimin için yapıldığı/yapılması gerektiği belirli ölçülerde ortaya çıkmış bulunmaktadır.

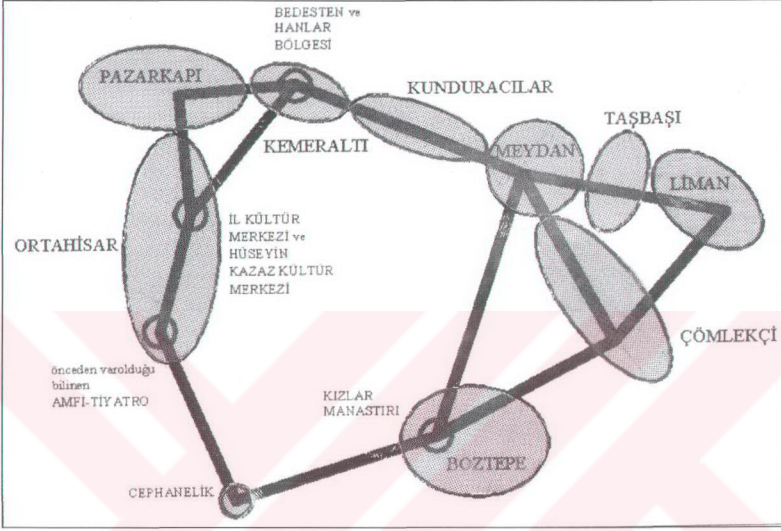
- Trabzon kentinde uygulanacak / uygulanması önerilen koruma yaklaşımında tüm kent bir bütün olarak düşünülmelidir. Yapılar teker teker değil, çevreleriyle birlikte değerlendirilmeli, fiziksel, işlevsel özellikleri ve geçirdikleri tarihi süreçlerle de bağ kurularak korunabilmelidir.

- Korunacak sivil mimari örnekleri (konutlar) konut olarak kullanılabilirler gibi, kentteki konumları nedeniyle yeni işlevlerle yüklenerek ticarete (butik, butik lokanta, kitap satışı, vb.), eğlenceye ve kültürel etkinliklere (müze, sanat galerisi, sergi, vb.), özgün ve otantik yeme-içme hizmetlerine tahsis edilebilir.

- Özellikle korunacak yapıların/tescilli yapıların, dini yapılar dışında kalanları önemli derecede işlev değişikliğine uğramışlardır. Bunların bir bölümü günümüz ticari ve kültürel kullanım talepleri doğrultusunda yeniden işlevlendirilebilir.

- Konut dışı yapılar (hanlar, bedestenler, kapalı çarşılar, hamamlar, vb.) için de yeni işlevler yüklenebilir. Bu konuda daha önceden yapılmış çalışmalar (örneğin; Tarihi Trabzon Kent İçi Hanları'nın Analizi ve Yeni İşlev Önerileri [99] gibi) olduğu bilinmektedir. Bu çalışmalar ışığında bu yapılar yeniden işlevlendirilebilir. Örneğin; İstanbul Ortaköy'deki hamam şuan nitelikli bir lokanta ve bar olarak hizmet verecek şekilde işlevlendirilmiştir. Trabzon'da bundan bir süre önce banka olarak kullanılan bir yapı iç düzenleme ile bir pasaja dönüştürülmüş ve içinde çeşitli perakende ticaret faaliyetleri sürdürülmektedir. Önceden büyük bir konut olan bir yapı şuanda Trabzonspor Kulübü Ürünleri Satış Merkezi ve kafesi olarak yeniden işlevlendirilerek kullanılmaktadır. Cephanelik olarak bilinen Osmanlı yapısı restoran olarak düzenlenerek kullanıma sunulmuştur. Ortahisar'daki birkaç eski konut günümüzde restore edilerek toplumun kullanımına sunulmuştur (kreş, çay ocağı, dil eğitim merkezi, vb.). Kemeraltı Bedesten uzun süre kereste deposu olarak kullanılırken restore edilerek eski işlevine yakın işlevler yüklenmiştir. Uzun yıllar yine kereste deposu olarak kullanılırken aşırı yıpranmış olan Sekiz Direkli Hamam restore edilerek eski işlevine kavuşturulmuştur.

- Yukarıda anlatılan bu koruma çalışmaları parça parça yapıldığından bir bütün oluşturamamaktadır. Kendi aralarında bir bağ kurulamamaktadır. Oysa(Şekil 55):

Şekil 55. Trabzon kentine önerilebilecek bütüncül koruma yaklaşımı için şema

- Kentin eski ticaret merkezi olan Kemeraltı, Mumhane ve Pazarkapı yöresinde bulunan hanlar yeniden işlevlendirilerek kente prestij ve ekonomik katkı sağlayacak iç düzenlemeler ve çevresel düzenlemelerle kente kimlik kazandıracak / kent kimliğini güçlendirecek bir bölge olarak kentin yukarıda bahsi geçen bölgeleriyle işlevsel bağlar kurulabilir (yeni yaya yolları / mekanları, meydanlar, pasajlar, geçitler, vb. kentsel nişler gibi). Ortahisar, Pazarkapı, Kemeraltı, Kunduracılar, Meydan, Liman, Çömlekçi ile Boztepe, Kızlar Manastırı ve Cephanelik arasında bir yaya ağı oluşturulabilir, bunların yakın çevresine taşıt ulaşımı da düzenlenebilir.

- Ortahisar bir kültür odağı olarak geliştirilebilir. İl Kültür Merkezi, Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi, İçkale tarafında önceden varolduğu bilinen amfi-tiyatronun yeniden canlandırılması bu bölgeye ve kente kültürel bir kimlik kazandırmada önemli bir rol üstlenebilir.

- Örneğin; İstanbul Ortaköy Esmasultan Yalısı, duvarları olduğu gibi korunarak, içerden bir düzenlemeyle kültürel ve eğlence etkinliklerine hizmet vermektedir. Boztepe’de bulunan Kızlar Manastırı da benzer şekilde bir yaklaşımla bir konser salonuna dönüştürülebilir.

- Belediye binasının bulunduğu ada yeni bir düzenlemeyle hizmet ve kültür ağırlıklı bir işlevle yüklenebilir. Yakınındaki açık otopark alanı kentsel parka dönüştürülerek kente yeni bir kimlik kazandırılabilir.

- Taşbaşı ve Çömlekçi yöresindeki yapılacak bir koruma ve çevre düzenleme yukarıda önerilen kentsel parkla bütünleştirilebilir.

- Çömlekçi yöresi kentin vitrini olacak bir vizyonla yeniden “büyük kentsel proje” kapsamında ele alınarak limanın ve kentin ön yüzü olarak kente kazandırılabilir.

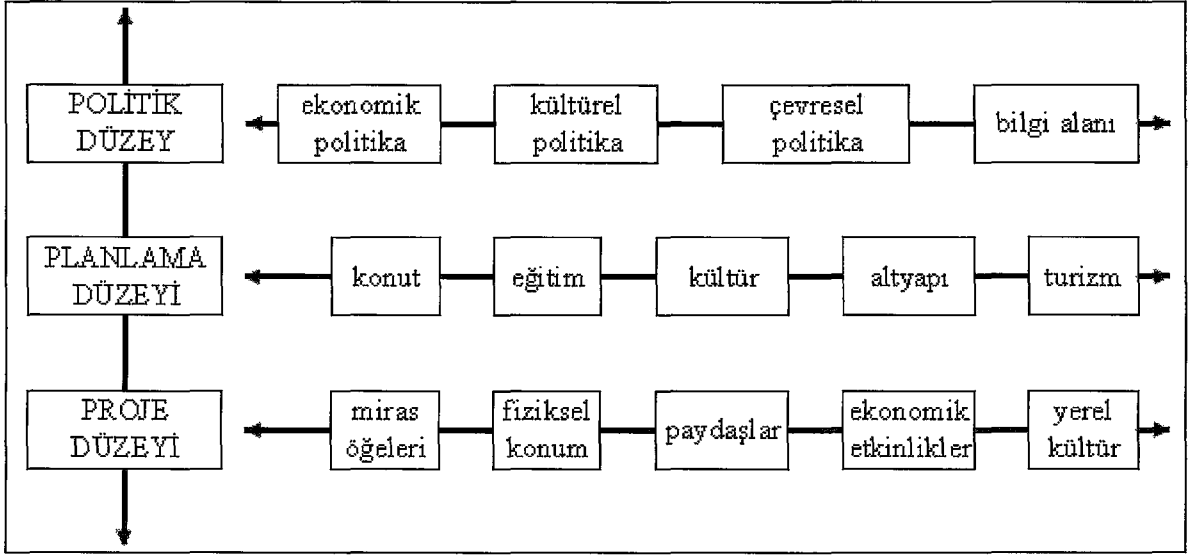
- Limanla kentlinin kopuk olan bağları bu düzenlemelerle bütünleştirilerek kentin denizle bağı kurulabilir.

- Kent mevcut devlet sahil yolu ve yapılmakta olan “Bölünmüş Yol”- Sahil Geçiş Yolu ile denizden koparılmış durumdadır. Kentliyi denizle buluşturacak çözümler araştırılmalı ve Trabzon’un bir deniz kenti kimliği olduğu unutulmamalıdır.

- Bütünleşik korumanın uygulanabilmesi için öncelikli sorun olarak görülen “halkın ilgisizliği ve bilgisizliği”ne çözüm yolları aranmalıdır. Eğitim sistemimiz içine kültür ve tabiat varlıklarımız ve bunların korunması ile ilgili dersler eklenebilir. Gerek üniversiteler, gerek yerel yönetimler, gerekse sivil toplum kuruluşlarınca dönem dönem halkın katılımını sağlayacak kenti ve ülkemizi tanıtan, kültürel mimari mirasımızı tanıtan sergiler açılabilir, uygulanmış başarılı projeler gösterilebilir. Böylece korumanın tarihsel, kültürel ve fiziksel yararları kadar kente sosyal ve ekonomik katkılar da sağlayabileceği görülür ve halk ve bu alandaki özel girişimciler kültürel mimari mirasını korumayı benimseyebilir.

- Bütünleşik korumanın uygulanabilmesi için ayrıca gerekli yasal düzenlemeler üzerinde çalışılmalı, imar planları ve koruma planları ayrı ayrı değil, birlikte üretilmeli. Yapılabilecek yasal düzenlemeler bütüncül korumaya elverişli hale getirebilir, aynı zamanda, korumanın ekonomik sorunlarını çözebilecek kapsamda hazırlanabilir.

Yukarıda Trabzon özelinde bütünleşik koruma için öneriler getirilmiştir. Bütünleşik korumanın, “genel geçer” bir çerçeveye oturtulması anlamında, bütünleşik korumayı kavramsallaştırmak üzere aşağıdaki model / şema (Şekil 56) yararlı olacaktır.

Şekil 56. Bütünleşik korumanın aşamaları [100].

Koruma nasıl “bütünleştirilecektir”? Bunun üç aşamalı bir süreç olduğu ve bunların:

- politik düzey,
- planlama düzeyi ve
- proje düzeyinden oluşabileceği ifade edilmektedir [100].

Trabzon kenti için getirilen önerilerle yukarıdaki bütüncül planlama yaklaşımı, aynı sözcüklerle olmasa bile, aynı kavramsal çerçevede bulunmaktadır.

6. KAYNAKLAR

1. Yalçıntan, M., Kentsel Koruma Planlarının Ekonomik Açıdan Uygulanabilirliği ve Uygulama Sırasında Plancının Üstlenmesi Gereken Rol, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1995.
2. Aydemir, Ş., Özen, S. L., Sinan, P. E., Yüksel, S., “ Cultural and Natural Heritage Preservation and Conservation in the Trabzon Province”, An International Interdisciplinary Conferance on The Black Sea Region:Past, Present and Future, 14-16 Ekim 2004, İstanbul.
3. Bal, H., Kent Sosyolojisi, 2. Baskı, Fakülte Kitapevi Yayınları, Isparta, 2002.
4. Aydemir, Ş., Erkonak Aydemir, S., Şen Beyazlı, D., Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M.ve Aydın Türk, Y., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, 1. Baskı, Akademi Kitapevi Yayınları, Trabzon, 2004.
5. URL-1, <http://www.isguc.org/printout.php?id=145>, Kentleşme Sorunları ve Türkiye Özelinde Çözüm Önerileri, 03 Ağustos 2004.
6. URL-2, <http://www.tusiad.org.tr/yayin/gorus/34/html/sec7.html>, Güneydoğu'da Kentleşme(me) Dramı, 03 Ağustos 2004.
7. Şen, D., Kentsel Değişmenin İzlenmesi İmar Değişiklikleri ve Gelişmeye Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2000.
8. Jürgen Hele, H., Kentlileşmiş İnsan, Cogito, 8 (1996), 71-80.
9. Hasol, D., Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, 6. Baskı, YEM Yayınları, İstanbul, 1995.
10. Keleş, R., Kentleşme Politikası, 5. Baskı, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2000.
11. Erkan, R., Kentleşme ve Sosyal Değişme, Ercan Şen ve Ali Karagöz, 1. Baskı, Bilimadamı Yayınları, Ankara, 2002.
12. URL-3, http://www.erolkaya.org/docs/KENTESME_KENTLILESME.asp, Kentleşme ve Kentlileşme, 03 Ocak 2005
13. URL-4, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~dogan/14.html>, Türkiye'de Kentleşme, Sanayileşme, Arazi Kullanımı ve Çevre Sorunları, 03 Ağustos 2004.
14. Paksoy, S., Amaç Dışı Arazi Kullanımı ve Plansız Şehirleşme: Şanlıurfa Örneği, 11. Bölge Bilimi / Bölge Planlama Kongresi, 21-23 Ekim 2004, Trabzon, 276-283.
15. Şinasi Aydemir fotoğraf arşivi.

16. Cingilli, H., Çiftçi, Ç., Konya'da Su Toplama Havzalarında Kentleşmenin Etkileri – Altınapa Baraj Havzası Örneği, 11. Bölge Bilimi / Bölge Planlama Kongresi, 21-23 Ekim 2004, Trabzon, 191-198.
17. URL-5, <http://web.utk.edu/~gwynne/maslow.htm>, 10 Temmuz 2005.
18. Aydemir, Ş., Kültür, Kültürel Süreklilik, Mimari ve Doğal Mirasın Korunması ve Kültürel Sürdürülebilirlik, Uluslararası Mimarlar Birliği Dünya Mimarlık Günü, Birleşmiş Milletler Dünya Konut Günü, Ekim 2002, Giresun.
19. Kuban, D., Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama, 1. Baskı, YEM Yayınları, İstanbul, 2000.
20. Yaşlıca, E., Tanrıvermiş, E. ve Güneş, G., Kültür ve Tarihi Kentsel Bahçeler, Türkiye'de 20. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, 4. Türkiye Şehircilik Kongresi "Kent-Kültür ve Toplumsal Uyum ve Habitat II Sonuçlarının Değerlendirilmesi", 6-8 Kasım 1997, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 147-174.
21. Cebeci, Ö. F., Çakılcıoğlu, M., Kültürel Sürdürülebilirlik, 10. Ulusal Bölge Bilimi / Bölge Planlama Kongresi "Avrupa Birliği ile Bütünleşme ve Uyum", 17-18 Ekim 2002, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 317-320.
22. Kuban, D., Türkiye'de Tarihi Çevre Korumanın Kültürel Boyutları, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu "Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları", 6-8 Kasım 1987, Edirne, Bildiriler Kitabı, 37-40.
23. Göka, Ş., Bir Bütünün İki Farklı Görüntüsü İnsan ve Mekan, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001.
24. TC. Resmi Gazete, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, 17959, 14.02.1983.
25. Gürsel, Y., Mimarlık ve Çevre, 1.Baskı, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul,1992.
26. Özen, H. ve Sürül, A., Kimlik ve Mekan: Trabzon Taksim Meydanı, Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyumu, 25-26 Ocak 2002, Adana, Bildiriler Kitabı, 139-147.
27. Türkiye'de Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu III. Komisyonu Sonuç Raporu, Tarihi Kent Dokularının Korunması Sürecinde Koruma Kültürünün Geliştirilmesi, 8-11 Şubat 2002, Kemer-Antalya, 146-160.
28. Olcay Uçkan, B. Y. ve Uçkan, E., Eskişehir Odunpazarı Evleri, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları/2936, Eskişehir, 2002.
29. Raverdy, S., Raverdy X. B., Evler Mevsimler; Paris-Ankara Yürüyüşü Boyunca Gözlemlenen Yerel Mimarlıklar, Alp Tümertekin, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

30. Katalin, K., Koruma Planlamasında Şehir Karakteri - Metot Arayışı, 1. Kentsel Koruma ve Yenileme Uygulamalar Kolokiyumu "Koruma Planlaması Yöntemleri, Politikaları, Teknikleri ve Uygulama Araçları", 7-8 Nisan 1993, İstanbul, 128-130.
31. Shaukland, G., Tarihi Değeri Olan Kentlere Neden El Atmalıyız?, *Cogito*, 8 (1996), 23-36.
32. Armağan, M., Şehir Asla Unutmaz, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996.
33. Özgür, M., Kentsel Sit Alanlarında Koruma Amaçlı İmar Planlarının Uygulama Süreci Sorunlarının Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, GÜ., Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1997.
34. T.C. Resmi Gazete, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. (18113), 23.07.1983.
35. Türkiye'de Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu I. Komisyonu Sonuç Raporu, Tarihi Kent Dokularının Korunmasının Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Boyutu, 8-11 Şubat 2002, Kemer-Antalya, 132-139.
36. Çubuk, M., Kent, Kültür, Toplumsal Uyum İçin Nasıl Bir Şehircilik, Türkiye'de 20. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, 4. Türkiye Şehircilik Kongresi "Kent-Kültür ve Toplumsal Uyum ve Habitat II Sonuçlarının Değerlendirilmesi", 6-8 Kasım 1997, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 23-29.
37. Çizgen, N., Kent ve Kültür, 1. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 1994.
38. URL-6, http://www.mimarlarodasi.org.tr/mevzuatDocs%5CVenedik_T%C3%BCz%C3%BCk.doc, Venedik Tüzüğü (Mayıs 1964), 10 Şubat 2005.
39. Ahunbay, Z., Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, 2. Baskı, YEM Yayınları, İstanbul, 1999.
40. Okyay, İ., Tarih Bilinci, Evrenselleşme, Çağdaşlaşma, Mahallileşme ve Mardin Örneği, 1. Kentsel Koruma ve Yenileme Uygulamalar Kolokiyumu "Koruma Planlaması Yöntemleri, Politikaları, Teknikleri ve Uygulama Araçları", 7-8 Nisan 1993, İstanbul, 89-107.
41. Aysu, E., Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistemik Bir Çözümleme-Planlama-Tasarlama Modeli: Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerine Bir Deneme, Doktora Tezi, İDMM Akademisi Baskı Atölyesi, İstanbul, 1977.
42. Biçer, Ö., Eski Kent Mekanlarının Yeniden İşlevlendirilerek Korunmasına İlişkin Bir Arayış "Fatih-Cibali Örneği", Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1999.

43. Eruzun, C., Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Önemi, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları”, 6-8 Kasım 1987, Edirne, Bildiriler Kitabı, 47-50
44. Kuban, D., “Kentsel Korumayı Korumak”, Yapı, 250, 2002, 125-130.
45. Uygur, N., Kentler, Köyler, Cogito, 8 (1996), 131-152.
46. Lynch, K., Metropol Modelleri, Cogito, 8 (1996), 97-112.
47. Önen, Y., Kentsel Mekan, Çevre, Çoğulculuk ve İnsan Haklarına Genel Bir Yaklaşım, İnsan, Çevre, Kent, Ferzan Yıldırım, 3. Baskı, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, 2002
48. Avcı, N., Türkiye’de Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu – Önsöz, 8-11 Şubat 2002, Kemer-Antalya, 9-12.
49. Keleş, R., Kentbilim Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 1980, 81-82.
50. Zeren, N., Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Türkiye’de Tarihsel Değerlerin Korunmasında Uygulanmakta Olan Yöntem Çerçevesinde Uygulayıcı Kuruluşların Görüşlerine Dayanan bir Araştırma, Doktora Tezi, İTÜ, Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1981.
51. URL-7, <http://www.coe.fr/cplre/eng/etxt/echaterurbaine.php>, Avrupa Kentsel Şartı, 23 Ocak 2005.
52. Çeçener, B., Kent Yönetimi ve Sorumluluk Duygusu, İstanbul’un Kültür ve İmar Sorunları, İstanbul’un Kültür ve İmar Sorunları, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 1995, 96-97.
53. Fitch, J.M., Historic Preservation: Curatorial Management of the Build World, Mc Graw-Hill Book Company, New York, 1982.
54. Van Voorden, F., Docter, R., Van Dun, P., Urban Heritage, A Concise Guide to Planning Historic Urban Environment, The Netherlands Department for Conservation Delft University of Technology, The Netherlands, 1991.
55. Tankut, G., Tarihi Çevre ve Yeni Sorumluluklar, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları”, 6-8 Kasım 1987, Edirne, Bildiriler Kitabı, 81-85.
56. Çubuk, M., Kentsel Koruma ve Yenileşmenin Toplumsallaşma Sürecine Etkisi, Çağdaş Kentsel Kültür Mirası Kentsel Koruma-Yenileme Kentsel İyileştirme, 1993-1997 Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulamalar Sempozyumu Sunuşlar-Sonuçlar ve Bir Değerlendirme, Nisan 1998, İstanbul, 23-30.
57. Ulusoy, Z., Kentsel Korumanın Fiziksel ve Toplumsal Boyutları, 2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulamalar Kolokyumu “Kentsel Korumada Uygulama

- Sorunları, Yöntemler, Teknikler ve Araçlar”, 15 Nisan 1994, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 95-99.
58. Fatih Belediyesi, Avrupa Birliği, UNESCO Dünya Mirası Merkezi, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Balat ve Fener Semtlerinin Rehabilitasyonu (İstanbul Tarihi Yarımadası), İstanbul, 1998.
59. Özyaba, M., Sancar, C., Tarımsal Sit ve Kırsal Koruma Politikaları Üzerine, 1. Kentsel Koruma ve Yenileme Uygulamalar Kolokyumu “Koruma Planlaması Yöntemleri, Politikaları, Teknikleri ve Uygulama Araçları”, 7-8 Nisan 1993, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 185-196.
60. URL-8, <http://www.istanbul.gov.tr/Default.aspx?pid=343>, 15 Temmuz 2005.
61. URL-9, <http://www.maksimum.com/tatil/haber/44/10549.php>, 12 Temmuz 2005.
62. URL-10, <http://www.istanbul.gov.tr/Default.aspx?pid=356>, 13 Temmuz 2005.
63. URL-11, <http://bucatarih.sitemynet.com/harikalar/kremlin.html>, 12 Temmuz 2005.
64. URL-12, <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/mimarsinan.php>, 15 Temmuz 2005.
65. URL-13, <http://home.supernet.com/~rhymer/photos/york.jpg>, 12 Temmuz 2005.
66. URL-14, <http://venedik.freesevers.com/galeri1.html>, 13 Temmuz 2005.
67. URL-15, <http://www.safranbolu-bld.gov.tr/icerik%20tarihce.htm>, 15 Temmuz 2005.
68. URL-16, <http://www.cappadocia.gov.tr/kapadokya/index0.html>, 13 Temmuz 2005.
69. Cohen, N., Urban Conservation, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1999.
70. Keleş, R., Kültür Mirası İnsanlığın Ortak Malıdır, mimar.ist dergisi, 10 (2003), 96-100.
71. URL-17, http://www.icomos.org/docs/euroch_e.html, European Charter of the Architectural Heritage, Adopted by Council of Europe, 1975, 12 Ocak 2005.

72. Çeçener, B., Taşınmaz Eski Eser Koruma Olayı, Kararları, Organları, Koruma Politikası ve Ülkemiz, Türkiye 1. Şehircilik Kongresi, Kasım 1981, Ankara, Bildiriler Kitabı, Cilt 2, 251-270.
73. URL-18, http://www.kentli.org/makale/meh_kor.htm, Koruma Kavramı, 06 Mayıs 2005.
74. Sökmen, P., Tarihsel Çevre Korumasının Kent Planlaması İçindeki Yeri, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları”, 6-8 Kasım 1987, Edirne, Bildiriler Kitabı, 59-67.
75. Eskişehir İl Kültür Müdürlüğü, Eskişehir Evlerini Yaşatma Projesi Toplantısına Sunulan İl Kültür Müdürlüğü Raporu, Eskişehir, 1994.
76. URL-19, <http://www.sns.dk/byer-byg/Netpub/INTRSAVE/tekst/integrat.htm>, Integrated Conservation, 12 Ocak 2005.
77. URL-20, <http://www.icomos.org/docs/amsterdam.html>, Congress on the European Architectural Heritage, The Declaration of Amsterdam, 21-25 October 1975, 14 Ocak 2005.
78. URL-21, <http://www.unipa.it/~mcarta/industri.html>, Palermo: The City of Opportunities, The Industrial Heritage Network Plan, 05 Aralık 2004.
79. Pickard, R., Management of Historic Centres –Introduction, Spon Pres, 2001, 1-7.
80. Çeçener, B., Kültür Değeri Olan Yapılarda Koruma ve İmar, İstanbul’un Kültür ve İmar Sorunları, İstanbul’un Kültür ve İmar Sorunları, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 1995, 147-154.
81. URL-22, http://www.hha.org.uk/downloads/better_places_live.pdf?PHPSESSID=3b9be7aef7b1335a0f0085d814f03198, Jowell T., “Beter Places to Live: An Essay on the Historic and Built Environment”, 12 Temmuz 2005.
82. URL-23, <http://www2.ville.monreal.qc.ca/ocpm/pdf/PD05/4qEN.pdf>, Palmer, R., “The City in Practice: International Models of Cultural Cities”, 12 Temmuz 2005.
83. URL-24, http://www.arcchip.cz/w03/w03_dun.pdf, Van Dun, P., “Integrated Conservation in Netherlands on behalf of the case of Nijmegen: A Historic Medium Sized Town in the Netherlands”, 12 Temmuz 2005.
84. URL-25, http://www.arcchip.cz/w03/w03_borg.pdf, Borg, M., “Integrated Conservation and the Rehabilitation of Housing Stock”, 14 Ocak 2005.

85. URL-26, http://www.arcchip.cz/w02/w02_ferris.pdf, Ferris, J., "Conservation and Regeneration in the Nottingham Lace Market", 13 Haziran 2005.
86. URL-27, <http://www.maclester.edu/courses/geog61/manchester/strategies.html>, "Manchester Planning and Regeneration Strategies", 13 Haziran 2005.
87. URL-28, <http://www.trabzon-bld.gov.tr/Tarih/BldTarih.html>, Belediye Tarihi, 10 Haziran 2005.
88. URL-29, http://kapi.netbul.com/yon.asp?id=13181&url=http://karadeniz.itgo.com,&qy s=kategori~kb_tu|sy~18, Trabzon'un Tarihçesi, 10 Haziran 2005.
89. Usta, V., Anabasis'ten Atatürk'e Seyahatnamelerde Trabzon, Serander Yayınları, Trabzon, 1999.
90. Uspenski, F. İ., Trabzon Tarihi (Kuruluşundan Fethine Kadar), Eser Ofset Matbaacılık Yayıncılık, 2003.
91. T.C. Trabzon Valiliği, Trabzon, 2. Baskı, Cem Ofset, Trabzon, 2000.
92. URL-30, <http://www.oytrabzon.com/anasayfa/modules/sections/index.php?op=viewarticle&artid=6>, Kültürün Tarihi Gelişimi, 10 Haziran 2005.
93. URL-31, http://www.hasanturan.8k.com/genel_tarih.htm, Genel Tarih, 10 Haziran 2005.
94. URL-32, http://www.talme.com/default.aspx?c=trabzon&t=trabzon_tarihce, Trabzon İlinin Tarihi, 10 Haziran 2005.
95. Karadayı, G., Kent Kimliğinin Sürdürülebilirliği ve Görsel Etki Değerlendirmesi: Trabzon Örneği, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2000.
96. Beyazlı, D., Mekansal Tarih: Trabzon Kenti Örneği, Karadeniz Tarihi Sempozyumu, 25-26 Mayıs 2005, Trabzon (henüz basılmamış bildiri).
97. Sürül, A., Trabzon Kültür Mirası Veritabanının Bilgisayar Ortamında Oluşturulması Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2003.
98. Baş, T., Anket, Anket Nasıl Hazırlanır? Anket Nasıl Uygulanır? Anket Nasıl Değerlendirilir?, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.
99. Engin, E., Tarihi Trabzon Kent İçi Hanları'nın Analizi ve Yeni İşlev Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2002.
100. URL33, http://www.unescobkk.org/fileadmin/user_upload/culture/Asian_Academy/field_school/2.02-SS_Imon.pdf.

7. EKLER

Ek-1: Anket formu

Okulu: _____ Sınıfı: _____
Adı-Soyadı: _____ Okul no.sı: _____

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
MÜHENDİSLİK-MİMARLIK FAKÜLTESİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA BÖLÜMÜ

TRABZON'DA KENTSEL KORUMA VE KORUMA BİLİNCİ ANKET FORMU

Kentte uygulanacak/uygulanabilecek kentsel koruma yaklaşımlarında kentte yaşayanların düşüncelerinin dikkate alınması gereklidir. Bundan yola çıkarak, KTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde yürütülmekte olan bir yüksek lisans tezi kapsamında sürdürülecek bu çalışmayla, "koruma bilinci" ve Trabzon kentinde kentsel korumanın nasıl ve ne şekilde gerçekleştirilebileceğini kentte yaşayanlarla tartışmak amaçlanmaktadır.

Çocuğunuz tarafından size ulaştırılmış olan bu anket formunun doğru, eksiksiz ve okunaklı bir şekilde doldurulması çalışmanın sonuçları açısından büyük önem taşımaktadır. Ankete verdiğiniz cevaplar her ne şekilde olursa olsun içerdiği kişisel bilgiler açısından bahsedilen amacı dışında kullanılmayacaktır.

Zaman ayırdığınız için teşekkür eder saygılarımızı sunarız.

A. Anket yapılan kişinin;

1. Oturduğu mahalle: _____.
2. Sokak: _____.
3. Oturduğu konutun türü: Apartman Müstakil ev Tescilli yapı
4. Mesleği: _____.
5. Yaşı: _____.
6. Cinsiyeti: _____.
7. Memleketi: _____.
8. (Memleketi Trabzon değilse) Kaç yıldır Trabzon'da ikamet ediyor? _____.
9. Eğitim durumu: Okuryazar değil Okuryazar İlkokul mezunu
 Ortaokul mezunu Lise mezunu Üniversite mezunu

Ek-1'in devamı:

B.

1. Kendinizi Trabzonlu hissediyor musunuz?

- Evet. Hayır.

2. (B1. soruya "evet" cevabını verdiyseniz) Nedenini önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

- __ Burada doğdum.
 __ Çevreme alıştım.
 __ Kente alıştım.
 __ Arkadaş çevrem var.
 __ Kültür ortamından hoşlanıyorum.
 __ Diğer _____

3. (B1. soruya "hayır" cevabını verdiyseniz) Nedenini önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

- __ İnsanlarına alışamadım.
 __ Çarpık bir kent.
 __ Akrabalarım/arkadaşlarım burada değil.
 __ Kültür ortamı yeterli düzeyde değil.
 __ Kente alışamadım.
 __ Diğer _____

4. Oturduğunuz mahalleyi seviyor musunuz?

- Evet. Hayır.

5. (B4. soruya "evet" cevabını verdiyseniz) Nedenini önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

- __ Temiz. Erişilmesi kolay.
 __ Havadar. Tarihi / geleneksel çevresini seviyorum.
 __ Yeşil. Merkeze yakın. (İhtiyaçlarımı karşılıyor.)
 __ Diğer _____

Ek-1'in devamı:

6. (B4. soruya "hayır" cevabını verdiyseniz) Nedenini önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

- __ Çok sıkışık.
 __ Yolları dar.
 __ Otoparkı yok.
 __ Yeşil alanları yok.
 __ Tarihi / geleneksel dokusu
 __ İhtiyaçları (okul, cami, vb..) karşılamıyor.
 __ Diğer _____.

7. Oturduğunuz çevre dışında nerelere, hangi sıklıkta ve ne amaçla gidirsiniz? Aşağıdaki tabloya teker teker işaretleyiniz.

	Ne Amaçla	Hangi Sıklıkta					
		Her gün	Haftada birkaç kez	Haftada bir	Ayda bir	Nadiren	Hiç
Ortahisar ve çevresi							
Ayasofya ve çevresi							
Kemeraltı ve çevresi							
Boztepe							
Merkez (Meydan, Kunderacılar,..)							

C. Basitçe koruma; tarihi ve doğal çevreleri, tarihi yapıları ve konutları gelecek nesillere aktarabilmek amacıyla eskimelerini ve yıpranmalarını önleyecek tedbirler almak, kollamak, onarmak ve daha iyi kullanmak anlamına gelir. Bu bağlamda;

1. Sizce koruma önemli midir?

- Evet. Hayır.

2. (C1. soruya "evet" cevabını verdiyseniz) Sizce koruma kimin için daha önemli? Önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

- __ Mülk sahipleri için Ülke için
 __ O yörede yaşayanlar için Turistler için
 __ Yerel yönetimler için Tüm insanlık için

Ek-1'in devamı:

3. Sizce koruma sadece (tescilli) yapılara karşı uygulanan/uygulanması gereken bir önlem midir?

- Evet. Hayır.

4. (C3. soruya "hayır" cevabını verdiyseniz) Koruma tescilli yapılardan başka hangi konularla ilişkili olabilir? Önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

- __ Kentsel dokuyla (eski sokaklar, meydanlar, çarşılar, hanlar, hamamlar, vb.)
 __ Kıyılarla (deniz, dere, vb.)
 __ Parklarla
 __ Ormanlarla
 __ Yaylalarla
 __ Kentin bütünüyle

5. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu değerli gördüğü yapıları, anıtları, vb. korumak amacıyla bu değerleri tescil eder. Sizce tescil işlemi hangi ölçekte olmalıdır?

- Yapı ölçeğinde. Sokak ölçeğinde.
 Yapı grupları ölçeğinde. Çevre ölçeğinde.

6. Sizce kent merkezinde korumaya değer yapılar/sokaklar/alanlar var mı?

- Evet. Hayır.

7. (C6. soruya "evet" cevabını verdiyseniz) Bunları size göre önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

- __ Fatih parkı
 __ Meydan parkı
 __ Meydan çevresindeki eski yapılar
 __ Kültür Müzesi (eski Valilik binası)
 __ Bölge İdare Mahkemesi (eski Adliye binası)
 __ Kunduracılar caddesi
 __ Kemeraltı sokağı
 __ Diğer _____.

Ek-1'in devamı:

8. Sizce kent içinde (sokak aralarında, Ortahisar mahallesinde, Kemerkaya mahallesinde, Çömlekçi mahallesinde, liman bölgesinde vb.) korumaya değer yapılar var mı?

- Evet. Hayır.

9. (C8. soruya "evet" cevabını verdiyseniz) Bunlar nelerdir?

- Eski (tescilli) evler Ticarethaneler Oteller
 Liman yapıları Resmi yapılar Camiler
 Diğer dini yapılar Surlar Çeşmeler

10. Sizce Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde korumaya değer yapılar ve doğal alanlar var mı?

- Evet. Hayır.

11. (C10. soruya "evet" cevabını verdiyseniz) Bunları size göre önem sırasına göre 1'den 5'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

- __ Boztepe
 __ 100. Yıl parkı
 __ Atatürk köşkü
 __ Soğuksu
 __ Çamburnu
 __ Sera gölü ve çevresi
 __ Vazelon manastırı ve çevresi
 __ Altındere Vadisi Milli Parkı (Sümela Manastırı ve çevresi)
 __ Kuştul manastırı ve çevresi
 __ Memişağa konağı
 __ Konakönü
 __ Ortamahalle
 __ Uzungöl ve çevresi
 __ Yaylalar
 __ Ayasofya Müzesi
 __ Diğer _____.

Ek-1'in devamı:

12. Sizce kıyı alanları da korunmaya değer mi / korunmalı mı?

- Evet. Hayır.

13. (C12. soruya "evet" cevabını verdiyseniz) Nedenini önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

___ Denizden yararlanmak (yüzme).

___ Kıyıda gezmek / dolaşmak.

___ Balık tutmak (dinlenme).

___ Diğer _____.

14. (C12. soruya "hayır" cevabını verdiyseniz) Nedenini yazınız.

_____.

15. Bir kent, ya sanayisi ile (Kayseri, Gaziantep), ya turizm alanları ile (Antalya, Bodrum), ya tarımı ile (Adana-Mersin; narenciye, sebzeçilik), ya tarihi yerleri ile (Ürgüp; Peri Bacaları), ya da kent dokusu ile (Mardin), vb.. tanınır. Buna da kentin kimliği denilebilir. Bu bağlamda; Trabzon kentinin kimliği/önemi sizce nedir?

_____.

16. Sizce Trabzon kenti kimliğini nasıl koruyabilir? Önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

___ Bugüne kadar ayakta kalabilen tarihi değerlerini koruyarak ve kullanarak.

___ Eğitim ve kültür alanında daha da gelişerek.

___ Ticari alanda daha da gelişerek.

___ Sporun çeşitli dallarındaki etkinlikleri çoğaltarak.

___ Turizm etkinliklerini artırarak.

___ Diğer _____.

17. Trabzon'u en çok hangi özellikleri ile tanıyorsunuz? Önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

___ Doğası

___ Kent dokusu

___ İklimi

___ Mimarisi

___ Denizle ilişkisi

___ İnsan ilişkileri

Ek-1'in devamı:

18. Sizce Trabzon'un kültürel mirasının korunmasının kente katkıları olabilir mi?

- Evet. Hayır.

19. (C18. soruya "evet" cevabını verdiyseniz) bu katkılar hangi alanda olabilir? Önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

- __ Kent ekonomisine
 __ Kent kültürüne
 __ Turizme
 __ Sosyal ilişkilere
 __ Tarihi kültürün sürekliliğine
 __ Ülke ve Dünya çapında Trabzon'un tanıtımına
 __ Gelecek kuşaklara (çocuklarımıza, torunlarımıza) kültür mirasını bırakmaya
 __ Diğer _____.

20. Sizce mahallenizde ve Trabzon'da korumanın gerçekleştirilebilmesi için ne tür bir yardıma/gereksinmeye ihtiyaç duyarsınız/duyulur? Önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

- __ Teknik yardım
 __ Mali yardım
 __ Halkın bu konuda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi
 __ İşbirliği ve katılım
 __ Diğer _____.

21. Sizce tarihi/tescilli yapıların ve tarihi çevrelerin korumasında karşılaşılan güçlükler hangi alanlarda olabilir? Önem sırasına göre 1'den 3'e kadar (1 en önemli olacak şekilde) sıralayınız.

- __ Halkın ilgisizliği / bilgisizliği
 __ Yapı teknolojisindeki yetersizlikler
 __ Toplumsal yapıdaki değişmeler
 __ Hızlı ve düzensiz kentleşme
 __ Koruma işlemlerinin pahalılığı
 __ Devletin koruma politikasının bulunmaması
 __ Kadro, uzman ve eğitim yetersizliği

Ek-2: Anket çalışması sonucu elde edilen bilgilere ilişkin değişkenler.

A1	deneğin oturduğu mahalle
A3	deneğin oturduğu konutun türü
A4	deneğin mesleği
A5	deneğin yaşı
A5Y	deneğin gruplandırılmış yaş düzeyi
A6	deneğin cinsiyeti
A7	deneğin memleketi
A8	deneğin Trabzon'da geçirdiği yıl
A9	deneğin eğitim durumu
A9Y	deneğin gruplandırılmış eğitim düzeyi
B1	deneğin kendisini Trabzonlu hissedip hissetmediği hakkındaki görüşleri
B2_1	deneğin kendisini Trabzonlu hissetmesinin 1. derecedeki önemli nedeni
B2_2	deneğin kendisini Trabzonlu hissetmesinin 2. derecedeki önemli nedeni
B2_3	deneğin kendisini Trabzonlu hissetmesinin 3. derecedeki önemli nedeni
B3_1	deneğin kendisini Trabzonlu hissetmemesinin 1. derecedeki önemli nedeni
B3_2	deneğin kendisini Trabzonlu hissetmemesinin 2. derecedeki önemli nedeni
B3_3	deneğin kendisini Trabzonlu hissetmemesinin 3. derecedeki önemli nedeni
B4	deneğin oturduğu mahalleyi sevip sevmediği hakkındaki görüşleri
B5_1	deneğin oturduğu mahalleyi sevmesinin 1. derecedeki önemli nedeni
B5_2	deneğin oturduğu mahalleyi sevmesinin 2. derecedeki önemli nedeni
B5_3	deneğin oturduğu mahalleyi sevmesinin 3. derecedeki önemli nedeni
B6_1	deneğin oturduğu mahalleyi sevmemesinin 1. derecedeki önemli nedeni
B6_2	deneğin oturduğu mahalleyi sevmemesinin 2. derecedeki önemli nedeni
B6_3	deneğin oturduğu mahalleyi sevmemesinin 3. derecedeki önemli nedeni
B7_1	deneğin Ortahisar ve çevresine ne amaçla ve hangi sıklıkta gittiği
B7_2	deneğin Ayasofya ve çevresine ne amaçla ve hangi sıklıkta gittiği
B7_3	deneğin Kemeraltı ve çevresine ne amaçla ve hangi sıklıkta gittiği
B7_4	deneğin Boztepe ve çevresine ne amaçla ve hangi sıklıkta gittiği
B7_5	deneğin merkeze (Meydan, Kunderacılar...) ne amaçla ve hangi sıklıkta gittiği
C1	deneğin korumanın önemli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
C2_1	deneğin korumanın kimin için 1. derecede önemli olduğu hakkındaki görüşü
C2_2	deneğin korumanın kimin için 2. derecede önemli olduğu hakkındaki görüşü
C2_3	deneğin korumanın kimin için 3. derecede önemli olduğu hakkındaki görüşü
C3	deneğin korumanın sadece tescilli yapılara karşı uygulanması gereken bir önlem olup olmadığı hakkındaki görüşü
C4_1	deneğin korumanın tescilli yapılardan başka 1. derecede hangi konularla ilişkili olabileceği hakkındaki görüşü
C4_2	deneğin korumanın tescilli yapılardan başka 2. derecede hangi konularla ilişkili olabileceği hakkındaki görüşü
C4_3	deneğin korumanın tescilli yapılardan başka 3. derecede hangi konularla ilişkili olabileceği hakkındaki görüşü
C5	deneğin tescil işleminin ölçeği hakkındaki görüşü
C6	deneğin kent merkezinde korumaya değer yapılar/sokaklar/alanlar olup olmadığı hakkındaki görüşü
C7_1	deneğin kent merkezinde 1. derecede korumaya değer olarak gördüğü yapılar/sokaklar/alanlar
C7_2	deneğin kent merkezinde 2. derecede korumaya değer olarak gördüğü yapılar/sokaklar/alanlar
C7_3	deneğin kent merkezinde 3. derecede korumaya değer olarak gördüğü yapılar/sokaklar/alanlar
C8	deneğin kent içinde (sokak aralarında, Ortahisar mahallesinde, Kemerakaya mahallesinde, Çömlekçi mahallesinde, liman bölgesinde vb.) korumaya değer yapılar olup olmadığı hakkındaki görüşü
C9_1	deneğin kent içindeki eski (tescilli) evleri korumaya değer olarak görüp görmediği

Ek-2'nin devamı:

C9_2	deneğin kent içindeki ticarethaneleri korumaya değer olarak görüp görmediği
C9_3	deneğin kent içindeki otelleri korumaya değer olarak görüp görmediği
C9_4	deneğin kent içindeki liman yapılarını korumaya değer olarak görüp görmediği
C9_5	deneğin kent içindeki resmi yapıları korumaya değer olarak görüp görmediği
C9_6	deneğin kent içindeki camileri korumaya değer olarak görüp görmediği
C9_7	deneğin kent içindeki camiler dışındaki diğer dini yapıları korumaya değer olarak görüp görmediği
C9_8	deneğin kent içindeki surları korumaya değer olarak görüp görmediği
C9_9	deneğin kent içindeki çeşmeleri korumaya değer olarak görüp görmediği
C10	deneğin Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde korumaya değer yapılar ve doğal alanlar olup olmadığı hakkındaki görüşü
C11_1	deneğin Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde 1. derecede korumaya değer olarak gördüğü yapılar ve doğal alanlar
C11_2	deneğin Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde 2. derecede korumaya değer olarak gördüğü yapılar ve doğal alanlar
C11_3	deneğin Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde 3. derecede korumaya değer olarak gördüğü yapılar ve doğal alanlar
C11_4	deneğin Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde 4. derecede korumaya değer olarak gördüğü yapılar ve doğal alanlar
C11_5	deneğin Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde 5. derecede korumaya değer olarak gördüğü yapılar ve doğal alanlar
C12	deneğin kıyı alanlarını da korumaya değer bulup bulmadığı hakkındaki görüşü
C13_1	deneğin kıyı alanlarının koruması konusundaki 1. derecedeki önemli nedeni
C13_2	deneğin kıyı alanlarının koruması konusundaki 2. derecedeki önemli nedeni
C13_3	deneğin kıyı alanlarının koruması konusundaki 3. derecedeki önemli nedeni
C14	deneğin kıyı alanlarını korumamasının nedeni
C15_1	deneğin Trabzon kent kimliği hakkındaki 1. görüşü
C15_2	deneğin Trabzon kent kimliği hakkındaki 2. görüşü
C15_3	deneğin Trabzon kent kimliği hakkındaki 3. görüşü
C16_1	deneğin Trabzon kentinin kent kimliğini 1. derecede nasıl koruyabileceği hakkındaki görüşü
C16_2	deneğin Trabzon kentinin kent kimliğini 2. derecede nasıl koruyabileceği hakkındaki görüşü
C16_3	deneğin Trabzon kentinin kent kimliğini 3. derecede nasıl koruyabileceği hakkındaki görüşü
C17_1	deneğin Trabzon'u 1. derecede hangi özelliği ile tanıdığı hakkındaki görüşü
C17_2	deneğin Trabzon'u 2. derecede hangi özelliği ile tanıdığı hakkındaki görüşü
C17_3	deneğin Trabzon'u 3. derecede hangi özelliği ile tanıdığı hakkındaki görüşü
C18	deneğin Trabzon'un kültürel mirasının korunmasının kente katkısının olup olmayacağı hakkındaki görüşü
C19_1	deneğin Trabzon'un kültürel mirasının korunmasının kente 1. derecede hangi alanda katkısının olabileceği hakkındaki görüşü
C19_2	deneğin Trabzon'un kültürel mirasının korunmasının kente 2. derecede hangi alanda katkısının olabileceği hakkındaki görüşü
C19_3	deneğin Trabzon'un kültürel mirasının korunmasının kente 3. derecede hangi alanda katkısının olabileceği hakkındaki görüşü
C20_1	deneğin oturduğu mahallede ve Trabzon'da korumanın gerçekleştirilebilmesi için 1. derecede ihtiyaç duyduğu yardım/gereksinme
C20_2	deneğin oturduğu mahallede ve Trabzon'da korumanın gerçekleştirilebilmesi için 2. derecede ihtiyaç duyduğu yardım/gereksinme
C20_3	deneğin oturduğu mahallede ve Trabzon'da korumanın gerçekleştirilebilmesi için 3. derecede ihtiyaç duyduğu yardım/gereksinme

Ek-2'nin devamı:

C21_1	deneğin tescilli yapıların ve tarihi çevrelerin korumasında karşılaşılan güçlüklerin 1. derecede hangi alanlarda olduğu hakkındaki görüşü
C21_2	deneğin tescilli yapıların ve tarihi çevrelerin korumasında karşılaşılan güçlüklerin 2. derecede hangi alanlarda olduğu hakkındaki görüşü
C21_3	deneğin tescilli yapıların ve tarihi çevrelerin korumasında karşılaşılan güçlüklerin 3. derecede hangi alanlarda olduğu hakkındaki görüşü

Ek-3: Anket verilerinin giriş kodlamaları ve gruplanması:

- A1: deneğin oturduğu mahalle:

1	1 NOLU BEŞİRLİ	11	CUMHURİYET	21	İSKENDERPAŞA	31	SANAYİ
2	1 NOLU BOSTANCI	12	ÇARŞI	22	KALKINMA	32	SOĞUKSU
3	1 NOLU ERDOĞDU	13	ÇÖMLEKÇİ	23	KANUNİ	33	TOKLU
4	2 NOLU BEŞİRLİ	14	DEĞİRMENDERE	24	KARŞIYAKA	34	ÜNİVERSİTE
5	2 NOLU BOSTANCI	15	ESENTEPE	25	KAYMAKLI	35	YALI
6	2 NOLU ERDOĞDU	16	FATİH	26	KEMERKAYA	36	YENİCUMA
7	3 NOLU ERDOĞDU	17	GAZİPAŞA	27	KONAKLAR	37	YENİMAHALLE
8	AYDINLIKEVLER	18	GÜLBAHARHATUN	28	KURTULUŞ	38	YEŞİLTEPE
9	BAHÇECİK	19	HIZIRBEY	29	ORTAHİSAR	39	ZAFER
10	BOZTEPE	20	İNÖNÜ	30	PAZARKAPI		

- A3: deneğin oturduğu konutun türü:

1	APARTMAN	2	MÜSTAKİL	3	TESCİLLİ
---	----------	---	----------	---	----------

- A4: deneğin mesleği:

1	MEMUR	4	EMEKLİ	6	İŞSİZ
2	ESNAF-SERBEST	5	EV HANIMI	7	ÖĞRENCİ
3	İŞÇİ				

- A5: deneği yaşı: Açıkça belirtilmiştir.

- A5Y: deneyin gruplandırılmış yaş düzeyi:

1	18-25 yaş	2	26-40 yaş	3	40+ yaş
---	-----------	---	-----------	---	---------

- A6: deneğin cinsiyeti:

1	ERKEK	2	KADIN
---	-------	---	-------

- A7: deneğin memleketi: İl trafik kodlarına göre gruplama yapılmıştır.

- A8: deneğin Trabzon'da geçirdiği yıl: Açıkça belirtilmiştir.

-A9: deneyin eğitim durumu ve A9Y:deneğin gruplandırılmış eğitim düzeyi:

A9		A9Y	A9		A9Y
1	OKURYAZAR DEĞİL	1	4	ORTAOKUL MEZUNU	2
2	OKUR YAZAR		5	LİSE MEZUNU	
3	İLKOKUL MEZUNU		6	ÜNİVERSİTE MEZUNU	3

- B1: deneğin kendisini Trabzonlu hissedip hissetmediği hakkındaki görüşleri:

1	EVET	2	HAYIR
---	------	---	-------

-B2_1, B2_2, B2_3: deneğin kendisini Trabzonlu hissetmesinin nedeni:

0	Kendimi Trabzonlu hissetmiyorum	2	Çevreme alıştım	4	Arkadaş çevrem var
1	Burada doğdum	3	Kente alıştım	5	Kültür ortamından hoşlanıyorum.

Ek-3'ün devamı:

- B3_1,B3_2, B3_3: deneğin kendisini Trabzonlu hissetmemesinin nedeni:

0	Kendimi Trabzonlu hissediyorum	2	Çarpık bir kent	4	Kültür ortamı yeterli değil
1	İnsanlarına alışamadım	3	Akrabalarım burada değil	5	Kente alışamadım

- B4: deneğin oturduğu mahalleyi sevip sevmediği hakkındaki görüşleri:

1	EVET	2	HAYIR
---	------	---	-------

-B5_1,B5_2, B5_3: deneğin oturduğu mahalleyi sevmesinin nedeni:

0	Mahallemi sevmiyorum	3	Yeşil	5	Tarihi / geleneksel çevresi
1	Temiz	4	Erişilmesi kolay	6	Merkeze yakın.
2	Havadar				

- B6_1,B6_2,B6_3: deneğin oturduğu mahalleyi sevmemesinin nedeni:

0	Mahallemi sevmiyorum	3	Otoparkı yok	5	Tarihi / geleneksel dokusu
1	Çok sıkışık	4	Yeşil alanları yok	6	İhtiyaçları karşılamıyor
2	Yolları dar				

- B7_1 (Ortahisar ve çevresi), B7_2 (Ayasofya ve çevresi), B7_3 (Kemeraltı ve çevresi), B7_4 (Boztepe ve çevresi), B7_5 (merkeze): deneğin ne amaçla ve hangi sıklıkta gittiği:

11	Her gün alışveriş	21	Haftada birkaç kez alışveriş	31	Haftada bir kez alışveriş	41	nadir alışveriş	0	cevap yok
12	Her gün gezme	22	Haftada birkaç kez gezme	32	Haftada bir kez gezme	42	nadir gezme	50	hiç
13	Her gün ziyaret	23	Haftada birkaç kez ziyaret	33	Haftada bir kez ziyaret	43	nadir ziyaret		
14	Her gün iş	24	Haftada birkaç kez iş	34	Haftada bir kez iş	44	nadir iş		

- C1: deneğin korumanın önemli olup olmadığı hakkındaki görüşleri:

1	EVET	2	HAYIR
---	------	---	-------

-C2_1, C2_2, C2_3: deneğin korumanın kimin için önemli olduğu hakkındaki görüşü:

1	Mülk sahipleri için	3	Yerel yönetimler için	5	Turistler için
2	O yörede yaşayanlar için	4	Ülke için	6	Tüm insanlık için

- C3: deneğin korumanın sadece tescilli yapılara karşı uygulanması gereken bir önlem olup olmadığı hakkındaki görüşü:

1	EVET	2	HAYIR
---	------	---	-------

- C4_1, C4_2, C4_3: deneğin korumanın tescilli yapılardan başka hangi konularla ilişkili olabileceği hakkındaki görüşü:

0	Sadece tescilli yapılarla	3	Parklarla	5	Yaylalarla
1	Kentsel dokuyla	4	Ormanlarla	6	Kentin bütünüyle
2	Kıyılarla				

Ek-3'ün devamı:

- C5: deneğin tescil işleminin ölçeği hakkındaki görüşü:

1	Yapı ölçeğinde	3	Sokak ölçeğinde
2	Yapı grupları ölçeğinde	4	Çevre ölçeğinde

- C6: deneğin kent merkezinde korumaya değer yapılar/sokaklar/alanlar olup olmadığı hakkındaki görüşü:

1	EVET	2	HAYIR
---	------	---	-------

- C7_1, C7_2, C7_3: deneğin kent merkezinde korumaya değer olarak gördüğü yapılar/sokaklar/alanlar :

0	Korumaya değer bir şey yok	3	Meydan çevresindeki eski yapılar	6	Kunduracılar caddesi
1	Fatih parkı	4	Kültür Müzesi	7	Kemeraltı sokağı
2	Meydan parkı	5	İl İdare Mahkemesi		

- C8: deneğin kent içinde (sokak aralarında, Ortahisar mahallesinde, Kemer kaya mahallesinde, Çömlekçi mahallesinde, liman bölgesinde vb.) korumaya değer yapılar olup olmadığı hakkındaki görüşü:

1	EVET	2	HAYIR
---	------	---	-------

- C9_1 (eski evler), C9_2 (ticarethaneler), C9_3 (oteller), C9_4 (liman yapıları), C9_5 (resmi yapılar), C9_6 (camiler), C9_7 (diğer dini yapılar), C9_8 (surlar), C9_9 (çeşmeler): deneğin kent içinde yapıları korumaya değer olarak görüp görmediği:

1	EVET	2	HAYIR
---	------	---	-------

- C10: deneğin Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde korumaya değer yapılar ve doğal alanlar olup olmadığı hakkındaki görüşü:

1	EVET	2	HAYIR
---	------	---	-------

- C11_1, C11_2, C11_3, C11_4, C11_5: deneğin Trabzon kenti yakın çevresinde ve il sınırları içinde korumaya değer gördüğü yapılar ve doğal alanlar:

1	Boztepe	6	Sera gölü ve çevresi	11	Konakönü
2	100. Yıl parkı	7	Vazelon manastırı ve çevresi	12	Ortamahalle
3	Atatürk köşkü	8	Altındere Vadisi Milli Parkı	13	Uzungöl ve çevresi
4	Soğuksu	9	Kuştu manastırı ve çevresi	14	Yaylalar
5	Çamburnu	10	Memişağa konağı	15	Ayasofya Müzesi

- C12: deneğin kıyı alanlarını da korumaya değer bulup bulmadığı hakkındaki görüşü:

1	EVET	2	HAYIR
---	------	---	-------

- C13_1, C13_2, C13_3: deneğin kıyı alanlarının korunması konusundaki nedeni:

0	Korunmasına gerek yok	2	Kıyıda gezmek / dolaşmak
1	Denizden yararlanmak	3	Balık tutmak

- C14: deneğin kıyı alanlarının korunmaması konusundaki nedeni: Açık uçlu bırakılan bu soruya tek cevap gelmiştir.

“Korunacak bir şey kalmadı” cevabı “1” olarak kodlanmıştır.

Kıyı alanlarının korunmaya değer olduğu görüşünü belirtenler “0” olarak kodlanmıştır.

Ek-3'ün devamı:

- C15: deneğin Trabzon kent kimliği hakkındaki görüşü: Açık uçlu bırakılan bu soruya gelen cevapların ilk 3'ü dikkate alınmış ve aşağıdaki gibi gruplanmıştır:

1	tarihi/ tarihi eserleri	5	tarım ürünleri	9	liman	12	sağlık
2	doğası	6	balıkçılık	10	mimarisi	13	horon
3	denizi	7	üniversite	11	futbol	14	yemekleri
4	yaylalar	8	ticaret				

- C16_1, C16_2, C16_3: deneğin Trabzon kentinin kent kimliğini nasıl koruyabileceği hakkındaki görüşü:

1	Tarihi değerlerini koruyarak ve kullanarak
2	Eğitim ve kültür alanında daha da gelişerek
3	Ticari alanda daha da gelişerek
4	Spor etkinlikleri çoğaltarak
5	Turizm etkinliklerini artırarak

- C17_1, C17_2, C17_3: deneğin Trabzon'u hangi özelliği ile tanıdığı hakkındaki görüşü:

1	Doğası	3	Denizle ilişkisi	5	Mimarisi
2	İklimi	4	Kent dokusu	6	İnsan ilişkileri

- C18: deneğin Trabzon'un kültürel mirasının korunmasının kente katkısının olup olmayacağı hakkındaki görüşü:

1	EVET	2	HAYIR
---	------	---	-------

- C19_1, C19_2, C19_3: deneğin Trabzon'un kültürel mirasının korunmasının kente hangi alanda katkısının olabileceği hakkındaki görüşü:

1	Kent ekonomisine	4	Sosyal ilişkilere	6	Trabzon'un tanıtımına
2	Kent kültürüne	5	Tarihi kültürün sürekliliğine	7	Kültür mirasını bırakmaya
3	Turizme				

- C20_1, C20_2, C20_3: deneğin oturduğu mahallede ve Trabzon'da korumanın gerçekleştirilebilmesi için ihtiyaç duyduğu yardım/gereksinme:

1	Teknik yardım
2	Mali yardım
3	Halkın bu konuda eğitilmesi
4	İşbirliği ve katılım

- C21_1, C21_2, C21_3: deneğin tescilli yapıların ve tarihi çevrelerin korumasında karşılaşılan güçlüklerin hangi alanlarda olduğu hakkındaki görüşü:

1	Halkın ilgisizliği / bilgisizliği
2	Yapı teknolojisindeki yetersizlikler
3	Toplumsal yapıdaki değişimler
4	Hızlı ve düzensiz kentleşme
5	Koruma işlemlerinin pahalılığı
6	Koruma politikasının bulunmaması
7	Kadro, uzman ve eğitim yetersizliği

Ek-4: Yapılan nedensel ilişkilerde anlamlı çıkan ve önemli görülen ki – kare testlerinin sonuçları:

Chi-Square Tests (a5y * c2)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,943(a)	10	,030
Likelihood Ratio	18,697	10	,044
Linear-by-Linear Association	,176	1	,675
N of Valid Cases	653		

a 3 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,92.

Chi-Square Tests (a4 * c4)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	48,148(a)	30	,019
Likelihood Ratio	40,283	30	,100
Linear-by-Linear Association	,061	1	,805
N of Valid Cases	499		

a 21 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,17.

Chi-Square Tests (a9y * c7)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,389(a)	12	,025
Likelihood Ratio	23,395	12	,025
Linear-by-Linear Association	8,207	1	,004
N of Valid Cases	608		

a 1 cells (4,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,94.

Chi-Square Tests (c15 * c16)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	244,123(a)	52	,000
Likelihood Ratio	160,379	52	,000
Linear-by-Linear Association	10,582	1	,001
N of Valid Cases	662		

Ek-4'ün devamı:

a 37 cells (52,9%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

Chi-Square Tests (a9y * c21)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	37,735(a)	12	,000
Likelihood Ratio	37,157	12	,000
Linear-by-Linear Association	5,961	1	,015
N of Valid Cases	662		

a 4 cells (19,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,40.

Chi-Square Tests (a9y * c11)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	45,892(a)	26	,009
Likelihood Ratio	43,214	26	,018
Linear-by-Linear Association	2,023	1	,155
N of Valid Cases	647		

a 21 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,30.

Ek Tablo 1. Deneklerin bireysel özelliklerinin mahallelere göre dağılımı

	meslek										yaş	cinsiyet	eğitim						konut türü			
	Memur	Esnaf	Serbest m.	İşçi	Emekli	Ev hanımı	İşsiz	Öğrenci	Okuryazar değil	Okuryazar			İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut			
1	1 NOLU BEŞİRLİ	2	10	0	1	2	0	1	1	11	4	9	7	0	0	0	3	4	4	13	2	1
	%	0,30	1,51	0,00	0,15	0,30	0,00	0,15	0,15	1,66	0,60	1,36	1,06	0,00	0,00	0,76	0,45	0,60	0,60	1,96	0,30	0,15
2	1 NOLU BOSTANCI	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0	0	2	0	0	0	0	2	0
	%	0,00	0,15	0,15	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,30	0,30	0,00	0,00	0,00	0,30	0,00	0,00	0,00	0,00	0,30	0,00
3	1 NOLU ERDOĞDU	8	7	10	1	7	2	1	4	17	15	24	12	0	1	10	8	13	4	29	6	1
	%	1,21	1,06	1,51	0,15	1,06	0,30	0,15	0,60	2,57	2,27	3,63	1,81	0,00	0,15	1,51	1,21	1,96	0,60	4,38	0,91	0,15
4	2 NOLU BEŞİRLİ	7	7	3	4	10	0	1	1	16	15	19	13	0	0	9	3	11	9	31	1	0
	%	1,06	1,06	0,45	0,60	1,51	0,00	0,15	0,15	2,42	2,27	2,87	1,96	0,00	0,00	1,36	0,45	1,66	1,36	4,68	0,15	0,00
5	2 NOLU BOSTANCI	0	2	3	0	0	0	0	0	3	2	4	1	0	0	2	2	1	0	3	2	0
	%	0,00	0,30	0,45	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,45	0,30	0,60	0,15	0,00	0,00	0,30	0,30	0,15	0,00	0,45	0,30	0,00
6	2 NOLU ERDOĞDU	2	11	7	0	6	1	1	2	13	13	22	6	1	1	13	6	6	1	16	1	1
	%	0,30	1,66	1,06	0,00	0,91	0,15	0,15	0,30	1,96	1,96	3,32	0,91	0,15	0,15	1,96	0,91	0,91	0,15	2,42	0,15	0,15
7	3 NOLU ERDOĞDU	7	8	5	3	7	0	1	2	11	18	19	12	0	0	11	5	8	7	25	6	0
	%	1,06	1,21	0,76	0,45	1,06	0,00	0,15	0,30	1,66	2,72	2,87	1,81	0,00	0,00	1,66	0,76	1,21	1,06	3,78	0,91	0,00
8	AYDINLIKEVLER	2	4	4	2	6	3	0	3	7	11	12	9	0	1	5	4	9	2	20	1	0
	%	0,30	0,60	0,60	0,30	0,91	0,45	0,00	0,45	1,06	1,66	1,81	1,36	0,00	0,15	0,76	0,60	1,36	0,30	3,02	0,15	0,00
9	BAHÇEÇİK	5	5	9	1	7	0	0	0	8	19	20	7	0	0	10	7	8	2	18	6	3
	%	0,76	0,76	1,36	0,15	1,06	0,00	0,00	0,00	1,21	2,87	3,02	1,06	0,00	0,00	1,51	1,06	1,21	0,30	2,72	0,91	0,45
10	BOZTEPE	6	8	9	3	11	1	0	2	14	22	23	15	0	0	16	7	11	4	26	11	1
	%	0,91	1,21	1,36	0,45	1,66	0,15	0,00	0,30	2,11	3,32	3,47	2,27	0,00	0,00	2,42	1,06	1,66	0,60	3,93	1,66	0,15

Ek Tablo 1'in devamı:

	meslek				yaş	cinsiyet	eğitim					konut türü					
	Memur	Esnaf- Serbest m.	İşçi	Emekli			Ev hanımı	İşsiz	Öğrenci	Okuryazar	Okuryazar değil	Okuryazar mezun	Ortaokul mezun	Lise mezun	Üniversite mezun	Apartman	Müstakil ev
11	ft	2	2	0	0	1	0	0	0	0	1	4	1	1	5	2	0
	%	0,30	0,30	0,30	0,00	0,15	0,00	0,15	0,00	0,15	0,60	0,15	0,15	0,15	0,76	0,30	0,00
12	ft	1	4	2	0	0	0	0	0	5	6	1	3	1	10	1	0
	%	0,15	0,60	0,30	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	0,00	0,76	0,91	0,15	0,45	1,51	0,15	0,00
13	ft	2	3	1	0	9	0	1	2	8	6	7	9	0	12	3	1
	%	0,30	0,45	0,15	0,00	1,36	0,00	0,15	0,30	1,21	0,91	1,06	1,36	0,00	1,81	0,45	0,15
14	ft	0	5	10	0	0	1	0	3	6	7	15	1	0	7	9	0
	%	0,00	0,76	1,51	0,00	0,00	0,15	0,00	0,45	0,91	1,06	2,27	0,15	0,00	1,06	1,36	0,00
15	ft	0	3	3	1	7	0	1	1	8	6	8	7	0	1	10	1
	%	0,00	0,45	0,45	0,15	1,06	0,00	0,15	0,15	1,21	0,91	1,21	1,06	0,00	1,51	0,15	0,30
16	ft	6	5	8	1	13	2	1	3	16	17	20	16	0	10	7	14
	%	0,91	0,76	1,21	0,15	1,96	0,30	0,15	0,45	2,42	2,57	3,02	2,42	0,00	1,51	1,06	2,11
17	ft	2	4	4	1	2	0	1	1	4	9	12	2	0	8	2	4
	%	0,30	0,60	0,60	0,15	0,30	0,00	0,15	0,15	0,60	1,36	1,81	0,30	0,00	1,21	0,30	0,60
18	ft	2	5	5	0	3	0	0	0	8	7	11	4	1	0	4	4
	%	0,30	0,76	0,76	0,00	0,45	0,00	0,00	0,00	1,21	1,06	1,66	0,60	0,15	0,60	0,60	0,30
19	ft	3	2	4	0	1	0	0	1	5	4	8	2	0	0	4	2
	%	0,45	0,30	0,60	0,00	0,15	0,00	0,00	0,15	0,76	0,60	1,21	0,30	0,00	0,60	0,30	0,60
20	ft	20	7	5	3	6	0	3	3	14	27	32	12	0	0	5	9
	%	3,02	1,06	0,76	0,45	0,91	0,00	0,45	0,45	2,11	4,08	4,83	1,81	0,00	0,00	0,76	1,36

Ek Tablo 1'in devamı:

	meslek										yaş	cinsiyet	eğitim					konut türü								
	Memur	Esnaf-Serbest m.	İşçi	Emekli	Ev hanımı	İşsiz	Öğrenci	Okuryazar değil	Okuryazar ilkökul mezunu	Ortaokul mezunu			Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut									
21	İSKENDERPAŞA										18-25 26-40 40+	Erkek Kadın	Okuryazar değil	Okuryazar ilkökul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut						
	ft	2	4	1	0	0	1	0	0	0											0	0	0	0	0	0
	%	0,30	0,60	0,15	0,00	0,00	0,15	0,00	0,00	0,15	0,00	0,30	0,45	0,45	0,76	0,45	0,00	0,00	0,15	0,00	0,91	0,15	1,06	0,15	0,00	
22	KALKINMA										18-25 26-40 40+	Erkek Kadın	Okuryazar değil	Okuryazar ilkökul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut						
	ft	3	3	3	3	8	1	0	0	0											0	0	0	0	0	0
	%	0,45	0,45	0,45	0,45	1,21	0,15	0,00	0,00	0,30	1,51	1,36	1,81	1,36	0,00	0,15	1,36	0,60	0,60	0,45	0,60	0,45	3,02	0,15	0,00	
23	KANUNİ										18-25 26-40 40+	Erkek Kadın	Okuryazar değil	Okuryazar ilkökul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut						
	ft	0	0	1	0	0	1	0	0	0											0	0	0	0	0	0
	%	0,00	0,00	0,15	0,00	0,00	0,15	0,00	0,00	0,15	0,00	0,15	0,15	0,15	0,00	0,15	0,00	0,15	0,00	0,00	0,15	0,00	0,00	0,00	0,30	0,00
24	KARŞIYAKA										18-25 26-40 40+	Erkek Kadın	Okuryazar değil	Okuryazar ilkökul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut						
	ft	2	0	5	2	1	0	0	0	0											5	5	8	2	0	0
	%	0,30	0,00	0,76	0,30	0,15	0,00	0,00	0,00	0,00	0,76	0,76	1,21	0,30	0,00	0,60	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	1,06	0,45	0,00	
25	KAYMAKLI										18-25 26-40 40+	Erkek Kadın	Okuryazar değil	Okuryazar ilkökul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut						
	ft	2	4	8	0	3	0	0	0	0											1	9	7	14	3	1
	%	0,30	0,60	1,21	0,00	0,45	0,00	0,00	0,00	0,15	1,36	1,06	2,11	0,45	0,15	0,00	1,36	0,45	0,45	0,15	0,15	0,15	1,81	0,76	0,00	
26	KEMERKAYA										18-25 26-40 40+	Erkek Kadın	Okuryazar değil	Okuryazar ilkökul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut						
	ft	3	1	0	0	3	0	0	0	0											4	3	3	4	0	0
	%	0,45	0,15	0,00	0,00	0,45	0,00	0,00	0,00	0,00	0,60	0,45	0,45	0,60	0,00	0,00	0,30	0,30	0,15	0,30	0,15	0,30	1,06	0,00	0,00	
27	KONAKLAR										18-25 26-40 40+	Erkek Kadın	Okuryazar değil	Okuryazar ilkökul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut						
	ft	1	1	3	0	4	0	0	0	0											6	3	5	4	0	0
	%	0,15	0,15	0,45	0,00	0,60	0,00	0,00	0,00	0,00	0,91	0,45	0,76	0,60	0,00	0,00	0,76	0,30	0,30	0,00	0,00	0,00	0,76	0,60	0,00	
28	KURTULUŞ										18-25 26-40 40+	Erkek Kadın	Okuryazar değil	Okuryazar ilkökul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut						
	ft	1	1	0	1	1	0	0	0	0											1	3	3	1	0	0
	%	0,15	0,15	0,00	0,15	0,15	0,00	0,00	0,00	0,00	0,15	0,45	0,45	0,15	0,00	0,00	0,00	0,00	0,30	0,15	0,15	0,15	0,45	0,15	0,00	
29	ORTAHIŞAR										18-25 26-40 40+	Erkek Kadın	Okuryazar değil	Okuryazar ilkökul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut						
	ft	1	5	1	0	2	1	0	0	0											4	6	7	3	0	0
	%	0,15	0,76	0,15	0,00	0,30	0,15	0,00	0,00	0,00	0,60	0,91	1,06	0,45	0,00	0,00	0,76	0,15	0,30	0,30	0,30	0,60	0,60	0,30	0,30	
30	PAZARKAPI										18-25 26-40 40+	Erkek Kadın	Okuryazar değil	Okuryazar ilkökul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut						
	ft	0	4	0	0	5	0	0	0	0											6	3	4	5	0	0
	%	0,00	0,60	0,00	0,00	0,76	0,00	0,00	0,00	0,00	0,91	0,45	0,60	0,76	0,00	0,00	1,06	0,15	0,15	0,00	0,15	0,00	1,36	0,00	0,00	

Ek Tablo 1'in devamı:

	meslek					yaş	cinsiyet	eğitim					konut türü						
	Memur	Esnat- Serbest m.	İşçi	Emekli	Evlü hanım			İşsiz	Öğrenci	Okuryazar değil	Okuryazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Apartman	Müstakil ev	Tescilli konut	
31	SANAYİ	ft	0	1	5	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	7	3	0	
		%	0,00	0,15	0,76	0,15	0,45	0,00	0,00	0,91	0,60	0,00	0,91	0,30	0,15	0,00	1,06	0,45	0,00
32	SOĞUKSU	ft	6	5	4	0	0	1	0	0	0	7	9	13	3	0	0	0	0
		%	0,91	0,76	0,60	0,00	0,00	0,15	0,00	1,96	0,45	0,00	0,00	0,45	0,60	0,76	1,66	0,76	0,00
33	TOKLU	ft	7	10	4	0	4	0	2	3	12	12	20	7	0	0	0	0	0
		%	1,06	1,51	0,60	0,00	0,60	0,30	0,45	1,81	1,81	3,02	1,06	0,00	0,91	1,06	1,51	0,60	3,47
34	ÜNİVERSİTE	ft	12	3	0	1	4	0	0	0	10	10	12	8	0	1	7	0	4
		%	1,81	0,45	0,00	0,15	0,60	0,00	0,00	1,51	1,51	1,81	1,21	0,00	1,06	0,00	0,60	1,21	2,11
35	YALI	ft	2	3	3	2	2	0	0	1	3	8	9	3	1	0	2	4	5
		%	0,30	0,45	0,45	0,30	0,30	0,00	0,00	0,15	0,45	1,21	1,36	0,45	0,15	0,00	0,30	0,60	0,76
36	YENİCUMA	ft	1	3	0	1	2	0	0	0	3	4	5	2	0	0	3	2	1
		%	0,15	0,45	0,00	0,15	0,30	0,00	0,00	0,00	0,45	0,60	0,76	0,30	0,00	0,00	0,45	0,30	0,15
37	YENİMAHALLE	ft	8	6	2	2	3	2	3	6	8	12	19	7	1	0	6	6	7
		%	1,21	0,91	0,30	0,30	0,45	0,30	0,45	0,91	1,21	1,81	2,87	1,06	0,15	0,00	0,91	0,91	1,06
38	YEŞİLTEPE	ft	5	11	1	0	3	0	0	0	10	10	15	5	0	3	7	3	3
		%	0,76	1,66	0,15	0,00	0,45	0,00	0,00	0,00	1,51	1,51	2,27	0,76	0,00	0,45	1,06	0,45	0,45
39	ZAFER	ft	0	4	1	0	2	0	0	0	4	3	5	2	0	0	5	1	1
		%	0,00	0,60	0,15	0,00	0,30	0,00	0,00	0,00	0,60	0,45	0,76	0,30	0,00	0,00	0,76	0,15	0,15

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Ankara'da doğdu. Sırasıyla, Trabzon Özel Candan İlkokulu, Trabzon Kanuni Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. 1999 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'ne girdi, 2003 yılında mezun oldu. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehircilik Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'ne Araştırma Görevlisi olarak atandı. Halen aynı bölümde akademik çalışmalarını sürdürmekte olup iyi derecede İngilizce bilmektedir.

